

משנה מסכת פאה (מ)

• [פרק א](#) • [פרק ב](#) • [פרק ג](#) • [פרק ד](#) • [פרק ה](#) • [פרק ו](#) • [פרק ז](#) • [פרק ח](#)

[פרק א](#)

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#)

[פרק ב](#)

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#) [משנה ח](#)

[פרק ג](#)

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#) [משנה ח](#)

[פרק ד](#)

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#) [משנה ח](#)
[משנה ט](#) [משנה י](#) [משנה יא](#)

[פרק ה](#)

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#) [משנה ח](#)

[פרק ו](#)

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#) [משנה ח](#)
[משנה ט](#) [משנה י](#) [משנה יא](#)

[פרק ז](#)

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#) [משנה ח](#)

[פרק ח](#)

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#) [משנה ח](#)
[משנה ט](#)

פרק א - משנה א

אלו דברים **א** שאין להם שעור. הפאה **ב**,
 והבכורים, והראיון, וגמילות חסדים,
 ותלמוד תורה. אלו דברים שאדם אוכל **ה**
 פרותיהן בעולם הזה והקרו **ו** קימת לו
 לעולם הבא. כבוד אב ואם **ז**, וגמילות
 חסדים, והבאת שלום בין אדם לחברו,
 ותלמוד תורה **ח** כנגד כלם:

ר"ע מברטנורה אלו דברים שאין להם שעור. מדאורייתא, אבל מדרבנן יש
 להם שעור, דהא תנן בסיפא אין פוחתין לפאה מששים: הפאה. שאדם חיב
 להניח בסוף שדהו לעניים, כדכתיב (ויקרא כג) לא תכלה פאת שדה בקצרה:
 והבכורים. דכתיב (שמות כג) ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך, ולא
 נתנה תורה בהם שעור **ג**: והראיון. שחיב אדם להראות בעזרה בשלש
 רגלים, דכתיב (שם) שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך, וזאת הראיה אין לה
 שעור, דכל אימת דבעי עייל ומתחזי ונפיק. פרוש אחר עולת ראיה ושלמי
 חגיגה שחיב להביא כדכתיב (שם) ולא יראו פני ריקם, אין לה שעור
 מדאורייתא דכתיב (דברים טו) איש כמתנת ידו, אלא שחכמים נתנו בה שעור,
 העולה מעה כסף וחגיגה שתי כסף: וגמילות חסדים. דבגופו, כגון בקור

חולים ולקבר מתים וכיוצא בהן, אבל גמילות חסדים דבממונו, כגון פדיון שבוים ולהלביש ערומים ולהאכיל את הרעבים וכיוצא בהן יש להן שעור, שיתן בכל פעם שתבא מצוה כזו לידו חמשיית מן הרוח שבנכסיו, ותנו לא מחיב, דהכי אמרינן המבזבז אל יבזבז יותר מחמש **[ד]**. הלכך מבעי ליה לאינש לאפרושי חמשיית הרוח בכל עת כדי שיהא מצוי כל זמן שיבא גמילות חסד לידו שיקיימו, ובהכי נפיק ידי חובתו: **ותלמוד תורה**. אין לה שעור דכתיב (יהושע א) והגית בו יומם ולילה: **ותלמוד תורה כנגד כלם**. שקול כנגד כלם: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [א] אלו דברים. הא דלא תנו תרומה עמהן כיון דאיכא תרומת מעשר שיש לה שעור לא נקט אף סתם תרומה. ירושלמי. ועוד יש לומר שהיא חלוקה מן השאר כדמפרש אחר כך בפאה בקש לעשות כל שדהו פאה עושה, בקש לעשות כל כריו תרומה אינו עושה. (ועוד יש לומר דלא תני רק מה שיש בהוספתו מצוה כדמשני בירושלמי אאינד שלא נשנו עין שם, ותרומה גדולה אדרבא מאכיל טבל לכהן שמוסרי אחר שנתו כשעור. הר"ש. וצריך עיון הא פאה נמי דכונה, עין להקו משנה ג' וצריך עיון). תוספות יום טוב: **[ב] הפאה**. ועושה מצוה בהוספתו. מיהו היכא דנתן פאה כדינו בסוף שדהו חייב במעשרות מה שהוסיף: **[ג]** ואף מדרבנן אין להו שעור: **[ד]** תקנת אושא הוא, במסכת כתובות דף נ'. והשתא מדאורייתא אין שעור לגמילות חסדים בממונו: **[ה] שאדם אוכל**. כתב הר"מ כי המצות כלם נחלקים בתחלה על שני חלקים. האחד, במה שיש בינו ובין הקדוש ברוך הוא כגון ציצית ותפילין כו'. והשני, מצות התלויות בתועלת בני אדם קצתם עם קצתם כגון האזהרה על הגנבה וכגון הצווי באהבת איש את רעהו. וכשיעשה המצות שבחלק הראשון יגמלהו הקדוש ברוך הוא עליהם לעולם הבא. וכשיעשה המצות שבחלק השני תחשב לו לצדקה לעולם הבא וימצא טובה בעולם הזה בעבור שנהג מנהג הטוב בין בני אדם כו', וכל המצות שבין אדם לחברו נכנסות בגמילות חסדים: **[ו] והקרו**. והשיב את אשמו בראשו תרגום ירושלמי אשם קרו. ערוף. והרמב"ן כתב שבעבור שהכח בקרנים יקרא גוף הדבר קרנו: **[ז] כבוד אב ואם**. כתיב למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך, חד בעולם הזה וחד בעולם הבא. בגמילות חסדים כתיב רוץ צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד. בהבאת שלום כתיב בקש שלום ורדפהו כו' אתנא רדיפה מגמילות חסדים. בתלמוד תורה כתיב כי הוא חייך וארץ ימיך: **[ח] ותלמוד תורה כו'**. כי בתלמוד תורה יזכה האדם בכל זה, שהתלמוד מביא לידי מעשה. הר"מ: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם עניין המסכת הזאת, להתבונן במצות פאה שדהו ומה שנכלל בה, כמו שיתבאר לקמן.

ומה שאמר: **אין להם שיעור** – אמנם הוא מן התורה, אבל מדרבנן יש לה שיעור, והשיעור שנתנו לו לא יהיה פחות מחלק מששים, כמו שיתבאר אח"כ.

והראיון הוא דברי הכתוב: "יראה כל זכורך" (דברים טז), ואמר: "לא יראו את פני ה' ריקם" (שם), ואיננו קוצב כמה שיעור הקרבנות אשר יקריב בעלותו; ועוד יתבאר זה במסכת חגיגה (פ"ק ז).

ויש עוד דברים אחרים שאין להם שיעור, כגון עפר סוטה, ורוק יבמה, ואפר פרה, ודם צפור המצורע. ואולם לא ספרם, כי אע"פ שערכם נכבד, אין בהם תוספת שכר; ואלה שספר בכאן, כפי שיוסיף בהן יהיה תוספת שכרו.

וגמילות חסדים – הוא שם נופל על שני עניינים מן המצוות: האחד, שיעזור האדם לישראל בממונו, כגון צדקה ופדיון שבויים; והשני, שיעזור אותו בגופו, כגון ניחום אבלים, וללוות את המתים, ולבוא לחופת חתנים ודומה לזה. ומה שאמר בכאן: גמילות חסדים אין לה שיעור, רוצה לומר: לעזור האדם בגופו; אך שיעזור אותו בממונו יש לו שיעור, והוא חמישית מממונו, ולא יתחייב לתת יותר מחמישית מממונו, לבד אם עשה כן במידת חסידות; ואמרו (כתובות נ א): נמנו באושא להיות אדם מפריש חומש נכסיו למצוה. וביאור זאת ההלכה אצלי מה שאומר, והוא: כשהאדם יראה שבויים שהוא חייב לפדותם כאשר צוה הקב"ה, או רעבים או ערומים, שהוא חייב להשביעם ולכסות מערומיהם כמו שאמר: "די מחסורו אשר יחסר לו" (דברים טו), ופירושו – למלאות חסרונם; כשיהיה מה שיחסר להם או מה שיצטרכו לפדיונם פחות מחמישית מממונו, או כפי חמישיתו. אבל אם יצטרך לתת להם יותר מן החומש, יתן חמישית בלבד ויסתלק מלתת עוד, ולא יהיה עוון עליו בהמנעו להשלים כל מה שצריך להם, לפי שצרכם יותר מן החומש. אבל אם לא נזדמן לו דבר מאשר זכרנו, יוציא החומש מן הריוח ולא מן הקרן ויתנהו בצרכי מצוות.

ועניין מה שאמר: **אוכל פירותיהן והקרן קיימת לו** – מה שאומר לך, כי המצוות כולן נחלקין בתחילה על שני חלקים: החלק האחד, במצוות המיוחדות לאדם בנפשו במה שיש בינו ובין הקדוש ברוך הוא, כגון ציצית ותפילין ושבת ועכו"ם; והחלק השני, במצוות התלויות בתועלת בני אדם קצתם עם קצתם, כגון אזהרה על הגניבה והאונאה והאיבה והנטירה, וכגון הציווי באהבת איש את חבירו, ושלא יסית אדם להזיק לחבירו, ואל יעמוד על דם רעהו, וכבוד אבות והחכמים שהם אבות. והכל כשיעשה האדם המצוות המיוחדות לנפשו מה שיש בינו ובין בוראו, תחשב לו לצדקה ויגמלהו הקב"ה עליה לעוה"ב, כמו שנבאר בפרק חלק. וכשיעשה האדם המצוות התלויות בתועלת בני אדם זה עם זה, כמו כן תחשב לו לצדקה

לעוה"ב, לפי שעשה המצוות; וימצא טובה בעוה"ז, בעבור שנהג מנהג הטוב בין בני אדם, כי כשינהג מנהג הזה וינהגו אחרים כמנהגו יקבל כמו כן שכר מהעניין ההוא. וכל המצוות שבין אדם לחבירו נכנסות בגמילות חסדים, ושם לבד עליהם כי כן תמצאם, שהרי הלל הזקן (שבת לא א) כשאמר לו הנכרי: למדני תורה על רגל אחד, אמר לו: דעלך ביש לחברך לא תעביד. וכשתחקור על העניין הזה, תמצא תלמוד תורה שקול כנגד הכל, כי בתלמוד תורה יזכה האדם לכל זה, כמו שביארנו בתחילת דברינו, שהתלמוד מביא לידי מעשה: (רמב"ם)

פרק א - משנה ב

אין פוחתין לפאה מששים, ואף על פי שאמרו אין לפאה שעור. הכל לפי גדל השדה, ולפי רב העניים, ולפי רב הענוה:

ר"ע מברטנורה אין פוחתין לפאה מששים. מדרבנן: אף על פי שאמרו אין לפאה שעור. מדאורייתא כדאמרן: הכל לפי גדל השדה. אם שדהו גדולה ועניים מעטים נותן ומוסיף על ששים **ט** לפי גדל שדהו, ואם שדהו קטנה ועניים מרבים מוסיף על ששים לפי רב העניים: ולפי הענוה. אית דגרסי ענוה בוי"ו, כלומר לפי רב ענותו ירבה לעניים, לשון וענותך תרבני (תהלים יח). ורמב"ם פרש לשון ענוה, כלומר מה שתענה הארץ. ואית דגרסי ענוה בבב"ת, ופרשו גדל הגרגרים וקטנון, שאם היו השבלים של שדה במקום אחד מלאות וטובות ובמקום אחר צנומות דקות לא יניח הפאה כלה מן הרעות אלא ישער ששים לרע ולקפה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **ט** ותמהני למה יוסיף שהרי הפאה נמי גדולה כשהיא ששים מהשדה הגדולה והרי העניים מעטים. והר"ש לא כתב דמוסיף אלא שלא יפחות מששים אף שהעניים מעטים: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם יש מי שיקרא ענוה בוי"ו, ופירושו: מה שתענה הארץ, אם זרע רב או מעט. ויש מי שיקרא ענוה בבב"ת, ופירושו: גודל הגרגרים או דקותם, ורוע פריהם. ושני העניינים קרובים זה לזה. והסברא היוצא משלש אלה הדרכים אינו אלא לתת לעניים מתנה יתירה, ואם תהיה השדה גדולה והעניים מועטים – יתנו לפי גודל השדה, ואם הארץ מעוטה והעניים רבים

– יתנו לפי רוב העניים ; וכן אם תוציא הארץ זרע רב והעניים מועטין –
יתנו הרבה. ומאשר זכרנו יתבאר לך שאר ענייני ההיקש בג' עניינים אלו:
(רמב"ם)

פרק א - משנה ג

נותנין **י** פאה מתחלת השדה ומאמצעה. רבי שמעון אומר, ובלבד שיתן בסוף כשעור. רבי יהודה אומר, אומר, אם שיר קלח אחד, סומך לו משום פאה. ואם לאו, אינו נותן אלא משום הפקר :

ר"ע מברטנורה מתחלת השדה ומאמצעה. ואין צריך להניח פאה בסוף השדה, דכתיב (ויקרא יט) לא תכלה פאת שדה לקצר, אמרה תורה תן פאה ואף על פי שיש לה עדן קמה לקצר: **ובלבד שיתן בסוף כשעור.** אף על גב דרבי קרא בתחלה ובאמצע שיש תורת פאה למה שנתן, מכל מקום לא מפטר אלא אם כן נותן בסוף השדה תשלום שעור אחד מששים עם מה שנתן באמצע ובתחלה. כן מוכח בירושלמי. ורמב"ם פרש ובלבד שיתן בסוף כשעור פאה הצריכה לכל השדה, שצריך שיהיה בסוף השדה אחד מששים חוץ ממה שהניח בתחלה ובאמצע: **אם שיר קלח אחד.** בסוף השדה והניח אותו לפאה סומך עליו, וכל מה שהניח באמצע ובתחלה תורת פאה עליה: **ואם לאו.** שלא הניח אפלו קלח אחד בסוף השדה לפאה, הרי מה שהניח באמצע ובתחלה אינה חשובה פאה אלא דין הפקר יש לה **יא**. ופליג אדרבי שמעון דאמר דמכל מקום היא חשובה פאה אלא דלא מפטר בעל השדה בהכי **יב**. והלכה כרבי שמעון: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט י נותנין כו'. ולא אמרינן דפאת שדה משמע דוקא בסוף כדמשמע לשון פאה, ואם נתן מתחלה ומאמצע לא תקדש בדין פאה ולחייב במעשר. הר"ש: **יא** והתוספות יום טוב הקשה על זה, ומחור פרוש הר"ש אם שיר קלח אחד כו', כשנתן שעור פאה ומבקש להוסיף אגרי דיכול להוסיף על המחבר ויש לו תורת פאה לפטר מן המעשר, ואם לאו, כלומר שכבר תלשו, אינו נותן אלא משום הפקר, דכל מה שמוסיף מן התלוש אין

לו תִּזְרַת פֶּאֶה וְאִינוּ נִפְטָר מִן הַמַּעֲשֵׂר עַד שְׂיִפְקִיר. וְעֵינָן עוֹד: **[יב]** וְנִפְקָא מִנָּה דְהַפְקָר בֵּין לְעֵנִיִּים בֵּין לְעֵשִׂירִים, מָה שְׂאִין כֹּן פֶּאֶה דְלְעֵנִיִּים כּוּי. אֲבָל לְעֵנִין מַעֲשֵׂר פֶּאֶה נְמִי פְטוֹר כְּדִתְנִין בְּסוֹף פְּרָקִין. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: (עֵיקָר תּוּי"ט).

רמב"ם דעת תנא קמא שיעזוב הפאה מאיזה צד שירצה. ור' שמעון אומר שהיא פאה מכל מקום שיניחנה, אך לא תעלה לו מצות פאה עד שיעזוב בקצה שדה על כל פנים כשיעור פאה הראויה לשדה ההיא, מפני הרמאים, שהם קוצרים פאות השדה, וכשנשאל אותם אומרים: במקום אחר נניחנה, וכן יאמרו לכל מי שיראם, והם קוצרים בכל מקום, עד שיקצרו כל השדה.

ור' יהודה אומר, שהמניח באיזה מקום שירצה, או בקצה [נ"א: בתחילת] השדה או באמצעה, אינו פאה בשום פנים, אבל הוא הפקר, ולא נקרא פאה משיניח בתחילת השדה או באמצעיתו, אלא אם כן הניח בקצה השדה ואפילו שורש אחד לפאה, ויעזוב כל מה שיעזוב בזולת המקום ההוא נסמך אל השורש ההוא; והוא מה שיאמרו: **סומך לו משום פאה**. ופירוש **שייר**, השאיר והותיר. ופירוש **הפקר**, הדבר המשולח לכל בני אדם לקחתו, כמו שיתבאר בזו המסכתא.

ודע, כי הפאה היא לעניים בלבד. ופירוש **משום**, מצד כך וכך. ומי שאומר שהפאה שהניח בתחילת השדה או באמצע השדה הפקר, רוצה לומר: הוא מותר לכל בני אדם. ור' שמעון אומר שהוא פאה ואף על פי שלא עלתה לו מצות פאה עד שיניחנה בסוף השדה; לא יתירוהו אלא לעניים בלבד. והלכה כר' שמעון: (רמב"ם)

פּרָק א - מִשְׁנֵה ד

כָּל אֲמָרוּ בַּפֶּאֶה. כָּל שֶׁהוּא אֲכָל, וְנִשְׁמָר, וְגִדּוּלָיו מִן הָאָרֶץ, וְלִקְיָטוֹ כְּאַחַת, וּמִכְנִיסוֹ

לְקִיּוּם, חִיב בַּפֶּאָה. וְהִתְבּוּאָה {יח} וְהַקְטָנִיּוֹת בַּכָּל הַזֶּה:

ר"ע מברטנורה **כָּל דָּבָר שֶׁהוּא אֵכֵל.** לְמַעוּטֵי סְפִיחֵי סְטִיִּים {יג}, שְׁאָף עַל פִּי שֶׁהוּן אֵכֵל עַל יְדֵי הַדְּחַק לְאוֹ אֵכֵל מִקְרוֹ וְאִין חִיבִין בַּפֶּאָה, דְּכַתִּיב (ויקרא יט) וּבִקְצָרְכֶם, וְאִין קְצִירָה אֵלָא בְּדָבָר הָרְאוּי לְאֲכִילָה: **וְנִשְׁמָר.** לְמַעוּטֵי הַפֶּקֶר שְׂאִין לוֹ שׁוּמְרִים שְׂאִינוֹ חִיב בַּפֶּאָה, דְּכַתִּיב (שם) לְעֵנִי וְלִגְר תַּעֲזֹב אוֹתָם, פֶּרֶט לְהַפְקֵר שְׁכָבֵר נַעֲזֹב: **וְגִדּוּלֵיו מִן הָאֲרָץ.** לְמַעוּטֵי כְּמֵהִינן וּפְטָרִיּוֹת, שְׂאִין לָהֶם שֶׁרֶשׁ בְּאֲרָץ וְגִדּוּלֵיהֶם מִן הָאֲוִיר, שְׂאִין חִיבִין בַּפֶּאָה דְּכַתִּיב (שם) קְצִיר אֲרָצְכֶם: **וְלִקְיֻטָּתוֹ כְּאֶחָד.** לְמַעוּטֵי תַּאֲנָה וְכִיּוּצָא בָּהּ מִן הָאֵילָנוֹת שְׁנִלְקָטִים הַפְּרוֹת שְׁמֵתִבְשָׁלִים בָּהֶם רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן {יד}, דְּכַתִּיב (שם) קְצִיר, מִשְׁמַע דְּבָר הַנִּקְצֵר הַרְבֵּה בְּיַחַד {טו}: **וּמְכַנִּיסוֹ לְקִיּוּם.** לְמַעוּטֵי יָרֵק {טז} שְׂאִינוֹ מִתְקַיֵּם אֵלָא מִתְעַפֵּשׂ מִיָּד, דְּכַתִּיב (שם כג) פֶּאֶת שְׂדֵד בְּקֶצֶרְךָ, וְאִין הֵיִרֵק נִקְצֵר {יז}: **וְהִתְבּוּאָה וְהַקְטָנִיּוֹת.** תְּבוּאָה מִחֲמִשֶּׁת הַמִּינִים, חֲטָה וְשַׁעֲזוּרָה וְכוּסְמַת שְׁבֵלֶת שׁוּעַל וְשִׁיפּוֹן קְטָנִיּוֹת פּוֹלִין וְאֶפּוֹנִים וְעֵדְשִׁים וְדוּמִיָּהוּ: **בַּכָּל הַזֶּה.** לְהִתְחִיב בַּפֶּאָה כְּשִׁישְׁלָמוֹ בָּהֶם כָּל הַתְּנָאִים הַלְלוֹ {יט}: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {יג} וְנִקְטָט סְפִיחֵי וְלֹא סְטִיִּים עֲצָמוֹ דְּפִשִׁיטָא דְּלֹא חֲזִי כָּלֵל. הַר"שׁ. וְעִין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: {יד} פֶּרוּשׁ בְּאֵילָן אֶחָד בְּעֲצָמוֹ, וְזֶה לְשׁוֹן הַר"מ, יֵשׁ בְּאֵילָן זֶה מֵה שְׁנִגְמַר בּוֹ הַיּוֹם וַיֵּשׁ בּוֹ מֵה שְׁנִגְמַר לְאַחַר כְּמֵה יָמִים: {טו} לְשׁוֹן הַר"שׁ, דְּסִתָּם קְצִיר מִתְבְּשָׁל בְּיַחַד: {טז} רַב יָרֵק קְאָמַר, דִּישׁ יָרֵק חִיב בַּפֶּאָה כְּגוֹן שׁוּמִים וּבְצָלִים כְּדִלְקָמֵן פֶּרֶק גִּי מִשְׁנָה גִי הִנְהוּ מְכַנִּיסוֹן לְקִיּוּם. הַר"שׁ: {יז} וּפְרוּשׁוֹ דְּחֹק. וְהַר"שׁ כָּתַב עַל פִּי תוֹרַת כְּהֻנִּים, וְסִתָּם קְצִיר מְכַנִּיסוֹן לְקִיּוּם, יְצִאוּ יָרְקוֹת שְׁאָף עַל פִּי שְׁלִקְיֻטָּתוֹ כְּאֶחָד אֵינוֹ מְכַנִּיסוֹ לְקִיּוּם: {יח} **וְהִתְבּוּאָה.** בִּירוּשְׁלָמֵי דְרִשְׁיָנָן וּבִקְצָרְכֶם אִין לִי אֵלָא תְּבוּאָה קְטָנִיּוֹת מִנִּין תְּלִמוּד לומר אֲרָצְכֶם: {יט} וְדַבְּרֵי תִימָה הֵם דְּהָרִי וְדָאֵי שְׁנִשְׁלָמוֹ בָּהֶם כּוּי. וְלְשׁוֹן הַר"מ בְּחִבּוּרוֹ כָּל הַדּוּמָה לְקְצִיר בְּחִמֵּשׁ דְּרָכִים אֵלוֹ הוּא שְׁחִיב בַּפֶּאָה כְּגוֹן הַתְּבוּאָה כּוּי, וְאוּלֵי מְשׁוּם נִשְׁמָר כְּתַב כּוּי. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם נֹאמַר בְּכֹאן **אוֹכֵל**, לְהוּצִיא הַכּוֹפֵר, וּפִירוּשׁוֹ אֶלְחַנִּיא וְסַלִּילוּגָא וְהַאֲלַצְפוֹר, וְהֵם צִמְחִים שִׁיבְעוּ בְּהֵם מִינֵי הַצְּבַעוֹנִים וְהַדּוּמָה לָהֶם; שְׂאִינִם חִיבִים בַּפֶּאָה, לְפִי שֶׁאִמַר הַכְּתוּב (ויקרא יט): "וּבִקְצָרְכֶם", וּמִלַּת "קְצִיר" נּוֹפֶלֶת עַל קְצִירַת כָּל דָּבָר הַנֹּאכֵל.

וּפִירוּשׁ **נִשְׁמָר**, שִׁיחִיהָ בְּמִשְׁמֵרַת, שְׁכָל דָּבָר הַמוֹפְקֵר וְאִינוֹ בְּשִׁימוֹר – אִינוֹ חִיב בַּפֶּאָה, לְפִי שֶׁאִמַר הַכְּתוּב בְּעִנְיִין פֶּאָה: "תַּעֲזֹב אוֹתָם". וְזֶה מִלְשׁוֹן "מְשׁוּלַח וְנַעֲזֹב" (ישעיהו כז, ט), רוּצָה לומר הַפֶּקֶר.

וגידולו מן הארץ, רוצה לומר שיהיו לשרשיו שריגים משתרגים תחת הארץ ובהם יפּרה; להוציא מכללם הכמהים והפטריות, שאינם חייבים בפאה, מפני שאמר הכתוב: "קציר ארצכם".

ולקיטתו כאחת, רוצה לומר שיאספהו כולו בפעם אחת, ואז יהיה חייב בפאה; להוציא התאנים והדומה להם, שלא יאספו בפעם אחת עד שנתבשל זה אחר זה, שאין לנו לחייב בפאה אלא כל שיקצרוהו בפעם אחת, כי הוא לשון "קציר".

ופירוש **מכניסו לקיום**, רוצה לומר, אפשר בו להיות אצור וכמוס באסמים; להוציא מכללו הירקות כולם, שאין לנו לחייב בפאה אלא כל דבר הנאצר, כגון החטה ושעורה, כמו שאמר הכתוב: "פאת שדך לקצור", ולא יפול על שדה ירק שם "קצירה".

ושם **תבואה** נופל על חמשת המינים, והוא חטה, והוא שני מינים. והשעורה, והוא שלשה מינים. ואלו הם חמשת מינים הנזכרים בכל מקום.

וקטניות הם כמו פולים ואפונים והלוביאים והשומשמין, וזולתם מן הדומה להם.

ופירוש **בכלל הזה**, כשנשלמו בהם אלו התנאים הראויים בחיוב פאה, ולפיכך יתחייבו בפאה: (רמב"ם)

פרק א - משנה ה

וּבְאֵילָן, הָאוֹג וְהַחֲרוּבִין וְהָאֶגְזִים וְהַשְּׂקָדִים
וְהַגָּפְנִים וְהַרְמוּנִים וְהַזֵּיתִים וְהַתְּמָרִים, חַיְבִין
בְּפָאָה:

ר"ע מברטנורה האוג. אילן שהפרי שלו אדום, וקורין לו בלע"ז קורניי אוליי"ס. ורמב"ם פרש שהוא צמח **ב** שמעבדים בו העורות וקורין לו בערבי סומא"ק, והאשכלות שלו ראויין לאכילה. ולא דוקא אלו שמנה התנא חגיבים בפאה ולא מיני אילנות אחרים, אלא אלו ודומיהן קאמר: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט ב אבל בריש דמאי כתב בשמו שהם אילנות, ולכך יש לומר דהקא גם כן אילן, ובירושלמי אילנות מנין תלמוד לומר שדף. ואיכא דיליף מכרם וזית: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אוג הוא הסומא"ק אשר בארץ הצבי, והוא צמח שיעבדו בו העורות, ויש לו אשכלות כאשכלות הגפן, ויאכלו.

חרובין, ידוע. ואגוזים ושקדים כמו כן ידועים. ואלה האילנות כולם נמצאים בהם התנאים הנזכרים בכל מה שיתחייב פאה, ולפיכך הם מחוייבים בפאה: (רמב"ם)

פרק א - משנה ו

לְעוֹלָם הוּא נוֹתֵן מְשׁוּם פְּאֵה וּפְטוּר מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת, עַד שְׂיִמְרָח. וְנוֹתֵן מְשׁוּם הַפְּקָר וּפְטוּר מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת, עַד שְׂיִמְרָח. וּמֵאֲכִיל לְבִהְמָה וְלַחֲיָה וְלְעוֹפוֹת וּפְטוּר מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת, עַד שְׂיִמְרָח. וְנוֹטֵל מִן הַגֶּרֶן וְזוֹרֵעַ וּפְטוּר מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת, עַד שְׂיִמְרָח, דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. כֹּהֵן וְלוֹי שֶׁלְקָחוּ אֶת הַגֶּרֶן, הַמַּעֲשָׂרוֹת שֶׁלָּהֶם, עַד שְׂיִמְרָח. הַמְּקַדֵּשׁ וּפּוֹדֵה, חֲזֵב בְּמַעֲשָׂרוֹת, עַד שְׂיִמְרָח הַגִּזְבֹּר:

ר"ע מברטנורה לעולם הוא נותן משום פאה. מי שלא הניח פאה בשדה במחבר חייב להפריש מן התלוש, והפאה שפפריש מן התלוש ונותן לעניים פטורה מן המעשרות: **עד שימרח.** שיעשה כרי וצבור של תבואה **(כא)**, אבל אם בא להפריש פאה אחר המרוח צריך שיפריש התרומה והמעשרות תחלה ואחר כך יטל הפאה, שאין פטור מן המעשרות אלא הפאה שנטלה קדם המרוח: **ונותן משום הפקר ופטור מן המעשרות.** (משום הפקר) המפקיר תבואתו ובא אחר וזכה בה, אין הזוכה בה חייב במעשרות דכתיב (דברים יד) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך, יצא הפקר שיצדך וידו שוין, אבל המפקיר תבואתו לאחר המרוח אין ההפקר ההוא פוטר מן המעשר **(כב)**: **ומאכיל לבהמה וכו'.** ואפלו הוא עצמו מתר לאכל אכילת עראי קדם מרוח, אבל הבהמה אוכלת אפלו אכילת קבע: **נוטל מן הגרן וזורע וכו'.** דמן התורה הזורע פטור מן המעשר אפלו לאחר מרוח דכתיב (שם) עשר תעשר ואכלת, וזורע לא קרינן ביה ואכלת, מיהו מדרבנן חייב. סבירא ליה לרבי עקיבא דקדם מרוח פטור מן המעשר אפלו מדרבנן. ואין הלכה כרבי עקיבא: **שלקחו את הגרן.** שקנו תבואה מן הגרן, וקנסו חכמים שיהיו חייבים להפריש תרומות ומעשרות ולתת אותם לכהנים ולוים אחרים כדי שלא יהיו קופצים לקנות תבואה או יין לגתות ולגרנות **(כג)**. ואם קנו קדם מרוח, שעדין לא הקבעה תבואה זו למעשר, המעשרות שלהם: **המקדיש ופודה.** המקדיש גרנו ופדאו מיד הגזבר, והוא גדיש או קמה שלא הקבע למעשר כשהיה ביד ההקדש, חייב הפודה להוציא ממנו המעשרות. אבל אם נתמרח הגרן ביד הגזבר הואיל ובשעה שהיה ראוי שיקבע למעשר דהינו בזמן המרוח היתה ביד ההקדש, אין הפודה חייב להוציא ממנו מעשרות, שההקדש פטור מן המעשרות **(כד)**: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (כא) ובפרק ד' משנה ח' פרש כשהוא משנה פני הפרי ברכת פרוש מריחה מריקה, והושאלה זאת המלה בענין השלמת צרכי הזרע עד שלא ישאר בו אלא שיוליכו אל בית האוצר. הר"מ. והוא דומה כמו הממרק לכלים ריש פרק י' דמקנאות (ועין שם בר"מ) (ועין יומא פרק ג' משנה ד'), שעושין כשנשלים הכלי: **(כב)** נראה לי דסמך אמה שכתוב גבי פאה שצריך שיפריש תרומה ומעשר תחלה ואחר כך יטל הפאה, הורה לנו שהמצנה היא שיפריש כו', וכדדרשינן משנה י"א פרק ה' דמעשר שני הא אם הקדים כו'. אי נמי פן לא יפרישו העניים והמכשלה הזאת תחת ידו יהיה. והכי נמי בהפקר דכותה בפאה ועין מה שכתוב משנה ב' פרק ג' דדמאי. תוספות יום טוב: **(כג)** ויקנו טבלים כדי להפקיע מתנות אחיהם. הר"מ: **(כד)** ואשמעינן המקדיש דאף על גב דמתחלה היתה גם כן התבואה שלו, הנה אמינא דכי הדר ופדאה אף על גב דלאחר מרוח הוא שפיר קרינן ביה תבואת זרעך, קא משמע לן דלא. תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם דע, שהפאה לא תתחייב להוציא ממנה מעשרות, ושמור זה העיקר. שכל מי שלא הניח פאה, וקצר כל השדה כולה, יוציא הפאה ממה שקצר. וכן אם לא הוציא מן השבלים הקצורים, יוציא מן החטה אחר שידושו

אותה וימרחוה ויבררוה. ואפילו טחנה, יוציא הפאה מן הקמת. וזה העיקר מבואר בגמרא מכות (דף טז:).

וממה שיש לך לזכור תמיד, שההפקר, והוא הדבר הנעזב והמשולח, אינו חייב במעשרות. ופירוש "מריחה", מריקה, וזאת המלה מושאלת בדרך המליצה, בעניין ברירת החטה מן התבן והשלמת צרכי הזרע עד שלא ישאר לעשות בו אלא להוליכו אל האוצר. והוא דומה כמו "הממרק" לכלים, שאין עושין אותו המרוק אלא כשנשלם הכלי. וכשיקצר הזרע הנזרע כולו, ויודש, ונברר מן התבן, אז יפריש מן הזרע ההוא תרומה ומעשרות המחוייבות לו, ואחר כך יוציא הפאה שנתחייב בה בזרע ויתננה לעניים. אבל קודם הברירה, צריך להפריש הפאה תחילה ואחר כן המעשרות, ויתן הפאה לעניים; והפאה עצמה אינה מחוייבת במעשרות. וכן יש לו להפקיר מן הזרע מה שירצה קודם ברירתו; אבל אחר הברירה, לא יפקיר ממנו כלום עד שיפריש המעשרות.

ורבי עקיבא אומר, שמותר לו לקחת החטה הנידושה בטרם שיבררו אותה ויזרענה.

והעיקר בידינו, שהכהן והלוי, כשיקנו החטה אחר הקצירה והדישה והברירה, יש להם להוציא התרומה והמעשר המחוייבות באותו הזרע מרשותם, ולתת אותם לכהנים ולוים אחרים; והוא קנס להם. וכן אמרו: קנס קנסו בהם, שלא יהו קופצין לגרנות ולגיתות. ועל כן אמר בכאן, שהמעשרות שלהן כל זמן שלא נכנס לגורן בעניין שיתחייב מעשר, וזהו כשימרחו אותו.

וההקדש אינו מחוייב מתנה מכל המתנות, לא מעשרות ולא זולתם. וגזבר, שם הפקיד השומר נכסי הקדש. ואמר שכל מי שהקדיש גרנו, ואחר כך פדאו מיד הגזבר, ועודנו בקמה, או קציר בטרם הברירה, יתחייב להוציא המעשרות; ואם ימרחו הגזבר, ופדאוהו בעליו אחר כן, לא יתחייב במעשרות; שבעת שנכנס בחזקת חיוב המעשרות, היה ברשות ההקדש שאינו מחוייב במעשר. ואין הלכה כרבי עקיבא: (רמב"ם)

פרק ב - משנה א

וְאֵלֹהֵי מִפְסִיקִין לִפְאָה. הַנֶּחֱל, וְהַשְּׁלוּלִית **[א]**,
 וְדָרְךְ הַיְחִיד, וְדָרְךְ הָרַבִּים, וְשְׁבִיל הָרַבִּים,
 וְשְׁבִיל הַיְחִיד הַקְּבוּעַ **[ב]** בַּיְמֹת הַחֲמָה וּבַיְמֹת
 הַגְּשָׁמִים, וְהַבּוֹר, וְהַנִּיר, וְזָרַע אַחַר. וְהַקּוֹצֵר
 לְשַׁחַת מִפְסִיק, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמִים
 אוֹמְרִים, אֵינוֹ מִפְסִיק, אֶלָּא אִם כֵּן חָרַשׁ **[ד]**:

ר"ע מברטנורה אֵלֹהֵי מִפְסִיקִין. בֵּין שְׂדֵה לְשְׂדֵה וַיְהִיו נֶחֱשָׁבִים כְּשִׁפְתֵי שְׂדוֹת,
 לְעֵנֶן שָׂאֵם הַנִּיחַ פְּאָה בְּאַחַת מֵהֶן עַל חֲבֵרְתָּהּ לֹא עֲלֵתָהּ לוֹ לִפְאָה, דְּכַתִּיב
 (ויקרא יט) פֶּאת שְׂדֵךְ, שֶׁלֹּא יָנִיחַ פְּאָה מִשְׂדֵּה לְחֲבֵרְתָּהּ: הַנֶּחֱל. נָהַר:
 וְהַשְּׁלוּלִית. אֲמַת הַמַּיִם שֶׁמְחַלְקֵת שְׁלַל לְאַגְפֵיהָ שְׂאֵמוֹת אַחֲרוֹת שֶׁל מַיִם
 שׁוֹתוֹת מִמֶּנָּה: וְדָרְךְ הַיְחִיד. אַרְבַּע אֲמוֹת: וְדָרְךְ הָרַבִּים. שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אֲמָה,
 וּמִשׁוֹם סִיפָא נִקְטַל דְּבַעֵי לְמַתְנֵי סִיפָא שְׁכָל אֵלֹהֵי אֵין מִפְסִיקִין בְּאֵילֹן, וְקָא
 מִשְׁמַע לֹן דְּאֶפְלוֹ דְּרָךְ הָרַבִּים שֶׁהִיא רְחֵבָה שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אֲמָה אֵינָה מִפְסִיקַת
 בְּאֵילֹן: שְׁבִיל הָרַבִּים וְשְׁבִיל הַיְחִיד. שְׁבִיל זֹטֵר טוּבָא, דְּשָׁקִיל כְּרַעָא וּמִנַּח
 כְּרַעָא. וְאִשְׁמַעִינָן דְּאֶפְלוֹ שְׁבִיל דְּרַבִּים אִם הוּא קְבוּעַ לַיְמֹת הַחֲמָה וְלַיְמֹת
 הַגְּשָׁמִים, כְּלוּמַר שְׁמַחְלֵכִין בּוֹ אֶפְלוֹ בְּזִמְן שֶׁהַשְּׂדוֹת זְרוּעוֹת בַּיְמֹת הַגְּשָׁמִים,
 מִפְסִיק בֵּין הַשְּׂדוֹת הַזְּרוּעוֹת וְאֵי לֹא, לֹא מִפְסִיק: הַבּוֹר. שְׂדֵה שְׂאֵינָה זְרוּעָה.
 וְהַאֲדָמָה לֹא תִשֵּׁם (בְּרֵאשִׁית מו) מִתְרַגְּמִינָן וְאַרְעָא לֹא תְבוֹר **[ג]**: וְהַנִּיר.
 חֲרִישָׁה. כְּמוֹ נִירוֹ לְכֶם נִיר (ירמיה ד): וְזָרַע אַחַר. כְּגוֹן שִׁפְתֵי הַשְּׂדוֹת זְרוּעִים
 חֲטִים וּבִינֵיהֶם קֶרְקַע זְרוּעַ מִיֵּן אַחַר. וְשַׁעוֹר רַחֵב הַבּוֹר וְהַנִּיר וְזָרַע אַחַר כְּדִי
 שְׁלֵשָׁה תִלְמִים שֶׁל מַעֲנִית הַמַּחְרָשָׁה: וְהַקּוֹצֵר לְשַׁחַת מִפְסִיק. דְּקָסֵבַר כָּל
 לְשַׁחַת לָאוֹ קָצִירָה הִיא, דְּלֹא חֲשָׁבִינָן לָהּ אֶתְחַלְתָּא דְּקָצִירָה. שַׁחַת, תְּבוּאָה

שְׁלֵא הִבִּיֵּאָה שְׁלִישׁ, וְקוֹצְרִים אוֹתָהּ לְהַאֲכִיל לְבַהֲמוֹת. וְאִין הִלְכָה כְּרַבִּי מְאִיר : (ר"ע מברטנורא).

עיקר תוי"ט {א} וְהַשְּׁלוּלִית לֹא זֶה אֵף זֶה קִתְּנֵי דְזוֹטֵר מְנַחֵל. הַר"שׁ : **{ב}** הַקְּבוּעַ כּו'. וְהַשְּׁתָּא כְּלָהוּ צְרִיכֵי, דְּאִי תִנָּא דְרַךְ הַרְבִּים לְמִימְרָא דְאֶפְלוּ לְאֵילָן אֵינּוּ מִפְּסִיק וְשָׁבִיל הַיְחִיד דְּאֶפְלוּ לְזַרְעִים מִפְּסִיק וְלִשְׁתַּק מְכַלְהוּ, הִנּוּ אֲמִינָא דְרַךְ הַיְחִיד דְּלֹא קְבוּעַ גֵּרַע מְשָׁבִיל הַיְחִיד דְּקְבוּעַ וְשָׁבִיל הַרְבִּים דְּקְבוּעַ עֲדִיף לְהַפְּסִיק לְאֵילָן מִדְּרַךְ הַרְבִּים דְּלֹא קְבוּעַ. תּוֹסָפוֹת יוֹם טוֹב : **{ג}** מִשְׁמַע דְּהָא חֲרוּשָׁה מִיָּהָ הָיִי. וְקִשָּׁה דְּאִם כֵּן הִינּוּ נִיר. וְהַר"ם פִּרְשׁ בּוֹר, הָאֶרֶץ שְׁלֵא זְרוּעָה וְלֹא נֶעְבְּדָה אֲבָל נִשְׁאַרָה שְׁמֶמָה, וְכֵן פִּרְשׁ הַר"ב מִשְׁנָה א' פֶּרֶק ב' דְּכֻלָּאִים וְסוּף פֶּרֶק ד'. (וְכֵן מִשְׁמַע מִלְּשׁוֹן הַר"ב מִשְׁנָה ב' מֵה שְׁכַתָּב שֵׁם) : **{ד}** חֲרֻשׁ. אֶת מְקוֹם הַקְּרָחָה וְהִנּוּ לִיָּה שְׁדָה נִיר. לֹא חֲרֻשׁ לֹא. דְּקוֹצֵר לְשַׁחַת תַּחֲלַת קְצִירָה הִיא וְכִי גָמַר בִּישׁוּלֵיהוּ וְקָצֵר לִיָּה לְכֻלֵּי שְׁדָה כְּגוֹמֵר קְצִירָתוֹ דְּמִי, וּפְאָה אַחַת עַל הַכֹּל. רַשִׁי מְנַחֲוֹת דִּף ע"א : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם מפסיקין לפאה — לחלק השדה ולעשותה שתי שדות. ויתחייב להניח פאה בכל אחת מהם, כפי מה שנתחייב, כמו שאמר הכתוב: "פאת שדך" (ויקרא יט); ואמרו: ובלבד שלא יוציא משדה לחברתה.

ושלולית — היא תעלה או גולת מים, שנמשכים ממנה אמת המים להשקות בהם מקומות אחרים; וכן אמרו (בבא קמא סא א) בפירוש זאת המלה: אמת המים המחלקת שלל לחברותיה.

ודרך היחיד — ארבע אמות, **ודרך הרבים** — שש עשרה אמה.

ושביל הרבים ושביל היחיד — הוא שיהיה דרך בין שתי השדות, אם לאיש אחד שעובר משם לגנו או לשדהו, או שיהיה השביל לרבים, אפילו שיהיה אותו השביל צר מאד, ובלבד שתהיה הדרך ההיא סלולה ותמידה בימי החום ובימי הקור. אבל אם לא היתה תמידה, רק תהיה נפסקת בימות הגשמים, לא תפריש בין ב' השדות, אלא אם תהיה רחבה כפי המדה אשר זכרנו, רוצה לומר: ארבע אמות ליחיד וט"ז אמה לרבים. והודיענו דרך היחיד ודרך הרבים, לפי שיצטרכו שניהם על כל פנים. שאילו היה אומר דרך היחיד, היינו אומרים כי דרך היחיד בלבד יפריש, כי אין לו דרך אחרת והוא הולך ושב עליה תמיד, אבל דרך הרבים לא תפריש, מפני שהרבים יש להם דרכים רבים מלבד זו, ואפשר שיניחוהו ולא יעברו עליו. ואילו הודיענו גם כן שדרך הרבים תפריש, היינו אומרים שהעניין ההוא מפני שרחבה,

שהיא ט"ז אמה, אבל דרך היחיד לא. על כן הודיענו כי שני הדרכים יפסיקו לפאה. ותרגום "משעול הכרמים" (במדבר כב), "שביל כרמיא".

ובור — הארץ שלא נזרעה ולא נעבדה, אבל נשארה שממה.

וניר — היא הארץ אשר שדדו אותה והפכו אותה בחרישה. וזאת המלה מלשון הקדש היא באמת, והוא: "נירו לכם ניר" (ירמיה ד).

וזרע אחר — שיזרע זרע אחר להפריש בו בין שני הזרעים, כגון שיפריש בין החטה בזרע פולים או אפונים וכיוצא בזה. ואלו הג' דברים, רוצה לומר: בור וניר וזרע אחר, לא יפרישו עד שיהיה ברחבם ג' מעניות כמענית המחרישה.

ופירוש **שחת** — מלשון השחתה. ועניינו בזה המקום, הקוצר גז לבהמות. ואין הלכה כרבי מאיר: (רמב"ם)

פרק ב - משנה ב

אֲמַת הַמַּיִם שְׂאִינָה יְכוּלָה לְהַקְצֵר כְּאַחַת, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִפְּסָקֶת. וְכָל הַהָרִים אֲשֶׁר בְּמַעְדָּר יַעֲדֵרוּן, אֵף עַל פִּי שְׂאִין הַבָּקָר יְכוּל לַעֲבֹר בְּכֻלּוֹ, הוּא נוֹתֵן פֶּאֶה לְכָל:

ר"ע מברטנורה אמת המים שְׂאִינָה יְכוּלָה לְהַקְצֵר כְּאַחַת. שְׂהִיא רְחֵבָה כָּל כָּד עַד שֶׁהַעוֹמֵד בְּאִמְצַע אֵינוֹ יְכוּל לְקַצֵּר מִכָּאן וּמִכָּאן **[ה]**: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִפְּסָקֶת. וּפְלִיג אֶתְנָא קַמָּא דְאָמַר לְעִיל עַל שְׁלוּלִית דְּהִינּוּ אֲמַת הַמַּיִם דְּבָכָל עֲנִין מִפְּסָקֶת, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר דְּאֵם יְכוּלָה לְהַקְצֵר כְּאַחַת אֵינָה מִפְּסָקֶת. וְהִלְכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה: וְכָל הַהָרִים אֲשֶׁר בְּמַעְדָּר יַעֲדֵרוּן. הֵר שְׁחוּדוֹ זְקוּף וְאֵין בָּקָר בְּכֻלּוֹ יְכוּלִין לַעֲבֹר שָׁם, וּמִפְּסָקֶת בֵּין שְׁתֵּי הַשְּׂדוֹת: הוּא נוֹתֵן פֶּאֶה לְכָל. כְּלוּמַר נוֹתֵן פֶּאֶה אַחַת לְכָל שְׁתֵּי הַשְּׂדוֹת וְלֹא חֲשִׁיב הַפְּסָק, הוֹאִיל וְהֵם

נְעַדְרִים בַּמַּעֲדָר, כְּלוּמַר שְׁבַנִּי אָדָם חוֹפְרִים אוֹתוֹ הֵר בְּכָלִי שְׁחוֹפְרִים בּוֹ אֶת הַקְּרָקַע, אֵין זֶה הַפֶּסֶק. שְׁהַרְוֵאָה אוֹמֵר אֵין זֶה קְרָקַע בּוֹר אֶלָּא לְמַחֵר חוֹפְרִים אוֹתוֹ בַּמַּעֲדָר וְזוֹרְעִים אוֹתוֹ וְשִׁתִּי הַשְּׂדוֹת הֵם אַחַת: (ר"ע מברטנורא).

עיקר תוי"ט {ה} וְזֶה לְשׁוֹן הַר"ש אֶמֶת הַמַּיִם הֵינּוּ שְׁלוּלִית דְּקָאֵמֵר תַּנָּא קָמָא דְּבָכָל עֲנִין מִפְּסִיק, וְאַתָּא רַבִּי יְהוּדָה לְמִימַר דְּוָקָא בְּאֵינָה יְכוּלָה לְהַקְצֵר כְּאַחַת שְׁאֵם עוֹמֵד בְּאֶמְצַע אֵינוֹ יְכוּל לְקַצֵּר מִכָּאן וּמִכָּאן. וּבִתְוֹסְפֵתָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם עוֹמֵד בְּאֶמְצַע וְקוֹצֵר מִכָּאן וּמִכָּאן מִפְּסִיק, וְלִתְנָא קָמָא מִפְּסִיק אֵף עַל פִּי שְׁעוֹמֵד מִצַּד הָאֶחָד וְקוֹצֵר מִצַּד הַשְּׂנִי. וְלִכְדָּ צְרִיךְ לוֹמַר בְּדַבְרֵי הַר"ב עַד שְׁאֵם אֵינוֹ עוֹמֵד בְּאֶמְצַע כּו'. תוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אמת המים — היא תעלה או גולת מים.

ועניין אינה יכולה להקצר כאחת — כי כשיהיה בצד אחד, לא יוכל לשלוח ידו ולקצור בצד אחר.

ומעדר — מקום קשה כחלמיש, שלא יוכלו הבקרים לבקוע אותו במחרישות, אבל יחפרוהו בכלי ברזל העושים לחפור בארץ. ועל כן אמר: הארץ ההיא, אע"פ שהבקרים לא יוכלו לחרוש אותה, כשישאר בין שתי השדות מן הארץ ההיא מקום שלא חפרוהו ולא חרשו אותה אינו מפריש בין שתי השדות, אחרי שאפשר לחפור אותו בידיים ולחרוש, יהיה נחשב כמחובר ונותן פאה אחת לכל, ואע"פ שהבקרים לא יוכלו לחרוש אותו. וטעם זה, כי כשנזרע הארץ ההיא יחפרוהו בידיים, וכשיראה אדם מקום שאינו חפור לא יאמר שהוא בור ויפסיק, אבל יאמר: עוד יחפרו אותו לאחר זמן, שאי אפשר שיחפרו הכל פעם אחד, כך פירשו הקדמונים זאת ההלכה.

ואני אפרש בה פירוש אחר, ואומר שזה המקום הנקרא **מעדר** אינו מקום מישור, אבל הוא הרים וגבעות, והראיה על זה מה שאמר: **וכל ההרים אשר במעדר יעדרון**. והוא אומר, אע"פ שהיא עולה ויורדת ואי אפשר לחורש לבקוע אותה בכלי המחרישה במענה אחת, מפני שיש בה מקומות תלולות ומקום אחד גבוה ואחד נמוך, אבל יחרוש אותה מקומות מקומות, ועל כן אין לחשב אותה נחלקת כדי שנוציא פאה מכל הר או מכל גבעה, אבל פאה אחת הוא נותן לכל, מפני שכל הזרע מחובר. והלכה כרבי יהודה: (רמב"ם)

פרק ב - משנה ג

הכל מפסיק לזרעים, ואינו מפסיק לאילן ^{ו}
אלא גדר. ואם היה שער ^{ז} כותש, אינו
מפסיק, אלא נותן פאה לכל:

ר"ע מברטנורה הכל מפסיק לזרעים. מפרש בגמרא בירושלמי דהכל לאתויי
סלע שקהי עובר על פני כל השדה, אם צריך הוא לעקר את המחרשה מצד
זה כדי לתת אותה לצד זה, מפסיק: **אלא גדר**. גבה עשרה טפחים: **שער**
כותש. ענפי האילן קרויין שער. ופרוש שער כותש, שהנפוחות של אילנות
מתערבין זה עם זה למעלה מן הגדר כעלי זה התקוע במכתש: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט ^{ו} לאילן. לא לכל האילנות, דלחרובים וזיתים אינו כן כמו
שכתוב לקמן: ^{ז} **שער**. פרוש הענפים, והוא לשון עברי כדכתיב וימלט
השעירטה (שופטים ג): (עיקר תוי"ט).

רמב"ם ועניין שאמר הכל, כל שנזכר למעלה.

ופירוש גדר, ידוע, ובלבד שיהיה גבוה הגדר עשרה טפחים, ואז יפריש בין
האילנות, ויוציא פאה מכאן ופאה מכאן.

ופירוש **שער כותש**, הוא הבדים והפארות, ירצה לומר ענפי האילנות, שהיו
נוגעין בגדר ומשולחין עליו, ואז יהיה כמחובר. ואמרו בגמרא: כעלי
במכתשת; עניינו שינטו הפארות על הקיר: (רמב"ם)

פרק ב - משנה ד

ולחרובין ^{ח}, כל הרואין זה את זה. אמר רבן
גמליאל, נוהגין היו בית אבא, נותנין פאה

אַחַת לַזֵּיתִים שֶׁהָיוּ לָהֶם בְּכָל רוּחַ, וּלְחַרוּבִין,
כָּל הָרוּאִין זֶה אֶת זֶה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צְדוֹק
אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ, אִף לְחַרוּבִין שֶׁהָיוּ לָהֶם בְּכָל
הָעִיר:

ר"ע מברטנורה **כל הרואים זה את זה.** כל זמן שהעומד אצל אחד מהאילנות
יכול לראות האילן האחר, אף על פי שיש ביניהן גדר, אינו מפסיק, ולוקח
פאה מאילן אחד על חברו: **לזיתים שהיו להם בכל רוח.** פאה אחת היו
נותנים על כל הזיתים שהיו להם לצד מזרחה של עיר, ופאה אחרת על כל
הזיתים שהיו להם לצד מערבה, וכן לארבע רוחות: **שהיו להם בכל העיר.**
אין נותנים כי אם פאה אחת לכלן, אף על פי שאין רואין זה את זה, ואין
הלכה ברבי אליעזר ברבי צדוק שאמר משמו, אבל הלכה ברבו גמליאל: (ר"ע
מברטנורה).

עיקר תוי"ט **(ח) ולחרובין.** מפני שהם גבוהים הרבה ומסבכין פדתנו בפרק
ב' דבבא בתרא משנה ז' בחרוב ובשקמה חמשים אמה. הרשב"ד: (עיקר
תוי"ט).

רמב"ם **רואין זה את זה** — שלא יהיה בין אילן לאילן שום סתר שיסתיר
ביניהן ויהיה מרוחק זה מזה, שאם יעמוד האדם אצל האחד יראה השני.

ופירוש **בכל רוח** — בכל הצד, כגון להוציא פאה אחת מכל הזיתים שבמזרח
המדינה, ופאה אחת מכל מה שיש במערבה. ואין על רבן גמליאל חולק.
ואין הלכה כר' אליעזר ב"ר צדוק: (רמב"ם)

פ ר ק ב - מ ש נ ה

הַזֹּרֵעַ אֶת שְׂדֵהוּ מִיֵּן אֶחָד, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא
עוֹשֶׂהוּ שְׂתֵי גֵרְנוֹת, נוֹתֵן פָּאָה אַחַת. זְרָעָה שְׁנֵי
מִיָּנִין, אִף עַל פִּי שֶׁעֲשָׂאָן גֵּרֵן אַחַת, נוֹתֵן שְׂתֵי

פֵּאוֹת. הַזֹּרֵעַ אֶת שְׂדֵהוּ שְׁנֵי מֵיַי חֲטִיּוֹן, עֲשֹׂאֵן
גֶּרֶן אַחַת, נוֹתֵן פֶּאֶה אַחַת. שְׁתֵּי גֶרְנוֹת, נוֹתֵן
שְׁתֵּי פֵּאוֹת :

ר"ע מברטנורה **שְׁנֵי מֵיַי חֲטִיּוֹן**. כְּגוֹן שְׁחֲמַתִּית וּלְבָנָה {ט} : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ט} וְאֶפְשָׁר דְּבִשְׂאָר מֵיַי תְּבוּאָה לֹא נִמְצְאוּ חֲלוּקִים בְּמִין אֶחָד.
אָבֵל בִּירוּשְׁלָמִי תָּנִי שְׁנֵי מֵיַי חֲטִיּוֹן שְׁנֵי מֵיַי שְׁעוּרִים : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם פירוש מין, ידוע.

שני מיני חטים — ידוע כי יש ממיני חטים גסים ויש דקים, ויש מהם ירוק
ויש מהם אדום, וכל הדבר הזה מבואר : (רמב"ם)

פֶּרֶק ב - מִשְׁנָה ו

מַעֲשֵׂה שְׂזָרַע רַבִּי שְׁמַעוֹן אִישׁ הַמְצַפֶּה לְפָנָי רָבִן
גְּמַלְיָאֵל, וְעָלוּ לְלִשְׁכַּת הַגְּזִית וְשָׂאוּ. אָמַר
נְחוּם הַלְּבָלָר, מְקַבֵּל אֲנִי מֵרַבִּי מִיֵּאשָׁא, שְׁקַבֵּל
מֵאָבִא, שְׁקַבֵּל מִן הַזּוֹגוֹת, שְׁקַבֵּל מִן
הַנְּבִיאִים, הִלְכָה לְמִשָּׁה מְסִינִי, בְּזוֹרֵעַ אֶת
שְׂדֵהוּ שְׁנֵי מֵיַי חֲטִיּוֹן, אִם עֲשֹׂאֵן גֶּרֶן אַחַת {י},
נוֹתֵן פֶּאֶה אַחַת. שְׁתֵּי גֶרְנוֹת, נוֹתֵן שְׁתֵּי פֵּאוֹת :

ר"ע מברטנורה **הַלְּבָלָר**. הַסּוֹפֵר : הַזּוֹגוֹת. הֵם כֹּל אוֹתָן שְׁנַיִם שְׁנַיִם הַנְּזָפְרִים
בְּפֶרֶק קָמָא דְּמַסְכַּת אַבוֹת, שְׁקַבֵּלוּ שְׁנַיִם מִפִּי שְׁנַיִם [עד] מִפִּי שְׁמַעוֹן הַצַּדִּיק :
(ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [י] **גרו אחת**. ולא אזלינן בתר מחשבתינו לעשות גרו אחת או שתים, אלא כאשר עשה כן יקום לעשות פאה אחת או שתים. ירושלמי. ומשמע נמי שעדין לא נתן פאה וכי הא דתנן בסוף פרק א' דלעולם הוא נותן משום פאה כו' עד שימרת: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם **הלבלר**, הוא הסופר.

וזוגות, הם שני המקבלים, כגון הלל ושמאי, שקבלו משמעיה ואבטליון, המקבלים מיהודה בן טבאי ושמעון בן שטח, כמו שהתבאר במסכת אבות: (רמב"ם)

פרק ב - משנה ז

שדה שקצרוה כותים, קצרוה לסטים, קרסמוה נמלים, שברתה הרוח או בהמה, פטורה. קצר חציה וקצרו לסטים חציה, פטורה, שחובת הפאה בקמה:

ר"ע מברטנורה **שדה שקצרוה כותים**. לעצמן. ולא שקצרוה פלגלי כותים לישראל, דאז הוי פאלו קצרוה ישראל: **קרסמוה נמלים**. דרדך הנמלה לחתוך קנה השבלת מלמטה. ולזה קורים קרסום, לשון יכרסמנה חזיר מיער (תהלים 5): **פטורה**. דכתוב גבי פאה ובקצרכם, עד שתהיו אתם הקצרים: **שחובת הקציר בקמה**. כלומר חובת הפאה של זה הניחה בקמה. ונהי דאם פלה שדה, חזרה פאה לעמרים וחיב להפריש פאה מן העמרים, הני מלי היכא דכלה הוא, אבל הכא הוא לא כלה: (ר"ע מברטנורה).

רמב"ם **קרסמוה** — כמו "כרסמוה", והוא מעניין כריתה. ואולי הם שתי לשונות בלשון הקודש, ויאמרו "קרסם" ו"כרסם" בעניין כריתה. ואמר הכתוב בחיוב הפאה: "ובקצרכם", שנהיה אנתנו הקוצרים.

ומה שאמר: **קצרוה נכרים**, כשיקצרוה לנפשותם, או לעשות היזק; אבל אם ישכור אותם, או קצרו לבעל השדה, הוא חייב פאה: (רמב"ם)

פרק ב - משנה ח

קָצְרוּהָ לְסֻטִים חֲצִיָּה וְקָצַר הוּא חֲצִיָּה, נוֹתֵן פֶּאֶה מִמָּה שֶׁקָּצַר. קָצַר חֲצִיָּה וּמָכַר חֲצִיָּה, הַלּוֹקֵחַ נוֹתֵן פֶּאֶה לְכֹל. קָצַר חֲצִיָּה וְהִקְדִּישׁ חֲצִיָּה, הַפּוֹדֶה מִיַּד הַגִּזְבֵּר, הוּא נוֹתֵן פֶּאֶה לְכֹל:

ר"ע מברטנורה הַלּוֹקֵחַ נוֹתֵן פֶּאֶה לְכֹל. שְׁחוּבַת הַפֶּאֶה מִמָּה שֶׁקָּצַר נִשְׁאַר בְּזֶה הַחֲצִי שֶׁקָּנָה הַלּוֹקֵחַ, וְהוּי כְּאִלוֹ לֹא מָכַר לוֹ אֶלָּא מֵה שֶׁנִּשְׁאַר בְּשִׂדָּה אַחֵר שִׁיּוֹצִיא מִמֶּנָּה הַפֶּאֶה שֶׁרְאוּי לְהוֹצִיא מֵאוֹתָהּ שִׂדָּה. וְכֵן הַפּוֹדֶה מִיַּד הַגִּזְבֵּר מוֹצִיא מִן הַחֲצִי שֶׁפָּדָה הַפֶּאֶה הָרְאוּיָה לְשִׂדָּה כְּלָה : (ר"ע מברטנורה).

רמב"ם כְּשִׁידַע הַלּוֹקֵחַ שֶׁקָּצַר חֲצִיָּה, נִתְחַיֵּב בְּלֹא סִפְק לַתֵּת כֹּל הַפֶּאֶה הַמְּחוּיֵיבַת לַתֵּת לְאוֹתָהּ שִׂדָּה, לְפִי שֶׁאֵין לוֹ רִשּׁוֹת לְמַכּוֹר מִתְּנוֹת הַקְּבִ"ה, וְלִפְיֶכֶךְ יִהְיֶה כְּאִלוֹ לֹא מָכַר לוֹ אֶלָּא מֵה שֶׁנִּשְׁאַר בְּשִׂדָּה אַחֵר הוֹצֵאת הַפֶּאֶה שֶׁנִּתְחַיֵּיבָה אוֹתָהּ הַשִּׂדָּה. וְכֵן הַפּוֹדֶה מִן הַגִּזְבֵּר, יוֹצִיא הַפֶּאֶה כּוֹלָה מִן הַחֲצִי שֶׁפָּדָה : (רמב"ם)

פרק ג

פרק ג - משנה א

מִלְבָּנוֹת הַתְּבוּאָה שְׂבִין הַזֵּיתִים, בַּיִת שְׁמַאי
אוֹמְרִים, פָּאָה מְכָל אַחַת וְאַחַת. בַּיִת הַלֵּל
אוֹמְרִים, מֵאַחַד עַל הַכֹּל. וּמוֹדִים **[א]**, שְׁאִם הָיוּ
רְאִשֵׁי שׁוּרוֹת **[ב]** מְעַרְבִין, שֶׁהוּא נוֹתֵן פָּאָה
מֵאַחַד עַל הַכֹּל:

ר"ע מברטנורה מלבנות ערוגות מרבעות. ובשביל שעשויות כדפוסקי הלבנות קרויין מלבנות: **שבין הזיתים**. והוא הדין לכל שאר אילנות. ונקט זיתים לאשמועינן דאפלו זיתים שחייבים בפאה לא מפסקי לבית הלל, וכל שפון שאר אילנות שאין חייבין בפאה דפשיטא דלא מפסקי: **בית שמאי אומרים פאה מכל אחד ואחד**. מכל מלבן ומלבן, הואיל ועומדות הערוגות פסקי פסקי ואין מתערבין זו עם זו קסברי בית שמאי דמפסקי זיתים. [אבל] היכא דראשי שורות מתערבים מזה לזה [מוד] דלא מפסקי. ובזמן שהאילנות מרחקים זה מזה עד שבקרקע בית סאה שהוא חמשים אמה על חמשים אמה אין בו עשרה אילנות, מודים בית הלל שנותן פאה לכל מלבן ומלבן, דהואיל והאילנות מרחקים נראין הדברים שלא בשביל האילנות נעשו המלבנות. ובזמן שהאילנות רצופים ויש עשר אילנות בפחות מבית סאה מודים בית שמאי שנותן פאה אחת על הכל, לא נחלקו אלא כשיש עשר אילנות בבית סאה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [א] ומודים. בית שמאי לבית הלל ואף על גב דאין הלכה כבית שמאי ולא נפקא מנה בהודאתם, אשפחון פהאי גונא טובא בש"ס: **[ב] ראשי שורות**. לשון הר"ש, למאי דמפרשינן דמלבנות הם השורות קשה דהנה ליה למימר ראשי מלבנות, ויש לפרש דמלשון שדה הלבן היא דהתבוואה שנגמרה מתלבנת כו': (עיקר תוי"ט).

רמב"ם מלבנות — הם ערוגות מרובעים, דומים לדפוס שעושין בו הלבנים, והם מרובעות. וכבר פירשנו (פ"א מ"ד), ששם התבואה נופל על חמשת המינים. ומחלוקת בית שמאי ובית הלל אינו אלא כשיהיו אלו האילנות רחוקות זו מזו, כגון שיהיו מהן י" אילנות בתוך נ' אמה על נ' אמה. אבל אם היו רחוקות יותר, אין שם מחלוקת שיש לו להוציא פאה מכל אחד ואחד; וכן אם היו יותר קרובים מזה, אין שם מחלוקת שהוא מוציא פאה מאחד על הכל: (רמב"ם)

פרק ג - משנה ב

הַמְנַמֵּר אֶת שְׂדֵהוּ וְשִׁיר קְלָחִים לַחִים, רַבִּי
 עֲקִיבָא אֹמֵר, נוֹתֵן פֶּאֶה מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד **{ה}**.
 וְחֲכָמִים אֹמְרִים, מֵאֶחָד עַל הַכֹּל. וּמוֹדִים
 חֲכָמִים לְרַבִּי עֲקִיבָא בְּזֹרֵעַ שֶׁבֶת אוֹ חֲרָדֵל
 בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת, שֶׁהוּא נוֹתֵן פֶּאֶה מִכָּל אֶחָד
 וְאֶחָד:

ר"ע מברטנורה **המנמר**. מלקט שדהו מקומות מקומות, דמחזי כמנומר, לשון ונמר חברברתיו (ירמיה יג), שקצר התבואה שנתבשלה ראשון ראשון בשדה **{ג}**: **ושיר קלחים לחים**. אותן שלא נתבשלו: **נותן פאה מכל אחד ואחד**. כשחוזר ללקט הקלחים לחים ששיר. דנמור מפסיק ולא אתחלתא דקצירה חשיבא **{ד}**: **בזורע שבת**. נרק שקורין לו אניט"ו בלע"ז: **שהוא נותן פאה לכל אחת ואחת**. מפני שאין דרךן לזרע מהן שדה אחת, לפיכך חשובין כל אותן ערוגות כאלו כל אחת מהן שדה אחת. ושבת וחרדל חביבים בפאה אף על פי שאין נותנין פאה לירק, משום דלזרע עבידי וכמיני זרעים חשיבי. והלכה כחכמים: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{ג}** מפרש בירושלמי מקום הזבלין עולין תחלה. ופרש הר"ש כלומר מקומות המזבלים יותר בשדה שם התבואה ממהרת לעלות: **{ד}** והיא שיטת הראב"ד, שהמחלקת אינו אלא על המשיר לבדו. וכתב עוד מכל מקום מן הלח המשיר נוטל מאחד על הכל בכל ענין על מה שלקט ועל מה ששיר כדברי חכמים: **{ה}** **ואחד כו'**. ולשון הר"ב אחת והוא תלוי בפלוגתא שבירושלמי שמואל אמר מפני שאין הראשון שבהן ממתין לאחרון שבהן רבי יוחנן אמר מפני שדרךן לזרע ערוגות ערוגות, על דעתיה דשמואל מפריש מכל קלח על דעתיה דרבי יוחנן מכל ערוגה. וגרסת הפנים אתיא אליבא דשמואל. ושל הר"ב כרבי יוחנן. תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם מנומר — הוא שיזרע מקומות מקומות מן השדה, כדמות עור הנמר שהוא נקודות נקודות. וביאר הגמרא שזה הדמיון הוא שעוקר היבש

ויניח הלח, וזהו מה שאמר: **ושייר קלחים לחים**, רוצה לומר שעקר היבש והניח הלח.

ופירוש **שבת** בלשון לע"ז אני"ט, ובלשון ערב אל שב"ת.

וחרדל הוא בלשון ערבי אל כרד"ל, ובלשון לע"ז שינאפרי"י. וטעם זה העניין, שמנהג בני אדם לזרוע אותן פרודות בערוגות, והוא מה שאמר בגמרא: "מפני שדרכן לזרוע ערוגות ערוגות". ואין הלכה כרבי עקיבא: (רמב"ם)

פרק ג - משנה ג

המחליק בצלים לחים לשוק ומקיים יבשים לגרן, **נותן** **פאה לאלו לעצמן ולא לו לעצמן**. וכן באפונין **ותן**, וכן בכרם. המדל, נותן מן המשאר על מה ששיר. והמחליק מאחת יד, נותן מן המשאר על הכל:

ר"ע מברטנורה **המחליק בצלים**. אית דמפרשי לשון ואנכי איש חלק (בראשית כו), על שם שפשתלתשו נשאר המקום חלק. ואית דמפרשי המחליק כמו המחלק, שנוטל חלק מן הבצלים לחים למכרן בשוק וחלק אחר מניח יבשים לגרן לקיום: **נותן פאה לאלו לעצמן**. דכשני מיני חטים דמו: **וכן בכרם**. וכן המחליק בכרם דינו כמחליק בבצלים: **המדל נותן מן המשיר על מה ששיר**. בזמן שהבצלים זרועים רצופים נוטל מהם אחד מבינתים כדי שהנשאים יתגדלו ברוח ויעשו גסים. וזהו הנקרא מדל, שדולה ושולף אותם ממקומם, ויתן איזהו מדל, נוטל אחת ומניח שנים. ואותן שעוקר לתן רוח לנשאים אינם חביבין בפאה, לפי שתקנת הנשאים היא, הלכך נותן פאה מן הנשאר לבד והנעקר פטור מכלום דלא חשיבא קצירה: **המחליק מאחת יד**. כלומר מענין אחד, או כלו לגרן או כלו לשוק. ורמב"ם פרש מאחת יד ממקום אחד, שהחלק שנוטל למכר בשוק אינו נוטל אותו מכאן ומכאן אלא כלו מצד אחד **ותן**: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ו} **נותן כו'**. לא דמי למתניתין דלעיל דלחכמים נותן מאחד על הכל, כדאיתא בירושלמי שמעין שוק וגרן שני מינים, לח ויבש שני מינים לא: {ז} **באפונין**. פרש הר"מ זרעונים כלומר אפונים השופין שהם זרעונים, לאפוקי אפונים הגמלונים שהן מין ירק ואינן חבין בפאה: {ח} לדבריו הוי הך סיפא פרושא דרישא כמו בפה דברים אמורים, והטעם פתב בחבורו הואיל ובוצר מרוח אחת אינו כבוצר עראי מעט מכאן ומעט מכאן שהוא פטור: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם המחליק — החותך, כמו "מחליק פטיש" (ישעיהו מא, ז).

ואפונין — זרעונים.

וכרם המדל — כרם מדולדל, גזור ממלת "דל". והוא שיבצור מקצתו וימכור, ויעזוב הנשאר לדרוך או לייבש. אמר שחייב לתת פאה מן השארית הנשארת כפי מה שנשאר, לא כפי הכרם כולו. וזה כשיבצור הענבים מכל צד מצדי הכרם; אבל כשיבצור מצד אחד ומכר, והניח הנשאר, יתן ממה שנשאר פאה המחוייבת לכל הכרם. וזהו פירושו מה שאמר: **המחליק מאחת יד**, רוצה לומר: הבוצר או הקוצר מצד אחד: (רמב"ם)

פרק ג - משנה ד

האמהות של בצלים חביות בפאה, ורבי יוסי פוטר. מלבנות הבצלים שבין הירק, רבי יוסי אומר, פאה מכל אחת ואחת. וחכמים אומרים, מאחת על הכל:

ר"ע מברטנורה האמהות של בצלים. בצלים גדולים שמניחין אותן לגדל זרע, ומתוך שמשתהין בארץ לא חזו לאכילה אלא על ידי הדחק {ט}, ולכך פטר רבי יוסי. ואין הלכה כמותו: **מלבנות הבצלים שבין הירק.** סבר רבי יוסי דירק כזרע אחר דמי, שאין דרוך בני אדם להיות מכניס בצלים בין הירק, ויתנו לעיל בפרק שני דזרע אחר מפסיק. ואין הלכה כרבי יוסי: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ט} ומכל מקום הואיל והבצלים עצמן שלא נשתהו מידי דאכילה נינהו אף האמהות שמשנהין אותן בארץ לא יצאו מכללן להפטר מפאה, מה שאין כן ספיחי סטיס שבפרק קמא משנה ד' שכל המין אינו ראוי לאכילה אלא על ידי הדחק. תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם האמהות — הם הבצלים השמורים לזרע. ואין הלכה כר' יוסי בשני דברים אלו: (רמב"ם)

פרק ג - משנה ה

האחין שחלקו, נותנין שתי פאות. חזרו ונשתתפו, נותנין פאה אחת. שנים שלקחו את האילן, נותנין פאה אחת. לקח זה צפונו וזה דרומו, זה נותן פאה לעצמו, וזה נותן פאה לעצמו. המוכר קלחי אילן בתוך שדהו, נותן פאה מכל אחד ואחד. אמר רבי יהודה, אימתי, בזמן שלא שיר בעל השדה. אבל אם שיר בעל השדה, הוא נותן פאה לכל:

ר"ע מברטנורה שלקחו את האילן. מהנך אילנות דחשיב בפרק קמא שחביבם בפאה: המוכר קלחי אילן. שרשי צמחים שחביבין בפאה, ולא מכר לו הקרקע, נותן הלוקח פאה מכל אחד ואחד: בזמן שלא שיר. כלומר [י] אם לא התחיל בעל השדה לקצר או ללקט פרות, אז הוא דחביב הלוקח לתן פאה. אבל אם התחיל בעל השדה לקצר שדהו קדם שמכר את אלו, שנשאר מן השדה שלא נקצר או שלא נלקט, בעל השדה הוא הנותן פאה על הכל, דמכי אתחיל בקצירה או בלקיטת הפרות איחביב בפאה של כל השדה. ורבי יהודה לפרושי מלתייה דתנא קמא אתא, וכן הלכה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {י} פרוש לפרוש מה שכתב, כלומר לאסבורי הלכתא ולא פרוש דמתניתין. ומה שכתב אז הוא דחביב הלוקח, פרוש מכל מקום אפלו אם

נִשְׁאַר לוֹ. וּמָה שֶׁכָּתַב שְׁנֵי שָׂאָר כּוֹי רְצוֹנוֹ לֹמַר שְׁנֵי שָׂאָר לְמוֹכֵר כְּלוּמַר כּוֹי שֶׁלֹּא נִלְקַט וְלֹא מְכָרָן. הִלְכָּדְךָ עַל הַמּוֹכֵר לְתַתּוֹ הַפְּאָה לְפִי שֶׁהִתְחִיל בְּקִצְיָהּ וְרַחֲמָנָא אָמַר וּבְקִצְרָכֶם, וְגַם נִשְׁאַר לוֹ, הִלְכָּדְךָ אֲמַר יִנְדְּבְאוֹתוֹ שִׁיּוֹר הַיָּאָה הַפְּאָה, וְשִׁאֲנֵי הָכֵא מְסוּף פְּרָק בִּי דִתְנִן קֶצֶר חֲצִיָּה וּמְכַר חֲצִיָּה כּוֹי דְהִתְתֵּם לֹא שִׁיר כְּלוּם, וְעִנְיָן חֲלִין קַלִּי"ח. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: (עִיקַר תּוֹי"ט).

רמב"ם קלחי אילן — הם שרשי צמחים שהם מחוייבים בפאה, ואינם אילן. וכן יבואר בגמרא.

ומה שאמר: **נותן פאה מכל אחד ואחד** — חוזר על הלוקח. וזה העניין שביאר ר' יהודה, רוצה לומר, שבזמן שיתחיל בעל השדה לקצור, אז נתחייב בפאה כשמכר והשאיר, מפני שאמר הכתוב: "ובקצרכם את קציר ארצכם", ואמר: מעידנא דאתחיל לקצור איתחייב ליה בכוליה שדה. ורבי יהודה המבאר זה הדבר שהקדמנו למעלה, אין חולק עליו, וביאורו אמת: (רמב"ם)

פרק ג - משנה ו

רַבִּי אֶלְיָעָזֵר אֹמֵר, קֶרְקַע בֵּית רַבֵּעַ, חִיבָת בַּפְּאָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֹמֵר, הָעוֹשֶׂה סְאֲתִים **{יא}**. רַבִּי טַרְפוֹן אֹמֵר, שְׂשָׂה עַל שְׂשָׂה טְפָחִים. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בִּתְיָרָה אֹמֵר, כְּדֵי לְקַצֵּר וְלִשְׁנוֹת. וְהִלְכָה כְּדַבְּרֵיו. רַבִּי עֲקִיבָא אֹמֵר, קֶרְקַע כָּל שְׂשָׂה, חִיבָת בַּפְּאָה, וּבְבִכּוּרִים, וְלִכְתָּב עָלָיו פְּרוֹזְבוּל, וְלִקְנוֹת עִמּוֹ נְכָסִים שְׂאִין לָהֶם אַחֲרָיוֹת בְּכֶסֶף וּבְשֵׁטֶר וּבְחִזְקָה:

ר"ע מברטנורה קרקע בית רבע. מקום שראוי לזרע בו רבע הקב. ופרשו בו שהוא עשר אמות ומחצה על עשר אמות בקרוב **{יא}**: **העושה סאתים**. רבי יהושע לא אָזִיל בְּתַר זְרִיעָה, אֶלְאִי קֶרְקַע הַמּוֹצִיָּאָה סְאֲתִים שֶׁהֵן שְׁנַיִם עֶשְׂרִים

קבין **יב**: **לקצור ולשנות**. דרך הקוצרים אויז מלא כפו מן הקמה וקוצר, כדכתיב (תהלים קכט) שלא מלא כפו קוצר. ואם יש בקמה כדי למלאת כפו שני פעמים חיבת בפאה: **קרקע כל שהוא חיבת בפאה**. דסבירא ליה פאת שדף כל שהוא משמע **יד**, ופליג אפלהו **טו**: **ובכפורים**. דכתיב בהו אדמתך **טז**. והני מלי בכפורי חטה ושעורה, אבל בכפורים של אילן אינו חיב אלא אם כן יש לו קרקע שש עשרה אמות סביב לאילן, שהוא שעור יניקתו: **ולכתב עליה פרוזבול**. הלל תקן פרוזבול, כשראה שהיו נמנעים מלהלוות לעניים מפני השביעית שמשמטת החוב, תקן שיהא מוסר שטרותיו לבית דין, וכותב, מוסר אני לכם פלוני ופלוני הדנין כל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה, ומשפתבו לו שטר זה **יז** שוב אין שביעית משמטת חובו. ודוקא פשיש קרקע כל שהוא ללוה דאז חשיב כאלו החוב גבוי כבר ביד בית דין ותו לא קרינא ביה לא גש, וחסבינן לקרקע כל שהוא כאלו שוה כל החוב, דאין אונאה לקרקעות **יח**: **ולקנות עמה נכסים שאין להם אחריות**. דמטלטליו נקנין אגב קרקע, בכסף בשטר ובחזקה, כדתנן בפרק קמא דקדושין, ושם מפרש: (ר"ע מברטנורא).

עיקר תוי"ט יא ובירושלמי מאי טעמא דרבי אליעזר, נאמר כאן שדף ונאמר בכלאים שדף, מה שדף האמור להלן בית רבע (כלאים פ"ב) אף כאן בית רבע: **יב** ולפי סדר משנתנו כל אחד פוחת והולך משעור הראשון, ובזמן המשנה הנה שמנה ארעא טובא טפי מבימי רבי יוחנן דאמר ארבע סאין לכור. בבא מציעא דף ק"ה. ועין תוספות יום טוב: **יג** **סאתים**. בירושלמי מאי טעמא נאמר כאן שדף ונאמר להלן ושכחת עמר בשדה מה שדה שנאמר להלן סאתים אף כאן סאתים, ופרש הר"ש כדתנן בפרק ו' העמר שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה. מאי טעמא דרבי טרפון, מערוגה, וכתב הר"ש כדתנן פרק ג' דכלאים ערוגה שהיא ששה על ששה כו': **יד** ולית ליה גזרה שוה דשדף, ופריד בירושלמי שבלת אחת עד שלא קצר אין כאן חיוב משקצר אין כאן שיור. ומשני שהיה שם שבלת ובו חמש שבלים: **טו** לפי שיש מקום לטעות ולפרש כל שהוא, שרצונו לומר השעור המעט שבשעורי התנאים הקודמים, והינו כרבי יהודה בן בתירה, ולא בא רבי עקיבא אלא לתת לכל מיני קרקע כל שהוא. תוספות יום טוב: **טז** בתוספות יום טוב מפלפל אם מי שאין לו קרקע כל שהוא פטור מן הודווי. ועין שם: **יז** כלומר שהם חותמין ונותנים לו מה שכתב מוסר אני כו': **יח** בסוף שביעית כתב טעם אחר, ושם אפרש בסיעתא דשמיא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם בית רובע — מקום שיזרע בו רובע קב. ועוד נבאר אלו המדות והסאין בסוף מסכת זו (להלן ח, ה).

ולקצור ולשנות — הוא שיקצור מן השבולים כפי שתי אגודות, שלא יוכל לקבץ אותם בידו באגודה אחת.

ובכורים — רוצה לומר הבאת ביכורים. ועוד יתבאר לך בסוף זה הסדר, שהביכורים לא יתחייב להביאם אלא מי שיש לו שדה.

ופרוזבול — שטר שלא יכתבוהו אלא על הקרקעות, ועוד נבאר עניין זה
השטר במסכת שביעית מן הסדר הזה.

ומן העיקרים שיש בידינו, שכל הנכסים חוץ מן הקרקע, כגון מיני סחורות
וזהב וכסף ואבני יקרות, נקראים **שאין להם אחריות**, ופירוש שאין להם
אחריות – שאין להם חזרת תביעה; וזה, שכל מי שיש עליו חוב, ומכר
סחורות שהיו אצלו אחר שלקח החוב, ואחר כך טען שאין לו מה שיפרע,
אין לבעל חוב לחזור באחריות על הקונה הסחורות ושיוציאם מיד הקונה.
אבל אם ימכור מי שיש לו עליו החוב קרקע אחר שלקח החוב, וטען שאין
לו מה שיפרע, יחזור בעל חוב על קונה הקרקע ויוציאנו מידו. ובשביל זה
נקרא הקרקע **נכסים שיש להם אחריות**. ומן העיקרים שיש בידינו גם כן,
שהנכסים שאין להם אחריות, והם הנקראים מטלטלין, אין נקנין בכסף
ולא בשטר, אבל נקנין במשיכה, והוא מכלל הדברים המקנים. והקרקע
היא נקנית בנתינת כסף, ובכתיבת שטר כולל ענייני המכירה, ובהשתמשות
בו, וזו היא **חזקה**. לפיכך כל מי שיקנה קרקע ומטלטלין בקניה אחת, וקנה
הקרקע באחת משלשה פנים שזכרנו, זכה גם כן במטלטלין. ואלו העיקרים
כולם והראיות שלהם והשלמת דיניהם עוד יתבארו במקומו במסכת
קידושין (דף כו.), אבל זכרנו לך מהם בכאן ראשי דברים כדי שיתבאר לך
בכאן על דרך קצרה. והלכה כרבי עקיבא: (רמב"ם)

פרק ג - משנה ז

הכֹּתֵב נְכָסָיו שְׁכִיב מְרַע, שֵׁיר קֶרְקַע כָּל
שֶׁהוּא, מִתְּנָתוֹ מִתְּנָה. לֹא שֵׁיר קֶרְקַע כָּל
שֶׁהוּא, אִין מִתְּנָתוֹ מִתְּנָה. הַכֹּתֵב נְכָסָיו לְבָנָיו,
וְכָתֵב לְאִשְׁתּוֹ קֶרְקַע כָּל שֶׁהוּא, אֲבָדָה כְּתִבְתָּהּ.
רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, אִם קִבְּלָה עָלֶיהָ, אַף עַל פִּי
שֶׁלֹא כָתֵב לָהּ, אֲבָדָה כְּתִבְתָּהּ:

ר"ע מברטנורה **שְׁכִיב מְרַע**. השוכב על מִטָּתוֹ מִחֲמַת חֲלִי: שֵׁיר קֶרְקַע כָּל
שֶׁהוּא. כָּל הַנִּי שֵׁיר קֶרְקַע כָּל שֶׁהוּא. דִּתְנֵן בְּמִתְּנִיתֵין מִכָּאן וְעַד סוּף פְּרָקִין,

לֹא דִּוְקָא קַרְקַע, דְּהוּא הַדִּין מְטַלְטְלִים כָּל שְׁהוּן. אֶלָּא אִיִּדִי דְתַנָּא רִישָׁא גַבִּי פִּאָה וּבְכוּרִים וּפְרוּזְבוּל קַרְקַע כָּל שְׁהוּא, תַּנָּא בְּכָל הַנֶּחָד נִמְי קַרְקַע כָּל שְׁהוּא: מִתַּנְתּוּ קִיּוּמַת. אִם קִנּוּ מִיָּדוּ עַל הַמִּתְנָה, אָף עַל פִּי שְׁעֵמַד מִחֲלִיזוּ אִינוּ יָכוּל לְחַזֵּר בּוּ, הוֹאִיל וְשִׁיר לְעֵצְמוּ כָּל שְׁהוּא גַלִּי דְעֵתִיָּה דְלָאוּ מִחֲמַת מִיתָה כְּתַב הַמִּתְנָה: **לֹא שִׁיר קַרְקַע כָּל שְׁהוּא.** לְעֵצְמוּ, מִסְתַּמָּא לֹא שְׁבִיק אִינְשׁ נַפְשִׁיָּה עֲרֻטִּילָאִי, וְאִם לֹא שְׁהִיָּה חוֹשֵׁב וְדֹאֵי שְׁיָמוּת לֹא הִיָּה נוֹתֵן כָּל נְכֻסָּיו, הַלְכָּךְ אִם עֵמַד חוֹזֵר, וְאֶפְלוּ קִנּוּ מִיָּדוּ: **וְכַתַּב לְאַשְׁתּוֹ קַרְקַע כָּל שְׁהוּא אַבְדָּה כְּתַבְתָּה.** בְּשָׂכִיב מֵרַע מִיָּרִי, שְׁמַחֲלֵק נְכֻסָּיו לְבָנָיו, וְכַתַּב לְאַשְׁתּוֹ חֶלֶק בֵּין הַבָּנִים, וְשָׁמְעָה אִיהִי וְשִׁתְּקָה וְלֹא אָמְרָה כְּתַבְתִּי אֲנִי גוֹבָה אוֹ פִּיּוּצָא בְּזָה, אַבְדָּה כְּתַבְתָּה: **רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר אִם קִבְּלָה עָלֶיהָ.** שְׁתַּהֲא שְׁתַּפְּתָּ בֵּין הַבָּנִים, אֶפְלוּ לֹא קִנּוּ מִיָּדָה, וְהוּא לֹא צָוָה שְׁיִכְתְּבוּ כֶּךָ בְּפִנְיָה, אַבְדָּה כְּתַבְתָּה וְשׁוּב אִינְהָ יָכוּלָה לְחַזֵּר בָּהּ. וְאִין הַלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי: (ר"ע מברטנורה).

רמב"ם **שכיב מרע** — השוכב מחולי, כששייר לעצמו קרקע כל שהוא, כבר גילה דעתו שיקווה לקום מחליו, ולפיכך שייר לעצמו מה ששייר. ומפני זה יתקיים כל מה שנתן, ואינו יכול לחזור בו כשיקום מחליו. ובלבד שקנו ממנו בקניין, אבל אם לא קנו ממנו, יכול לחזור. ואם לא שייר לעצמו שום קרקע, ואחר כך נתרפא מחליו, חוזר במתנתו ואף על פי שקנו ממנו, כי מאחר שלא שייר לעצמו כלום, גילה דעתו שמתנתו היתה מחמת מיתה.

ומה שאומר בכאן, כשיכתוב לאשתו קרקע כל שהוא אבדה כתובתה, זה העניין הוא על שני תנאים: האחד מהם, שכלל אותה בחילוק נכסיו עם בניו, כגון שיכתוב להם: לפלוני כך ולפלוני כך ולפלונית כך, והיא שומעת ושותקת, ולא תערער כגון שתאמר: כתובתי אני גובה. וראיה על זה מה שאמרו: "אבדה כתובתה", ולא אמר "איבדה", רוצה לומר כי בשתיקותה כשחילק לה עם הבנים, אבדה מה שיש לה לקבל בכתובתה. והתנאי השני, שיהיה שכיב מרע, אבל אם יהיה בריא, תקח כל מה שיש בכתובתה, אלא אם כן יוציא שטר שהיא נתנה או קבלה.

ודברי ר' יוסי: **אם קבלה עליה**, אינו רוצה לומר שהיא לקחה בקניין שהיא רוצה בדבר זה, לפי שאין בזה מחלוקת. אבל הוא אומר, שאם קבלה היא על עצמה שתהיה משותפת בין הבנים, ואפילו אם לא לקחה בקניין ולא כתבו בדבר ההוא צוואה, כבר אבדה כתובתה. ואין הלכה כר' יוסי: (רמב"ם)

פרק ג - משנה ח

הכותב נכסיו לעבדו, יצא בן חורין. שיר קרקע כל שהוא, לא יצא בן חורין. רבי שמעון אומר, לעולם הוא בן חורין, עד שיאמר הרי כל נכסי נתונין לאיש פלוני עבדי חוץ מאחד מרבוא שבהן:

ר"ע מברטנורה **הכותב כל נכסיו לעבדו.** שכתב כל נכסי נתונים לפלוני עבדי, הרי העבד בכלל הנכסים ונתן לו את עצמו. והא דקאמר עבדי הינו עבדי שהיה כבר: **שיר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין.** דכל היכא דנחית לשיורא אמרינן לדידיה נמי שיר, וכי אמר כל נכסי לך אשאר נכסים קאמר ולחנופי ליה קאתי, ולא שחרריה, כיון דלא אמר ליה עצמך ונכסי. ואפלו אין לו שום נכסים אלא העבד והקרקע ששיר, מכל מקום לא יצא לחרות, דכיון דאין מתקיים דבור כל נכסי דהא אתא חוץ ובטל ליה, דלא פלגינן דבורא, והוי בטל לגמרי ולא קנה לא עצמו ולא נכסים **{יט}**: **רבי שמעון אומר לעולם הוא בן חורין.** בין אין לו נכסים אחרים אלא העבד והקרקע ששיר, ובין יש לו נכסים אחרים, לעולם הוא בן חורין. ומוקמינן דבור כל נכסי בעבד לבדו כשאין לו נכסים אחרים, ולא אמרינן דבמה שאמר חוץ בטל דבורו שאמר כל נכסי, דפלגינן דבורא, ומקימינן ליה בעבד, ויצא בן חורין: **חוץ מאחד מרבוא.** ולא פרש מהו משיר, דהתם אמרינן דאחד מרבוא דקאמר הינו עבד, ואיהו לא חשיב ליה אלא כאחד מרבוא בנכסים, ואף על גב דשוי טפי. ואין הלכה כרבי שמעון: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {יט} משמע דכל שכן אם יש לו נכסים אחרים דלא יצא בן חורין ואם כן בדברי רבי שמעון הוה ליה לפרש ביש לו נכסים כי היכי דלא נימא דכי פליג רבי שמעון באין לו כוי אבל ביש לו אין הכי נמי דמודה לתנא קמא כוי. ורבי שמעון לעולם קאמר דיצא בן חורין. תוספות יום טוב, ועין שם: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם **הכותב נכסיו לעבדו יצא בן חורין** — מפני שעבדו בכלל נכסיו, וכבר הקנהו אותו. ואם שייר קרקע כל שהוא ואומר לו: כל נכסי נתונין לך חוץ ממקום פלוני, לא יצא בן חורין לדעת תנא קמא, לפי שדעת תנא קמא שאין חולקין הדיבור, לפיכך זה התנאי תלוי בגוף העבד, וכאילו התנה באבר

מאבריו, ויצטרך לספר כריתות וליכא, ועל כן לא ישתחרר העבד ולא יקנה בנכסים בשום פנים, ואפילו ייחד שם המקום שהתנה בו; וכל שכן כשלא ייחד אותו. ור' יוסי חולק על זה, וקילס ר' שמעון [בתוספתא] שהוא אומר שחולקין הדיבור, ואין לנו לומר כשהתנה בנכסים – שהתנה בגופו של עבד, אלא אמר: כל נכסי קנויין לך חוץ ממקום פלוני, יצא לחירות, וקנה כל הנכסים לבד המקום ההוא. ואפילו לא היה לבעליו אלא אותו המקום שהתנה בו ואין לו קניין אחרים זולתו, יצא העבד לחירות, ואף על פי שלא נשאר לו לקניין שיקנה אחר שהתנה בכל קנייניו מלבד העבד.

וזה עניין דברי רבי שמעון: **לעולם הוא בן חורין**, רוצה לומר, כי כל זמן שלא התנה בפירוש בגוף העבד, כבר הוא בן חורין, אחר שהתנה בקצת נכסיו שהקנה לעבד קצתם, או שהתנה בכל נכסיו, שלא הקנה מהם לעבד כלום. אלא אם התנה בדבר סתם, ואפילו אם יהיה דבר מועט, ואמר: "חוץ מאחד מריבוא שבנכסיי", כבר נכנס בחלק ההוא בלא ספק חלק מגוף העבד, מפני שהוא מנכסיו, ואז נאמר: לאו כרות גיטא. ואין הלכה כר' שמעון.

ומה שאתה צריך לדעת, כי מה שאמר בעניין שכיב מרע, ובכותב נכסיו לבניו, ובכותב נכסיו לעבדו: **שייר קרקע כל שהוא**, וכן אם שייר מטלטלין הדין אחד. אבל אמר "קרקע" בכולן, מפני שהקדים לומר: **קרקע כל שהוא חייבת בפאה**, ומיגו דתני רישא "קרקע", תני סיפא "קרקע", כי הפאה לא תהיה אלא בקרקע: (רמב"ם)

פרק ד - משנה א

הַפֶּאֱה נִתְּנָת בְּמַחְבֵּר לְקַרְקַע. בְּדָלִית וּבְדָקָל,
בְּעַל הַבֵּית מוֹרִיד וּמַחְלֵק **[ג]** לְעֲנִיִּים. רַבִּי
שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, אִף בְּחִלְקֵי אֶגְוִזִּים. אֶפְלוּ
תְּשַׁעִים וְתִשְׁעָה **[ה]** אוֹמְרִים לְחֵלֶק וְאֶחָד אוֹמֵר
לְבוֹז, לָזֶה שׁוֹמְעִין **[ו]**, שְׁאֹמֵר כִּהְלָכָה:

ר"ע מברטנורה הַפֶּאֱה נִתְּנָת בְּמַחְבֵּר. דְּכַתִּיב (ויקרא יט) לְעֲנִי וְלִגֵּר תַּעֲזֹב **[א]**,
הֵנַח לַפְּנִיָּהּם וְהֵם יְבוֹזוּ: בְּדָלִית. גִּפּוֹן הַמְּדָלִית עַל גְּבִי יַעֲצִים אוֹ עַל גְּבִי
אֵילָנוֹת: מוֹרִיד וּמַחְלֵק. דְּכַתִּיב (שם) תַּעֲזֹב אוֹתָם, אוֹתָם שְׂאִין בְּהֵם סִכְנָה
[ב] אֶתְּהָ עוֹזֵב לַפְּנִיָּהּם וְאִי אֶתְּהָ עוֹזֵב אוֹתָם שְׂיֵשׁ סִכְנָה בְּעֲלִיתָם, אֶלֶּא מוֹרִיד
מִן הָאֵילָן וּמַחְלֵק לָהֶם: בְּחִלְקֵי אֶגְוִזִּים. עַל שֵׁם שְׂאֵילָנוֹת שֶׁל אֶגְוִזִּים
חֵלְקִים וְאִין בְּהֵם קְשָׁרִים כְּשֶׁאֵר אֵילָנוֹת קְרוּיִן חֵלְקֵי אֶגְוִזִּים **[ד]**. וְאִין
הֵלְכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן: אֶפְלוּ תְּשַׁעִים וְתִשְׁעָה. אַרְיֵשׂא קֵאִי, בְּפֶאֱה הַנִּתְּנָת
בְּמַחְבֵּר: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[א]** דְּהִנּוּה מְצִי לְמִימַר יְהִיָּה: **[ב]** יְרוּשְׁלָמִי. וְהַכִּי דְרִישׁ דְּאוֹתָם
מְעוּטָא הוּא וּמְסַתְבֵּר לְהוֹצִיא אֶת אֵלוּ שְׂיֵשׁ בְּהֵם סִכְנָה: **[ג]** וּמַחְלֵק. שְׁלֹא
יִרְאֶה לְעֲנִי קְרוּבוֹ וַיִּשְׁלִיךְ לַפְּנִי. יְרוּשְׁלָמִי: **[ד]** וְהַר"מ פֶּרֶשׁ אֶגְוִזִּי פְּרָדָּה וְהֵם
מִין אֶגְוִזִּים וְהוּא מְאֹד גְּבִהָ: **[ה]** תְּשַׁעִים וְתִשְׁעָה. פְּרוּשׁ עֲנִיִּים: **[ו]** לָזֶה
שׁוֹמְעִין. וְאֶפְלוּ הוּא בְּרִיא וְחִזְק יוֹתֵר מִחֲבָרִיו אוֹ אוֹכֵל יוֹתֵר מֵהֵם: (עיקר
תוי"ט).

פרק ד - משנה ב

בְּדָלִית וּבְדָקָל אֵינּוּ כֹּן, אֶפְלוּ תְּשַׁעִים וְתִשְׁעָה

אומרים לבוז ואחד אומר לחלק, לזה שומעין, שאמר כהלכה {ז} :

ר"ע מברטנורה בדלית ובדקל. שמצותן בתלוש : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ז} שאמר כהלכה. ואפלו הוא זקן ותש פח או חולה, שהרי מה שאומר לחלק מפני חלישותו הוא, אפלו הכי שומעין לו. שם : (עיקר תוי"ט).

פרק ד - משנה ג

נטל מקצת פאה וזרקוה על השאר, אין לו בה כלום. נפל לו עליה, ופרש {י} טליתו עליה, מעבירין אותה הימנו. וכן בלקט, וכן בעמר השכחה {יא} :

ר"ע מברטנורה נטל. אחד מן העניים מקצת פאה שלקט כבר וזרק לו על השאר כדי לקנות {ח} : אין לו בה כלום. אפלו במה שלקט, דקונסין אותו ומוציאין ממנו התלוש והמחבר {ט} : נפל לו עליה וכו'. אף על גב דארבע אמות של אדם קונות לו בסמטא ובצדי רשות הרבים, הכא בשדה חבירו לא תקינו ליה רבנן שיקנו לו ארבע אמותיו. אי נמי כיון דנפל עליה גלי דעתיה דבנפילה ניחא ליה דלקני, בארבע אמות לא ניחא ליה דלקני : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ח} רש"י. ולא נתפנונו לומר דבהכי הוי קנין, אלא רצונו לומר לפי פונת העני, אבל לפי האמת אין זה קנין כלל : {ט} שאחרי שפסה הפאה שלא יוכלו העניים לראותה לקחתה, והוא לא קנאה בזה שאין זה קנין כלל, לכך קונסין אותו אף מה שלקח וזכה בה. הר"מ. ולשוין בעל כף נחת, כדי שלא יעשה כן פעם אחרת : {י} ופרש. דעת הר"מ דבנפל או בפרש גם כן קונסים אותו, ואין נראה כן מן המשנה אלא דוקא כשנטל וזרקו כו' שהרי חולקם לשתי בבות. תוספות יום טוב : {יא} בעמר השכחה. הוא הדין בשכחת קמה, אלא דשכחת עמר בהדיא כתיב ושכחת עמר, ושכחת קמה מרבוי קאתי : (עיקר תוי"ט).

פרק ד - משנה ד

פָּאָה אֵין קוֹצְרִין אוֹתָהּ בְּמַגְלוֹת {יב}, וְאֵין
עוֹקְרִין אוֹתָהּ בְּקַרְדָּמוֹת, כְּדִי שְׁלֹא יִכּוּ אִישׁ
אֶת רֵעֵהוּ {יג} :

עיקר תוי"ט {יב} בְּמַגְלוֹת. הם חרמשים, וְקַרְדָּמוֹת הם ממיני הפטישים.
הר"מ: {יג} שְׁלֹא יִכּוּ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ. מרב עם הבאים ללקט ודוחקים זה
את זה או שפּמא יתקוטטו: (עיקר תוי"ט).

פרק ד - משנה ה

שְׁלֹשׁ אַבְעֵיּוֹת בַּיּוֹם, בְּשַׁחַר וּבַחֲצוֹת וּבַמְנַחָה.
רַבּוֹן גְּמְלִיאֵל אוֹמֵר, לֹא אָמְרוּ אֶלָּא כְּדִי שְׁלֹא
יִפְחָתוּ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לֹא אָמְרוּ אֶלָּא כְּדִי
שְׁלֹא יוֹסִיפוּ. שֶׁל בַּיִת נֶמֶר הָיוּ מְלַקְטִין עַל
הַחֶבֶל, וְנוֹתְנִים פָּאָה מִכָּל אֶמּוֹן וְאֶמּוֹן :

ר"ע מברטנורה שְׁלֹשׁ אַבְעֵיּוֹת בַּיּוֹם. שְׁלֹשׁ פְּעָמִים מִתְגַּלֶּה בְּעַל הַבַּיִת וְנִרְאָה
בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ כְּדִי שִׁיקְחוּ הָעֲנָיִים פָּאָה. אַבְעֵיּוֹת לְשׁוֹן גְּלוּי, נִבְעוּ מִצְּפָנָיו (עובדיה
א) מִתְרַגְּמִינָן אֲגַלְּנוּ מִטְּמֵרוֹהֵי: בְּשַׁחַר. מִפְּנֵי הַמְּנִיקוֹת שֶׁבְּנֵיהֶם יֹשְׁנִים בְּשַׁחַר
וְאִזּוּ יֵשׁ לָהֶם פְּנָאֵי לְלֶקֶט: וּבַחֲצוֹת. מִפְּנֵי הַתֵּינֻקוֹת שֶׁדָּרְכוּ לְצֵאת בַּחֲצוֹת

והולכים ללקט פאה **{יד}**: ובמנחה. מפני הזקנים ההולכים על משענתם ואין מגיעים לשדה עד שעת המנחה: **שלא יפחתו**. משלש עתים הללו. והלכה שאין נותנין פאה אלא בשלש עתים הללו, אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהם: **של בית נמר**. שם מקום, כדכתיב (במדבר לב) את בית נמרה. קושרים חבל בצד הקמה וקוצרים והולכים עד שיכלה החבל, ומניחים פאה לכל החבל, וחוזרים וקושרים ומניחים פאה, והינו מכל אמן **{טו}** ואמן, כלומר מכל שורה ושורה, ועל זה מזכירין אותן לשבח **{טז}**: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {יד} שבשחרית ומנחה ישנים. הר"ש. והנה השאילו לפאה שם לקט. ועין ריש פרק ח'. הר"ש (על שם שהעניים מלקטין אותה. תוספות יום טוב): **{טו}** הר"ש. ופרש רבנו ז"ל בגור אריה (פרשת דברים) לפי שהשורה משוכה בשורה וזה אמנות נקראת אמן ובפרוש הנזכר לעיל כתב פאת ראשיכם תרגם יונתן אמנה רישכון: **{טז}** רושלמי. וטעמא שיוכלו העניים לקחת מכל אמן ואמן ולא יצטרכו להמתין ולצפות אימתי יניחו הפאה. תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

פרק ד - משנה ו

עובד כוכבים שקצר את שדהו ואחר כך נתגיר, פטור מן הלקט **{יז}** ומן השכחה ומן הפאה. רבי יהודה מחיב בשכחה, שאין השכחה אלא בשעת העמור:

ר"ע מברטנורה עובד כוכבים שקצר את שדהו וכו'. דכתיב גבי לקט ופאה ובקצרכם פרט לשקצרוה עובדי כוכבים, וגבי שכחה כתיב (דברים כד) כי תקצר קצירך ושכחת לעמר, מכאן אמרו עובד כוכבים שקצר שדהו ואחר כך נתגיר פטור: **שאין השכחה אלא בשעת עמור.** ובשעת עמור מיהא גר היה וחייב בכל המצות. ורבנן סברי הואיל ואיכא שכחה בעמר ואיכא שכחה בקמה כדכתיב (שם) ושכחת לעמר בשדה, לרבות שכחת קמה, את שישנו בשכחת קמה ישנו בשכחת לעמר, והאי עובד כוכבים שקצר שלא היה בשכחת קמה דאותה שעה עובד כוכבים היה, אף על פי שעכשיו נתגיר אינו בשכחת לעמר. ואין הלכה כרבי יהודה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ז} מן הלקט. תנא נקטינהו בהנהו ורגיל להיות, שפן בתחלת הקצירה אפשר ושכיח להיות נושר, אבל שכחת עמר וקמה אינו רגיל שישפח בתחלת הקצירה, והדר תני פאה שמקומה בסוף השדה. אבל בקראי כתיבי בהפך כסדר אזהרתן, כשקוצר מזהירו שלא יקצר כל שדהו, וכשקוצר דרדך ללקט הנושר, ואם שכח עמר וקמה דלא שכח כוי. תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

פרק ד - משנה ז

הקדיש קמה ופדה קמה, חיב. עמרין ופדה עמרין, חיב {ח}. קמה ופדה עמרין, פטורה, שבשעת חובתה היתה פטורה:

ר"ע מברטנורה קמה ופדה עמרים פטורה. דמקרא דממעטינן קציר עובדי פוכבים ממעטינן נמי קציר הקדש, דלאו קצירד הוא. ולענן שכחה פליגי רבי יהודה ורבנן בהקדיש קמה ופדה עמרים, כי היכי דפליגי בעובד פוכבים שקצר שדהו ואחר כך נתגיר: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ח} חיב. בשכחה. הר"מ: (עיקר תוי"ט).

פרק ד - משנה ח

פיוצא בו, המקדיש פרותיו עד שלא באו לעונת המעשרות, ופדאן, חיבין. משבאו

לְעוֹנֵת הַמַּעֲשָׂוֹת, וּפְדָאוֹ, חֵיבִין. הַקְּדִישׁוֹן עַד
שֶׁלֹּא נִגְמְרוּ וּגְמָרוּ הַגְּזָבֵר, וְאַחַר כֵּן פְּדָאוֹ,
פְּטוּרִים, שֶׁבִשְׂעַת חוֹבָתוֹ הָיוּ פְּטוּרִים :

ר"ע מברטנורה **עד שלא באו לעונת המעשיות**. הינו מרוח **(יט)**, כשהוא משונה פני הכרי ברכת, אם באותה שעה היו ביד הגזבר פטורים, ואם לאו אין ההקדש פוטרן: **וגמרו הגזבר**. שנגמרו בעודן ביד הגזבר: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (יט) וכן כתב הר"ש, ונקטי חיוב דתבואה דבה אירינן בפרקין. אבל למאי דתנינן פירותיו מדיק פרוש הר"מ עונת וכו' וזמנם משתנה כפי שנוי הזרעים, וכן כתב הר"ב (והר"ש) בפרוש משנה זו ששנויה בפרק ג' משנה ד' דחלקה: (עיקר תוי"ט).

פרק ד - משנה ט

מִי שֶׁלָקַט אֶת הַפֶּאֶה וְאָמַר הֵרִי זֶה לְאִישׁ פְּלוֹנִי
עָנִי, רַבִּי אֶלְיעֶזֶר אוֹמֵר, זָכָה לוֹ. וְחֻכְמִים
אוֹמְרִים, יִתְּנֶנָּה לְעָנִי שֶׁנִּמְצָא רֵאשׁוֹן **(כ)**. הַלָּקַט
וְהִשְׁכָּחָה וְהַפֶּאֶה שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכְבִים חֵיב
בַּמַּעֲשָׂוֹת, אֲלֵא אִם כֵּן הַפְּקִיר :

ר"ע מברטנורה **רבי אליעזר אומר זכה לו**. פלגתא דרבי אליעזר ורבנן בעשיר שלקט פאה לזכות בה לעני. דרבי אליעזר סבר אמרינן תרי מגו, מגו דאי בעי מפקר לנכסיה והוי עני וחזי ליה, השתא נמי חזי ליה, ומגו דאי בעי זכי לנפשיה זכי נמי לחבריה. ורבנן סברי חד מגו אמרינן, תרי מגו לא אמרינן. אבל מעני לעני, דברי הכל זכה לו: **של עובד כוכבים חיב במעשיות**. דהואיל ואין העובד כוכבים חיב בלקט שכחה ופאה הוה להו פשאר תבואה של עובד כוכבים שחיבת במעשר: **אלא אם כן הפקיר**. לעניים ולעשירים, דהפקר פטור מן המעשר. ומתניתין רבי מאיר היא דאמר אין קנן לעובד כוכבים בארץ ישראל להפקיע מן המעשר. ואין כן חלקה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {כ} **שְׁנֵמְצָא ראשון**. כְּלוּמַר שְׁלֵא יַעֲכֹבֶם עַד שְׁיָבֵא אוֹתוֹ עֲנִי שְׁרָצָה לְזִכּוֹתוֹ, אֶלָּא כָּל עֲנִי שְׁיִמְצָא ראשון יִתְנַנֶּה לוֹ וְאֵל יֵאֲחָרָה בְּיָדוֹ, וְאִם אָרַע שְׁיָבֵא אוֹתוֹ עֲנִי ראשון אֵין הָכִי נִמְי דְרַשְׁאֵי לְתַתּוֹ לוֹ, שְׁאִין כָּאן קָנְס כְּדַלְעִיל מִשְׁנָה ג', דְאִוְתוֹ עֲנִי לֹא עֲבִיד וְלֹא מִיָּדִי : (עיקר תוי"ט).

פרק ד - משנה י

אִיזְהוּ לְקֹט, הַנוֹשֵׁר בְּשַׁעַת הַקְּצִירָה. הָיָה קוֹצֵר, קָצַר מִלֹּא יָדוֹ, תָּלַשׁ מִלֹּא קִמְצוֹ, הִכְהוּ קוֹץ וְנִפְל מִיָּדוֹ לְאֶרֶץ, הָרִי הוּא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. תוֹף הִיָּד וְתוֹף הַמַּגָּל, לְעֲנִיִּים. אַחַר הִיָּד וְאַחַר הַמַּגָּל, לְבַעַל הַבַּיִת. רֵאשׁ הִיָּד וְרֵאשׁ הַמַּגָּל, רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אוֹמֵר, לְעֲנִיִּים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לְבַעַל הַבַּיִת :

ר"ע מברטנורה הנושר בשעת הקצירה. שְׁבָלִים הַנוֹפְלִים בְּשַׁעַת הַקְּצִירָה : הִכְהוּ קוֹץ. כָּל הֵיכָא דְנוֹשֵׁר מִחֲמַת אֲנָס אֵינוֹ לְקֹט, דְּכַתִּיב (ויקרא יט) וְלִקְט קְצִירָה, אֵין לְקֹט אֶלָּא מִחֲמַת קְצִיר : תוֹף הִיָּד. אֲנִשֵׁר קֵאֵי, כְּלוּמַר תוֹף הִיָּד וְנִשֵׁר, תוֹף הַמַּגָּל וְנִשֵׁר {כא}, דְּהַנוֹשֵׁר מִתוֹף הִיָּד וּמִתוֹף הַמַּגָּל לְעֲנִיִּים. אֲבָל הַנוֹשֵׁר מֵאַחַר הִיָּד מִנְדְּנוּד יָדוֹ {כב} וּמֵאַחַר הַמַּגָּל מִכַּח תְּנוּעַת הַמַּגָּל, לְבַעַל הַבַּיִת, דְּאֵין זֶה בְּדֶרֶךְ קְצִירָה : רֵאשׁ הִיָּד. כְּשִׁדּוֹ מְלֵאָה וַיֵּשׁ שְׁבָלִים בֵּין רֵאשֵׁי אֲצַבְעוֹתָיו לְפַס יָדוֹ {כג}, הַנוֹשֵׁר מִשָּׁם, וְכֵן הַנוֹשֵׁר מִרֵּאשׁ הַמַּגָּל : רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אוֹמֵר לְעֲנִיִּים. דְּדַמֵּי לְתוֹף הִיָּד וּלְתוֹף הַמַּגָּל : וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר לְבַעַל הַבַּיִת. דְּמַדְּמֵי לֵיהּ לְאַחַר הִיָּד וּלְאַחַר הַמַּגָּל. וְהִלְכָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {כא} רְצוּנוֹ לומר תוֹף הִיָּד קֵאֵי אֲנִשֵׁר, וְכֵאלוֹ תִנֵּי תוֹף הִיָּד וְנִשֵׁר, וְכֵן נִמְי תוֹף הַמַּגָּל כֵּאלוֹ תִנֵּי תוֹף הַמַּגָּל וְנִשֵׁר : {כב} רְצוּנוֹ לומר שְׁמָה שְׁיִפּוֹל מִחֲמַת נְדְנוּד הִיָּד וְיִפֹּל לְאַחֲרֵי הִיָּד הָרִי הוּא אֲנָס, וְכֵן מִחֲמַת נְדְנוּד הַמַּגָּל וְיִפֹּל אַחֲרֵי הַמַּגָּל גַּם הוּא אֲנָס : {כג} כְּלוּמַר בְּמִקּוּם שְׁרֵאשֵׁי אֲצַבְעוֹתָיו מִנְחִים עַל הַפַּס יָד. וְאֵין זֶה תוֹף הִיָּד, גַּם אֵין זֶה אַחַר הִיָּד : (עיקר תוי"ט).

פרק ד - משנה יא

חורי הנמלים שבתוך הקמה, הרי הן של בעל הבית. שלאחר הקוצרים, העליונים לעניים, והתחתונים של בעל הבית. רבי מאיר אומר, הכל לעניים, שספק לקט, לקט:

ר"ע מברטנורה חורי הנמלים. דרך הנמלים לכנס תבואה בחוריהן: **שבתוך הקמה.** עד שלא התחילו לקצר: **של בעל הבית.** שאין לעניים בקמה כלום: **שלאחר הקוצרים.** לאחר שהתחילו לקצר חישנין שמא הביאו שם הנמלים מן הלקט **[כד].** הלקט החטים העליונים שבחורים או שבלי העליונים לעניים, דיש שם מן הלקט, אבל חטים התחתונים לבעל הבית, דמן הקמה היא. ואלו הן עליונים, כל שהן לבנים. ואלו הן תחתונים, הירוקים שנוטים להשחיר ונפרים שהם ישנים **[כה]: רבי מאיר אומר הכל לעניים.** שאי אפשר לגרו בלא גררון, ושמא אלו הירוקים מן התבואה חדשה שקצרו עכשיו שיש בה חלק לעניים: **שספק לקט לקט.** דכתיב (שם) לעני **[כו]** ולגר תעזב הנח לפניהם משלך **[כז].** והלכה כרבי מאיר: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [כד] דתנא קמא נמי סבירא ליה ספק לקט לקט, ולא פליג אדרבי מאיר אלא בתחתונים, משום דסבירא ליה דודאי משל קמה כנסום: **[כה]** קצת קשה מה ישן שיך בין קמה לקציר, ונראה לי שדבריו מרובים, שמה שכתב דמן הקמה היא הוא מהר"ש שכתב הירוקים ככרתי כו' שעדין לא נגמרו כו' ולא נתבשלו כדי לקצר וכשהתבואה יבשה ומתלבנת קוצרים אותה. ומה שכתב נוטים להשחיר הוא מהר"מ והוא כתב ומזרע השנה שעברה הוא. תוספות יום טוב: **[כו]** מכל מקום הוצרך לפרש שאי אפשר לגרו כו' דאם לא כן מה ספקא איכא, כמו לתנא קמא אות כ"ד: **[כז]** ובריש פרקין דרשינו הנח לפניהם והם יבזו. ונראה לי דאי להך לחודא אתא הנה ליה לכתב עזב, וכתיב תעזב, משמע אתה משלך עזב, ואי להך לחודא לכתב תתן, אלא יבזו כדלעיל נמי. תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

פרק ה - משנה א

גְּדִישׁ שֶׁלֹּא לָקַט תַּחֲתָיו, כָּל הַנוֹגֵעַ בְּאֶרֶץ **[א]** הָרִי הוּא שֶׁל עֲנָיִים. הָרוּחַ שֶׁפָּזְרָה אֶת הָעֵמָרִים, אוֹמְדִים אוֹתָהּ כִּמְהָ לָקַט הִיא רְאוּיָה לְעֵשׂוֹת, וְנוֹתֵן לְעֲנָיִים **[ג]**. רָבֵן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, נוֹתֵן לְעֲנָיִים בְּכַדֵי נִפְיָלָה:

ר"ע מברטנורה **גְּדִישׁ שֶׁלֹּא לָקַט תַּחֲתָיו**. מִי שֶׁאֶסַף וְהִגְדִישׁ אֶת הָעֵמָרִים לְמָקוֹם אֶחָד בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה שֶׁעֲדִין לֹא לָקְטוּ שָׁם הָעֲנָיִים אֶת הַלֶּקֶט: כָּל הַנוֹגְעוֹת בְּאֶרֶץ לְעֲנָיִים. דִּקְנְסוּהוּ רָבֵן **[ב]** לְפִי שֶׁהִגְדִישׁ עַל גֵּב הַלֶּקֶט, וְאֶפְלוּ הִגְדִישׁ חֲטִים עַל גֵּבֵי לֶקֶט שֶׁל שְׁעוּרִים הָיוּ כָּל הַנוֹגֵעַ מִן הַחֲטִים בְּאֶרֶץ לְעֲנָיִים: הָרוּחַ שֶׁפָּזְרָה אֶת הָעֵמָרִים. עַל גֵּבֵי הַלֶּקֶט: כְּדֵי נִפְיָלָה. כְּדֵי שֶׁעוֹר שֶׁרָגִיל לְפוֹל בְּשַׁעַת קִצְרָה, שֶׁהֵם אַרְבָּעָה קָבִין לְכוֹר זָרַע, וְהַכּוֹר הוּא שְׁלֹשִׁים סָאִין **[ד]**. וּמִשּׁוֹם דָּאֵמַר תַּנָּא קָמָא אוֹמְדִים כִּמְהָ לָקַט רְאוּיָה לְעֵשׂוֹת, קָא מְשַׁמַּע לָן רָבֵן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אִין הַדְּבָר צְרִידָא אִמְדָּא, שֶׁכְּבָר קָצוּב וְעוֹמֵד כְּדֵי נִפְיָלָה, בְּשַׁלְשִׁים סָאִין שֶׁל זָרַע רָגִיל לְפָל מִמֶּנּוּ בְּשַׁעַת קִצְרָה אַרְבָּעָה קָבִין, וְכֹךְ יִתֵּן לְעֲנָיִים: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[א]** בְּאֶרֶץ מַחֲבָר אֵל מֵה שִׁיְהִיָּה שָׁם מִן הַלֶּקֶט. הַר"ם: הַר"ם **[ב]** וְלִכְךָ אִין אוֹמְדִין כְּמוֹ בְּסִיפָא. וּמִפְּרֵשׁ בִּירוּשַׁלַּיִם דְּהַפְקָר בֵּית דִּין הַפְקָר וְלִהְיֵי פְטוּרִים מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת: **[ג]** וְנוֹתֵן כּו'. בְּתוֹרַת לֶקֶט, וּפְטוּר מִמַּעֲשָׂרוֹת, שֶׁמֶן הַסֶּפֶק נוֹתֵן לְעֲנָיִים וְסֶפֶק לֶקֶט לֶקֶט: **[ד]** וְאִין הַפְּרוּשׁ הַכָּא כְּמוֹ בְּבָבָא

מְצִיעָא מִשְׁנָה ה' פֶּרֶק ט', דְּהֵתָם כְּדִי שְׁעוּר שְׂזוּרְעִים בָּהּ. וְהַר"מ פִּרְשׁ הֵכָא
כֵּן, מִיְהוּ בְּגִמְרָא מִשְׁמַע כְּפִרוּשׁ הַר"ב : (עיקר תוי"ט).

פֶּרֶק ה - מִשְׁנָה ב

שְׁבֻלַת שְׁבַקְצִיר וְרֵאשָׁה מְגִיעַ לְקָמָה, אִם
נִקְצְרָה עִם הַקָּמָה **(ה)**, הָרִי הִיא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת,
וְאִם לֹאוּ, הָרִי הִיא שֶׁל עֲנָיִים. שְׁבֻלַת שֶׁל לְקַט
שְׁנַתְעָרְבָה בְּגָדִישׁ, מְעַשֵּׂר **(ו)** שְׁבֻלַת אַחַת וְנוֹתָן
לוֹ **(ז)**. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְכִי הֵיאֵד הָעֲנִי הַזֶּה
מִחֲלִיף דְּבַר שְׁלֵא בָּא בְּרִשׁוֹתוֹ. אֵלֶּא מְזַכָּה אֶת
הָעֲנִי בְּכָל הַגָּדִישׁ, וּמְעַשֵּׂר שְׁבֻלַת אַחַת וְנוֹתָן
לוֹ :

ר"ע מברטנורה **שְׁבֻלַת שְׁבַקְצִיר**. שִׁיר בְּקִצְרֹתוֹ שְׁבֻלַת אַחַת שְׁלֵא קִצַּר, וְרֵאשׁ
אוֹתָהּ שְׁבֻלַת מְגִיעַ לְקָמָה, אִם אוֹתָהּ שְׁבֻלַת נִקְצְרָת עִם הַקָּמָה הָרִי הִיא שֶׁל
בַּעַל הַבַּיִת, שֶׁהַקָּמָה מְצִילָתָהּ, דְּלֹא קָרִינוּ בָּהּ לֹא תִשׁוּב לְקַחְתּוֹ (דְּבָרִים כ"ד) :
מְעַשֵּׂר שְׁבֻלַת אַחַת וְנוֹתָן לוֹ. לְפִי שְׁחֵיב לִתְנוּ לוֹ דְּבַר מִתְקָן כְּמוֹ שֶׁהִיָּתָה שְׁבֻלַת
שֶׁל לְקַט דְּפִטוּרָה מִן הַמְעַשְׂרוֹת, וְאֵף עַל פִּי שְׁעֵדִין לֹא נִתְמַרַח חָל שֶׁם מְעַשֵּׂר
עָלָיו, כְּמוֹ מְעַשֵּׂר רֵאשׁוֹן שֶׁהַקְּדִימוֹ בְּשִׁבְלִין שְׁחָל עָלָיו שֶׁם מְעַשֵּׂר אֵף עַל פִּי
שְׁעֵדִין לֹא נִתְמַרַח. וְכִיצַד הוּא עוֹשֶׂה, מִבֵּיא שְׁתֵּי שְׁבָלִים מְגָדִישׁ זֶה שְׁנַתְעָרְבָה
בּוֹ שְׁבֻלַת שֶׁל לְקַט, וְאוֹמֵר עַל אַחַת מֵהֶן, אִם זֹו לְקַט מוּטָב, וְאִם לֹאוּ הָרִי
מְעַשְׂרוֹתֶיהָ קְבוּעִים בְּזוֹ הַשְּׁנִית, וְנוֹתָן לוֹ אֶת הָרֵאשׁוֹנָה. וּבִירוּשָׁלַיִם פְּרִיזָה
וְנַחוּשׁ שְׁמָא זֹאת הַשְּׁנִיָּה שְׁקִבַּע עָלֶיהָ הַמְעַשְׂרוֹת שֶׁל לְקַט הִיא, וְכִיּוֹן שֶׁהִיא
פִּטוּרָה מִן הַמְעַשֵּׂר אֵין הַמְעַשְׂרוֹת קוֹבְעִים בָּהּ שְׁאֵין מִפְּרִישִׁין מִן הַפִּטוּר עַל
הַחִיּוּב, וּמִשְׁנֵי שְׁלוּקַח שְׁבֻלַת שְׁלִישִׁית וְאוֹמֵר אִם הַשְּׁנִיָּה שְׁקִבַּעְתִּי בָּהּ
הַמְעַשְׂרוֹת הִיא לְקַט וְאֵינָה יְכוּלָה לִהְיוֹת מְעַשֵּׂר, הָרִי זֹו הַשְּׁלִישִׁית מְעַשֵּׂר עַל
הָרֵאשׁוֹנָה : **אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְכִי הֵיאֵד הָעֲנִי הַזֶּה מִחֲלִיף דְּבַר שְׁלֵא בָּא**
בְּרִשׁוֹתוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְדַבְּרֵיהֶם דְּרַבְּנָן קָאמַר לְהוּ **(ח)**, לְדִידְכוּ דְּפִלְגִיתוּ עָלַי
(לְעִיל פ"ד מ"ט) בְּעִשְׂרֵי שְׁלִקְט פָּאָה לְעִנֵּי שְׁאֲנִי אוֹמֵר זָכָה לוֹ וְאַתּוֹן אִמְרִיתוּ דְּלֹא

זָכָה לוֹ, הַיֵּאֵד הָעֲנִי הַזֶּה מִחֲלִיף דָּבַר שֶׁלֹּא בָּא בְּרִשּׁוֹתוֹ, דָּהָא אֵין בְּעַל הַשְּׂדֵה יָכוֹל לְזַכּוֹת לוֹ אֶת הַלֶּקֶט לְפִי דְבָרֵיכֶם, וְנִמְצָא דְלֶקֶט זֶה לֹא בָּא בְּרִשּׁוֹתוֹ שֶׁל עֲנִי, אֲלֵא לְדְבָרֵיכֶם מִזָּכָה אֶת הָעֲנִי בְּכָל הַגְּדִישׁ עַל מְנַת לְהַחְזִיר, דְּמִתְנָה עַל מְנַת לְהַחְזִיר שְׂמָה מִתְנָה, וְנִמְצָאת אֹתָהּ שְׁבֻלַת שְׁהִיא לֶקֶט בָּאָה לְיַד הָעֲנִי וְיָכוֹל לְהַחֲלִיפָהּ בְּאַחֲרֵת. וְרַבְּנָן אָמְרִי, הֲכֵא עֲשׂוּ אֶת שְׂאֵינוּ זֹכָה כְּזֹכָה {ט}, וְחֲשְׁבִינוּ לְהֵאֵי שְׁבֻלַת שֶׁל לֶקֶט כְּאֵלוֹ בָּאָה לְיָדוֹ שֶׁל עֲנִי, אֵף עַל גַּב דְּלֹא זָכָה בָּהּ, לְעֲנִין זֶה שֶׁיָּכוֹל לְהַחֲלִיפָהּ בְּאַחֲרֵת. וְהִלְכָה כְּחֻכְמֵי: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ה} עם הקמה. שֶׁיָּכוֹל לְקַמֵּץ הַשְּׁבֻלַת עִם הַקָּמָה כְּשֶׁרוֹצֵה לְקוֹצְרָה: {ו} **מעשר.** וְהוּא הַדִּין שֶׁחֵיב בְּתְרוּמָה גְּדוּלָּה. עֵין תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב בְּשֵׁם הַר"שׁ: {ז} **ונותן.** וְאֵין צָרִיד הָעֲנִי לְהִמָּתִין עַד שְׁיִתְקַן גְּדִישׁ שֶׁל עֲצָמוֹ, דְּוִדָּאי הַגְּדִישׁ עֲצָמוֹ נִמְי בְּעֵי תְקוּן שְׁהָרִי יֵשׁ בּוֹ שְׁבֻלַת הַפְּטוּרָה מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת: {ח} **והשתא לדידיה יכול לזכות לעני, ואפלו בעל השדה.** וְאֵף עַל גַּב דְּבַעַל שְׂדֵה עֲנִי מִזְּהָר לְלֶקֶט לֶקֶט שְׁלוֹ. הַר"שׁ: {ט} **ואתיא כרבי יוסי דסבירא ליה הכי במשנה ח' פ'ק ב' דבכורות.** יְרוּשְׁלָמִי: (עיקר תוי"ט).

פרק ה - משנה ג

אין מגלגלין בטופח, דברי רבי מאיר. וחכמים מתירין, מפני שאפֿשר:

ר"ע מברטנורה **אין מגלגלין בטופח.** מִין קְטָנִית דֶּק, שְׁקוֹרִין לוֹ בְּעֶרְבֵי גִילבָּא"ן. וְרַמְבַּ"ם פֵּרֵשׁ שֶׁהוּא מִין זָרַע שְׁקוֹרִין לוֹ קוֹרְטָמ"ן וְדוּמָה לְשַׁעוֹרִים. וְאוּמָר רַבִּי מֵאִיר שֶׁאֵין מְגַלְגְּלִין זֶה הַמִּין עִם שְׂאָר מֵינֵי זָרְעִים, לְקַצֵּר אוֹתָם בְּיַחַד, כִּי הַלֶּקֶט שְׁהִיָּה רְאוּי לְפַל מִשְׂאָר מֵינֵי זָרְעִים יִפֹּל מִזֶּה הַמִּין הַגָּרוּעַ {י}, וְנִמְצָא מִפְּסִיד לְעֲנִיִּים: **וחכמים מתירים מפני שאפֿשר.** שֶׁיִּפֹּל לֶקֶט מִשְׂאָר זָרְעִים כְּמוֹ מִן הַטּוֹפַח. וְהִלְכָה כְּחֻכְמֵי. פְּרוּשׁ אַחֵר אֵין מַעֲלִין מֵיִם בְּגִלְגַּל מִן הַבּוֹר לְהַשְׁקוֹת אֶת הַשְּׂדֵה אוֹ לְהַרְבִּיצָה עַד שֶׁיִּהְיֶה מִשְׁקָה טוֹפַח עָלֶיהָ בְּשַׁעָה שֶׁהָעֲנִיִּים בָּאִים בְּשִׁבִּיל הַלֶּקֶט, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִפְּסִיד לְעֲנִיִּים. וְחֻכְמֵי מִתִּירִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵפֿשֶׁר שְׁיִשׁוּמוֹ הַהֶפְסֵד שֶׁל עֲנִיִּים בְּזֶה וַיִּתֵּן בְּעַל הַשְּׂדֵה כְּפִי הַשׁוּמָא שְׁיִשׁוּמוֹ עָלָיו, וְלְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר אֵין מְגַלְגְּלִין, שֶׁמִּין לְבַעַל הַבַּיִת הֶפְסֵדוֹ {יא} וְנוֹטֵל מִן הָעֲנִיִּים: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {י} שפיון שהיא גרוע יחוש הרבה על השאר המין הטוב. מה שאין כן בשקוצר מין אחד בלבד אין כאן חשש, ונזכר מה שנופל: {יא} פרוש מה שמתקלקל שדהו במה שאינו מרביצו עכשיו: (עיקר תוי"ט).

פרק ה - משנה ד

בעל הבית שהיה עובר ממקום למקום, וצריך לטל לקט שכחה ופאה ומעשר עני, יטל, וכשיחזר לביתו ישלם, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים, עני היה באותה שעה:

ר"ע מברטנורה עני היה באותה שעה. ופטור מלשלם. והלכה כחכמים: (ר"ע מברטנורה).

פרק ה - משנה ה

המחליף עם העניים, בשלו {יב} פטור, ובשל עניים חיב. שנים שקבלו את השדה באריסות, זה נותן לזה חלקו מעשר עני, וזה נותן לזה חלקו מעשר עני. המקבל שדה לקצר, אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני. אמר רבי

יְהוּדָה, אֵימָתִי, בְּזָמַן שֶׁקָּבַל מִמֶּנּוּ לְמַחְצָה,
לְשָׁלִישׁ וְלָרְבִיעַ. אָבֵל אִם אָמַר לוֹ שְׁלִישׁ מֶה
שָׂאתָה קוֹצֵר שְׁלָדָּ, מִתֵּר בְּלָקֵט וּבִשְׂכָחָה
וּבִפְאָה, וְאָסוּר בְּמַעֲשֵׂר עָנִי {טו} :

ר"ע מברטנורה **המחליף עם העניים.** נותן תבואה או פרות לעני בחלוף מה שלקט: **שלו פטור.** מן המעשר. מה שנתן לו העני שהוא של לקט שכחה ופאה: **ושל עניים חייב.** מה שנתן בעל הבית לעני מתבואתו, וחייב לעשר קדם שיתן אותו לעני: **שנים שקבלו את השדה.** והם עניים: **באריסות.** למחצה לשליש ולרביע, והם נעשים כבעל הבית, ובעל הבית עני אסור בלקט של שדהו דכתיב (ויקרא יט) לא תלקט לעני, אזהרה לעני שלא ילקט {ג} הלקט שלו, וחייב להפריש מעשר עני ולתת אותו לעני אחר. ודוקא כל אחד על חלקו נעשה כבעל הבית, ולא על חלק חברו. הלכך מתרין לתן זה לזה מעשר עני: **שקבלה ממנו למחצה.** שזכה במחבר. אבל אם אמר ליה [שליש] מה שאתה קוצר, אין לו חלק אלא בתלוש, וחייב לקט שכחה ופאה הכל על בעל השדה, ואף על פי ששכחת העמרים בתלוש בשעת עמור, מכל מקום כאן פטור דלא קרינן ביה קצירך הואיל ולא זכה אלא בתלוש. וגר שנתגיר לאחר קצירה דחייב בשכחה לעיל {ד} לרבי יהודה, הינו משום דקרינן ביה שדך. ומכל מקום מהאי טעמא לא מחיבינן גר בלקט, מאחר שעקרו במחבר {טו} : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {יב} **בשלו.** וספרים אחרים גרסינן שלו: {ג} כדאשכחן לעיל גבי שבלת שנתערבה: {יד} והוא הדין לכל המתנות ומשום דמעשר עני לא דמי ללקט כמו שכחה ופאה, ואפלו הכי אתיא, לפי דלא שניא לו בין מתנה למתנה הלכך חביבא ליה לתנא לאסבורי במעשר עני. ועין תוספות יום טוב: {טו} עין בפרושו למשנה דלקמן. ומה שכתב דלא מחיבין גם בלקט מאחר שעקרו במחבר, כלומר דבשעת קצירתו מהקרקע נעשה לקט: {טז} **במעשר עני.** שמחייב לדבר הקצור ויש לו בו חלק. הר"מ: (עיקר תוי"ט).

פרק ה - משנה ו

המוכר את שדהו, המוכר מתר והלוקח אסור.

לא ישכר אדם את הפועלים על מנת שילקט
בנו אחריו. מי שאינו מניח את העניים ללקט,
או שהוא מניח את אחד ואחד לא, או שהוא
מסיע את אחד מהן, הרי זה גוזל את העניים.
על זה נאמר (משלי כב) אל תסג גבול עולים :

ר"ע מברטנורה המוכר שדהו. שמכר לו שדה וקמתה. אבל מכר את הקמה
בלבד ושיר השדה לעצמו, שניהם אסורים בלקט שכחה ופאה, שאצל זה
אני קורא שדך ואצל זה אני קורא קצירך: **המוכר מתו.** בלקט שכחה ופאה
אם הוא עני: **על מנת שילקט בנו אחריו.** שעל ידי כן הפועל מנכה לו מן
השכירות, ונמצא פורע חובו משל עניים: **אל תסג גבול עולים.** כלומר אל
תקרי עולם אלא עולים **[ז]**, אית דמפרשי אלו עולי מצרים, שלא תשנה
האזהרות שבתורה שנתנה ליוצאי מצרים **[יח]**, ואית דמפרשי עולים אלו
בני אדם שיגדו מנכסיהם, וקרי להו עולים לשון כבוד, כדרך שקורין לעור
סגי נהור **[יט]**: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [ז] והזקקו רבותינו זכרונם לברכה לזה משום דקשה להו מאי
קא משמע לן, מצוה המפורשת בתורה לא תסג גבול (דברים יט), אמנם לפי
זה ניחא שהודיענו שלא ישנה ממה שגבלו רבותינו על פי הקבלה, איזהו
לקט ואיזה אינו. יפה מראה: **[יח]** וקשה אם כן על כל מצות שבתורה יש
לדרש כן. ונראה לי דכאן אינו רוצה לגזל העניים או לעקר המצוה רק
שרוצה להחכים על צווי הקדוש ברוך הוא, דמעשר עני רשות לבעל הבית
לחלק, כמו שכתב הר"ב בפרק ח' משנה ה' אבל בלקט כו' כתיב תעזב אותם
שהם יטלו, והוא אינו מבין הטעם לחלק ביניהם, לכן אמר עולי מצרים,
כשם שיציאת מצרים היה חוץ לטבע כן מצות הקדוש ברוך הוא. תוספות
חדשים: **[יט]** שני הפרושים פליגי בהו אמוראי בירושלמי, וצריך לומר
פלוגתיהו משום דתרי קראי כתיבי במשלי, אחד בסימן כ"ב והשני בסימן
כ"ג, ומאן דדריש קמא נסיב לסיומיה אשר עשו אבותיך והינו עולי מצרים.
ומאן דאמר פרוש תנין סיומיה ובשדי יתומים אל תבא, ויתומים עניין
קרויין כדכתיב ולגר וליתום. תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

פרק ה - משנה ז

הַעֲמֹר שְׁשֹׁכְחוֹהוּ פּוֹעֲלִים וְלֹא שְׁכָחוּ בַעַל הַבַּיִת, שְׁכָחוּ בַעַל הַבַּיִת וְלֹא שְׁכָחוֹהוּ פּוֹעֲלִים, עֲמָדוֹ עֲנִיִּים בְּפָנָיו אוֹ שִׁחְפוּהוּ בְּקֶשׁ, הֵרִי זֶה אֵינוֹ שְׁכָחָה :

ר"ע מברטנורה **ולא שכחו בעל הבית.** כגון דבעל הבית בשדה, דקאי גביה וזכי ביה. אבל בעל הבית בעיר הוי שכחה אף על גב דלא שכחו בעל הבית: (ר"ע מברטנורה).

פרק ה - משנה ח

הַמְעַמֵּר לְכַבְּעוֹת וְלְכַמְסָאוֹת, לְחִרְרָה וְלַעֲמָרִים, אֵין לוֹ שְׁכָחָה. מִמְּנוֹ וְלִגְרוֹן, יֵשׁ לוֹ שְׁכָחָה. הַמְעַמֵּר לְגָדִישׁ, יֵשׁ לוֹ שְׁכָחָה. מִמְּנוֹ וְלִגְרוֹן, אֵין לוֹ שְׁכָחָה. זֶה הַכֹּל, כֹּל הַמְעַמֵּר לְמָקוֹם שֶׁהוּא גִמֵּר מְלָאכָה, יֵשׁ לוֹ שְׁכָחָה. מִמְּנוֹ וְלִגְרוֹן, אֵין לוֹ שְׁכָחָה. לְמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ גִמֵּר מְלָאכָה, אֵין לוֹ שְׁכָחָה. מִמְּנוֹ וְלִגְרוֹן, יֵשׁ לוֹ שְׁכָחָה :

ר"ע מברטנורה **לכבעות.** לעשות מהן כמין כבוע בראש, שקד היו רגילין לעשות עטרות של שבלין ולשום בראש: **לכמסאות.** אינם גבוהים ובולטים למעלה ככבעות, אלא נכפפים למטה, שאינו נראה כל כך, כמה דתימא (דברים לב) הלא הוא כמס עמדי: **ולחירה.** קצר מעט ועמר, כדי לגלגל עסה

לַעֲשׂוֹת חֲרָה קִטְנָה עַל גְּבֵי גְחָלִים **[כ]**. פְּרוֹשׁ אַחַר, יֵשׁ שְׁקוֹצָרִים הַתְּבוּאָה וּמִגְדִּישִׁים אוֹתָהּ בְּמִקּוֹם אֶחָד עַד שֶׁתִּתְאַסֵּף, וְאִזּוֹ נוֹשְׂאִים אוֹתָהּ לְמִקּוֹם שְׂדֵשִׁים הַתְּבוּאָה, וּמִקּוֹם הַדִּישָׁה נִקְרָא גֶרֶן, וּמָה שֶׁמִּגְדִּישִׁים עַל גְּבֵי קֶרֶקַע נִקְרָא כְּבָעוֹת, כְּדָמוֹת כְּבַע שֶׁמְשִׁימִין בְּרֹאשׁ, וּמָה שֶׁמִּגְדִּישִׁים בְּחִפְיָהּ בְּאֶרֶץ נִקְרָא כְּמִסְאוֹת, לְשׁוֹן כְּמִסַּ עֲמָדִי, וּמָה שֶׁמִּגְדִּישִׁים בְּעֵגְלָה כְּדָמוֹת אֶבֶן הַרְחִים נִקְרָא חֲרָה, עַל שֵׁם שֶׁהַחֲרָה עֵגְלָה: **וּלְעֵמָרִים**. עֲשֵׂה עֲמָרִים קִטְנִים, וְסוּפוֹ לַעֲשׂוֹת מִשְׁנִים וּשְׁלֹשָׁה עֲמָרִים אֶחָד: **אֵין לוֹ שְׂכָחָה**. כְּלוּמַר מָה שֶׁשָּׂכַח בְּשָׂדֵה בְּשָׂעָה שֶׁמוּלִיךְ לְאֶחָד מִן הַמְּקוֹמוֹת הַלְלוּ אֵינוֹ שְׂכָחָה, דְּכִתִּיב (שִׁם כֹּט) כִּי תִקְצֹר קִצְרֶךָ בְּשָׂדֶךָ וּשְׂכַחְתָּ לְעֹמֵר בְּשָׂדֵךָ, מָה קִצִּיר שְׂאִין אַחֲרָיו קִצִּיר, אִף עֲמֹר שְׂאִין אַחֲרָיו עֲמֹר, יֵצֵא אֵלָיו שֵׁשׁ אַחֲרָיו עֲמֹר: **מִמֶּנּוּ וְלִגְרוֹן יֵשׁ לוֹ שְׂכָחָה**. הַמוּלִיךְ מֵאַחַת מֵהַמְּקוֹמוֹת הַלְלוּ לִגְרוֹן וּשְׂכַח לְעֹמֵר בְּאַחַת מִן הַמְּקוֹמוֹת הַלְלוּ, הֵנִי שְׂכָחָה: **הַמְּעֵמֵר לְגִדִּישׁ**. וְרוּצָה שֶׁיִּשְׂאָרוּ בְּאוֹתוֹ מִקּוֹם וְשֵׁם יָדוּשׁ אוֹתָם, יֵשׁ לוֹ שְׂכָחָה: **מִמֶּנּוּ וְלִגְרוֹן**. וְאִם נִמְלָךְ עֲלֵיהֶם אַחַר כָּךְ וּמוּלִיכֶם לְמִקּוֹם אַחַר לְדוּשׁ אוֹתָם, אֵין לוֹ שְׂכָחָה: (ר"ע מְבַרְטֵנוּרָה).

עיקר תוי"ט [כ] כְּלוּמַר שְׂאִין שְׁעוּרוֹ אֶלָּא כְּדִי כּוֹי וּמִשׁוּם הֵכִי לֹא הֵנִי שְׂכָחָה, שְׂאִין מִנִּיחִים עֲמָרִים קִטְנִים כְּאֵלוֹ אֶלָּא מְעַמִּידִים כְּמָה כְּאֵלוֹ בִּיחָד. וּדְנַקֵּט לְגַלְגַּל הוּא לְחֲרָה: (עִיקַר תוֹי"ט).

ו

פרק

פרק ו - משנה א

בֵּית שְׂמַאי אוֹמְרִים, הֶבְקֵר **[א]** לְעֵנִיִּים, הֶבְקֵר. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים, אֵינוֹ הֶפְקֵר, עַד שֶׁיִּפְקֹר אִף

לְעֹשִׂיִּים, כְּשִׁמְטָה. כָּל עֹמְרֵי הַשָּׂדֶה שֶׁל קֶבֶת
קֶבֶת וְאֶחָד שֶׁל אֲרֻבַּעַת קֶבֶת וְשִׁכְחוּ, בַּיִת שִׁמְאֵי
אוֹמְרִים {ד}, אֵינוֹ שִׁכְחָה. וּבַיִת הַלֵּל אוֹמְרִים,
שִׁכְחָה:

ר"ע מברטנורה **בית שמאי אומרים הבקר לעניים.** מי שהפקיר לעניים ולא
לעשירים דין הפקר יש לו, ופטור מן המעשר, דכתיב בלקט ופאה (ויקרא יט)
לעני ולגר תעזב אותם, מה תלמוד לומר תעזב אותם, למד על עזיבה אחרת
דהינו הפקר, שהיא כזו, מה זו לעניים ולא לעשירים, אף מה שנאמר במקום
אחר לעניים ולא לעשירים {ב}: **אף לעשירים כשמטה.** דכתיב (שמות כה)
והשביעית תשמטנה ונטשתה, מה תלמוד לומר ונטשתה, למד על נטישה
אחרת, דהינו הפקר, שהיא כשביעית, מה שביעית לעניים ולעשירים, אף
הפקר לעניים ולעשירים {ג}: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {א} **הבקר.** כמו הפקר. ששניהם הביית והפי"א ממוצא השפה
ומתחלפין: {ב} ואף על גב דדרשינן מתעזב עזב לפניהם בריש פרק ד', מכל
מקום שמעינן מניה נמי להך. דכלה בכלל תעזב. ועוד יש לומר דמאותם
דריש שהוא מיתר: {ג} ובית הלל, מתעזב אותם מעוט, זה לעניים ולא
לעשירים, אבל מה שנאמר במקום אחר לעניים ולעשירים. ובית שמאי
תשמטנה ונטשתה, זה לעניים ולעשירים, אבל מה שנאמר במקום אחר
לעניים ולא לעשירים. ירושלמי: {ד} **בית שמאי אומרים.** טעמא דבית
שמאי שהוא יכול לחלקו לעמרים של קב קב ולעשות ממנו שורה של ארבעה
עמרים, הואיל ועמרי השדה קטנים שאין בכל אחד ואחד כי אם קב. וכן
עמרי השדה של שני קבין ואחד של שמנה קבין. ובית שמאי לטעמיהו
דאמרי בפרקין שלשה דעניים וארבעה לבעל הבית. ובית הלל לית להו
רואין, ויש פאן עמר אחד בלבד. ירושלמי: (עיקר תוי"ט).

פרק ו - משנה ב

העמר שהוא סמוך לגפה ולגדיש, לבקר

וּלְכַלִּים, וּשְׂכָחוּ, בַּיַּת שְׂמַאי אוֹמְרִים, אֵינוֹ שְׂכָחָה. וּבַיַּת הַלֵּל אוֹמְרִים, שְׂכָחָה:

ר"ע מברטנורה לגפה. גָּדַר אַבְנֵים סְדוּרוֹת זֶה עַל זֶה בְּלֹא טֵיט: **וּלְכַלִּים.** כְּלִי הַמְּחַרְשָׁה: **בַּיַּת שְׂמַאי אוֹמְרִים אֵינוֹ שְׂכָחָה.** פְּלוּגְתֵיהוּ דְבַיַּת שְׂמַאי וּבַיַּת הַלֵּל בְּעֵמֶר שְׂהַחְזִיק בּוֹ לְהוֹלִיכּוֹ לְעִיר וּנְתָנוּ בְּצַד הַגְּפָה אוֹ בְּצַד הַגְּדִישׁ וּשְׂכָחוּ שָׁם, שְׂבִית שְׂמַאי אוֹמְרִים אֵינוֹ שְׂכָחָה שְׁהָרִי זָכָה בּוֹ: **וּבַיַּת הַלֵּל אוֹמְרִים שְׂכָחָה.** וְהָא דְתַנְּן לְקַמֵּן בְּמַתְנִיתִין הָעֵמֶר שְׂהַחְזִיק בּוֹ לְהוֹלִיכּוֹ לְעִיר וּשְׂכָחוּ מוֹדִים בַּיַּת הַלֵּל לְבַיַּת שְׂמַאי שְׂאִינוֹ שְׂכָחָה, זֶהוּ כְּשֶׁלֹּא הִנִּיחוֹ אֶצֶל הַגְּפָה אוֹ אֶצֶל הַגְּדִישׁ **[ה]**. פְּרוּשׁ אַחַר, בַּיַּת שְׂמַאי אוֹמְרִים אֵינוֹ שְׂכָחָה, אֶפְלוּ בְּעֵמֶר שְׂלֹא הַחְזִיק בּוֹ כְּלָל לֹא הָיִי שְׂכָחָה, דְּהוֹאִיל וְהִנִּיחוֹ אֶצֶל דְּבַר הַמְּסִים עֲתִיד לְזָכְרוֹ, וּבַיַּת הַלֵּל אוֹמְרִים שְׂכָחָה כָּל זְמַן שְׂלֹא הַחְזִיק בּוֹ. וּמוֹדִים בַּיַּת הַלֵּל שְׂאִם הַחְזִיק בּוֹ וְאַחַר כִּד שְׂכָחוּ שְׂאִינוֹ שְׂכָחָה, כְּדֹאמְרִינֵן בְּסַמוּךְ: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [ה] הָר"מ. וְטַעַמָּא דְכְּשֶׁלֹּא הִנִּיחוֹ אֶצֶל אֶחָד מִדְּבָרִים הַלְלוּ אֵף עַל פִּי שְׂשָׂכָחוּ אֵינוֹ שְׂכָחָה הוֹאִיל וְהַחְזִיק בּוֹ לְהוֹלִיכּוֹ לְעִיר, אֲבָל כְּשֶׁהִנִּיחוֹ אֶצֶל דְּבַר מְסִים אֵף עַל פִּי שְׂהַחְזִיק כְּבָר לְהוֹלִיכּוֹ לְעִיר הָיִי שְׂכָחָה, שְׂשׁוּבְרִים דְּוְשְׂכָחַת עַל יְדֵי עֲצָמָד וְלֹא כְּשִׁישׁ דְּבַר הַגּוֹרֵם הַשְׂכָּחָה, שְׂעַל יְדֵי שְׂהַחְזִיק בּוֹ וְלֹא הִנִּיחוֹ אֶצֶל דְּבַר מְסִים גְּרַם לוֹ שְׂשָׂכָחוּ. תוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב, וְעֵינֵן עוֹד: (עיקר תוי"ט).

פּוּק - מִשְׁנָה ג

רֵאשֵׁי שׁוּרוֹת, הָעֵמֶר שְׂפִנְגָדוֹ מוֹכִיחַ **[ו]**. הָעֵמֶר שְׂהַחְזִיק בּוֹ לְהוֹלִיכּוֹ אֶל הָעִיר, וּשְׂכָחוּ, מוֹדִים שְׂאִינוֹ שְׂכָחָה:

ר"ע מברטנורה רֵאשֵׁי שׁוּרוֹת הָעֵמֶר שְׂפִנְגָדוֹ מוֹכִיחַ. לְקַמֵּן בְּסַמוּךְ מְפָרֵשׁ לָהּ: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ו} שפנגדו מוכיח. סדר המשנה כד. העמר השכות, ראש שורה שפנגדו מוכיח אם שכות הוא או אינו שכות. הר"מ : (עיקר תוי"ט).

פרק ו - משנה ד

ואלו הן ראשי שורות. שנים שהתחילו מאמצע השורה, זה פניו לצפון וזה פניו לדרום, ושכחו לפניהם ולאחריהם, את שלפניהם שכחה, ואת שלאחריהם אינו שכחה. יחיד שהתחיל מראש השורה, ושכח לפניו ולאחריו, שלפניו אינו שכחה, ושלאחריו שכחה, מפני שהוא בכל תשוב (דברים כד). זה הכלל {ט}, כל שהוא בכל תשוב, שכחה. ושאינו בכל תשוב, אינו שכחה :

ר"ע מברטנורה שנים שהתחילו מאמצע שורה. של עמרים, זה הפך פניו לצפון וזה הפך פניו לדרום: ושכחו לפניהם. לאחר שהתחילו לעמר דלגו לעמר ושכחוהו, הוי שכחה, דקרינן ביה לא תשוב לקחתו (דברים כד): ולאחריהם אינו שכחה. אם כשהפכו פניהם זה לצפון וזה לדרום והתחילו לעמר נשאר לעמר אחד ביניהם ושכחוהו, אינו שכחה. לפי ששניהם סמכו זה על זה ומתוך כך נשכח {ז}: יחיד שהתחיל מראש השורה. השתא מפרש להא דתנן לעיל ראשי שורות העמר שפנגדו מוכיח. כגון שיש כאן עשר שורות של עשר עשר עמרין מסדרין בשורות מצפון לדרום והתחיל לעמר בראש שורה אחת ושכח לעמר אחד לאחריו, הוי שכחה, כיון שעבר ממנו ועמר לעמר הסמוך לו קרינן ביה לא תשוב לקחתו, אבל אם שכח לעמר אחד או שנים בסוף השורה, דהינו לפניו, והניחם וחזר והתחיל לעמר מתחלת שורה שניה, לא הוי שכחה, דלא קרינן ביה לא תשוב, שאני אומר דעתו לעשות שורה אחרת מאותם שהניח ממזרח למערב. והינו דתנן העמר

שְׁכַחְדוּ מוֹכִיחַ, שֶׁהַעֲמָרִים נִשְׁלַח שׁוֹרוֹת אַחֲרוֹת מוֹכִיחִים עַל אֵלוּ שֶׁהֵנִיחַ שְׁלֵא שְׁכַחְו, שְׁרָאוּיוֹ לְהִתְחַשֵּׁב עִמָּהוּ בְּשׁוֹרָה אַחֲרֵת {ח} : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ז} פְּרוּשׁ לְפָרוּשׁוֹ דְּוִשְׁכַחַת מִשְׁמַע שְׁלֵא עַל יְדֵי אַחַר שְׁעַמְד, וְכִמוֹ שְׁכַתֵּב בְּמִשְׁנָה ב'. וְלְפָרוּשׁ זֶה וְאֵלוּ הוּן רֵאשִׁי שׁוֹרוֹת אֲסִיפָא קְאִי, וְכֵן כָּתֵב הַר"ב בְּדַבּוּר הַמִּתְחִיל יְחִיד כּו'. וְעַיִן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב : {ח} וְלִפְנֵי דְהִקְא לֵא הָיוּ דּוּמְנֵא דְלִפְנֵיהֶם דְּרִישָׁא, דְּהִתֵּם שְׁלִפְנֵיהֶם לְאַחַר שֶׁהִתְחִילוּ דְלָגוּ עִמָּר וְשְׁכַחוּהוּ, וְאֵלוּ הִקְא לִפְנֵי שֶׁהֵנִיחַ עִמָּר אַחַד אוֹ שְׁנַיִם בְּסוֹף הַשׁוֹרָה וְאִין כָּאֵן דְּלוּג בְּשׁוֹרָה זֹו. וּמְכַל מְקוֹם כְּלָה מִתְנִיתִין דְּלוּג אֲשַׁמְעִינָן, בְּרִישָׁא אֲשַׁמְעִינָן דְּאָף עַל גַּב דְּכֶשְׁדְּלָגוּ בְּמָה שְׁלִפְנֵיהֶם הָיוּ שְׁכַחָה. מְכַל מְקוֹם הַדְּלוּג שֶׁהֵנִיחוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם לֵא הָיוּ שְׁכַחָה. וְסִיפָא אֲשַׁמְעִינָן שְׁאֵם הָיוּ שׁוֹרוֹת הַרְבֵּה וְיְחִיד קוֹצֵר, אִם דְּלָג אַחַר שֶׁהִתְחִיל הָיוּ שְׁכַחָה, אֲבָל כְּשֶׁהֵנִיחַ בְּסוֹף הַשׁוֹרָה וְהִתְחִיל בְּאַחֲרֵת, אָף עַל גַּב דְּהָיוּ כְּעַיִן דְּלוּג שֶׁהָרִי דְלָג מִשׁוֹרָה לְשׁוֹרָה, מְכַל מְקוֹם לֵא הָיוּא שְׁכַחָה מִשׁוּם דְּהַעֲמָר שְׁכַחְדוּ מוֹכִיחַ שֶׁהֵנִיחוּ לְרֵאשׁ שׁוֹרָה מִמְזַרְח לְמַעְרָב. וְעַיִן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב בְּשִׁיטַת הַר"מ : {ט} זֶה הַכֶּלֶל. לְאַתּוּי קָרוּן זֹוִית. תּוֹסְפוֹת בְּבֵא מְצִיעָא דְּף י"א : (עיקר תוי"ט).

פרק ו - משנה ה

שְׁנֵי עֲמָרִים, שְׁכַחָה, וְשְׁלֵשָׁה אֵינָן שְׁכַחָה. שְׁנֵי צְבוּרֵי זֵיתִים {י} וְחָרוּבִין, שְׁכַחָה, וְשְׁלֵשָׁה אֵינָן שְׁכַחָה. שְׁנֵי הוּצְנֵי פִּשְׁתָּן, שְׁכַחָה, וְשְׁלֵשָׁה אֵינָן שְׁכַחָה. שְׁנֵי גְרָגְרִים, פָּרֵט, וְשְׁלֵשָׁה אֵינָן פָּרֵט. שְׁנֵי שְׁבָלִים, לָקֵט, וְשְׁלֵשָׁה אֵינָן לָקֵט. אֵלוּ כְּדַבְּרֵי בֵּית הַלֵּל. וְעַל כֵּלָן בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, שְׁלֵשָׁה, לְעֵנַיִם, וְאַרְבָּעָה, לְבַעַל הַבַּיִת :

ר"ע מברטנורה הוצני פשתן. כְּמוֹ שֶׁנֶּעְקָר הַפִּשְׁתָּן מִן הַשְּׂדֵה נִקְרָא הוּצְנֵי, שְׁעוּמֵד כְּמוֹ הוּצְיִן {יא} : שְׁנֵי גְרָגְרִים. עֲנַבִּים : אֵלוּ כְּדַבְּרֵי בֵּית הַלֵּל. וְטַעַמְיָהוּ מִשׁוּם דְּכַתִּיב (ויקרא יט) לְעֵנִי וְלִגְרַתְּ תַעֲזֹב אוֹתָם, חֵד לְעֵנִי וְחֵד לִגְרַתְּ, הָרִי שְׁנַיִם.

ובית שמאי אמרי שלשה לעניים וארבעה לבעל הבית, דכתיב (דברים כד) לגר ליתום ולא למנה יהיה, הרי שלשה לעניים **[יב]** : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [י] צבורי. בירושלמי דיק, הא זיתים לא. מה בין צבורים לזיתים, צבורים גמר מלאכה, זיתים אינן גמר מלאכה. הרי"ש. ועין ריש פרק ז' : **[יא]** ומירי כשהזריעו ואז הוא אכל אדם כדאיתא בבבא בתרא דף צ"ב, אבל שאר פשתן לא שיד ביה שכחה. כסף משנה : **[יב]** כלומר. דבית הלל סברי פיון דבחד קרא כלול יתום ואלמנה כחדא וקרי להו עני לומר דשנים הוי שכחה. ובית שמאי סברי אדרבא להכי פרטינהו בקרא תנן לומר דשלשה הוי שכחה : (עיקר תוי"ט).

פרק ו - משנה ו

העמר שיש בו סאתים, ושכחו, אינו שכחה. שני עמרים ובהם סאתים, רבן גמליאל אומר, לבעל הבית. וחכמים אומרים, לעניים. אומר רבן גמליאל, וכי מרב העמרים יפי כח של בעל הבית או הורע כחו. אמרו לו, יפי כחו. אומר להם, ומה אם בזמן שהוא עמר אחד ובו סאתים ושכחו, אינו שכחה, שני עמרים ובהם סאתים, אינו דין שלא יהא שכחה. אמרו לו, לא, אם אמרת בעמר אחד שהוא כגדיש, תאמר בשני עמרים שהן ככריכות :

ר"ע מברטנורה העמר שיש בו סאתים אינו שכחה. דכתיב (שם) לא תשוב לקחתו, עמר שאפה יכול להגביהו כלו כאחת ולשאת אותו על כתפו, יצא זה של סאתים שאי אפה יכול להגביהו כלו כאחת : אמרו לו יפה כחו. כדאמרין שתיים שכחה שלש אינן שכחה : לא אם אמרת בעמר אחד שהוא כגדיש. דין הוא שעמר אחד שיש בו סאתים לא יהיה שכחה, מפני שהוא

בְּגִדֵי שֵׂשׁ וְאֵין שֵׁיץ שְׂכָחָה בְּגִדֵי שֵׁשׁ : תֹּאמַר בְּשֵׁנֵי עֲמֻרִים . שֶׁהֵם כְּמוֹ שֶׁאֵר עֲמֻרִים
קִטְנִים : כְּכַרְיָכוֹת . כְּאֶגְוֹדוֹת קִטְנוֹת : (ר"ע מברטנורה).

פֶּרֶק ו - מִשְׁנָה ז

קָמָה שֵׁשׁ בָּהּ סָאֲתִים , וְשְׂכָחָה , אֵינָה שְׂכָחָה .
אֵין בָּהּ סָאֲתִים , אָבָל הִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת
סָאֲתִים , אָפְלוּ הִיא שֶׁל טוֹפֵחַ , רוֹאֵין אוֹתָהּ
כְּאֵלוּ הִיא עֲנָוָה שֶׁל שְׁעוּרִים :

ר"ע מברטנורה קָמָה שֵׁשׁ בָּהּ סָאֲתִים וְשְׂכָחָה אֵינָה שְׂכָחָה . דִּילְפִינָן שְׂכַחַת
קָמָה מִשְׂכַּחַת עֹמֵר , מֵה עֹמֵר שֵׁשׁ בּוֹ סָאֲתִים אֵינָה שְׂכָחָה , אִף קָמָה שֵׁשׁ בָּהּ
סָאֲתִים אֵינָה שְׂכָחָה , וְשְׂכַחַת קָמָה יִלְפִינָן לָהּ מִקְרָא דְכְּתִיב (שם) וְשְׂכַחַת עֹמֵר
בְּשֻׁדָּה , לְרַבּוֹת שְׂכַחַת קָמָה : טוֹפֵחַ . מִיָּן קִטְנִית דִּק מְאֹד , וְקוֹרִין לוֹ בְּעֶרְבֵי
גִילְבָּא"ן . וּבְקָמָה שֶׁל שְׁעוּרִים אֵינָה שְׂכַחַת דְּפֹו וְנַעֲשׂוּ דְקוֹת כְּטוֹפֵחַ , וְאָפְלוּ הֵכִי
רוֹאִים אוֹתָם כְּאֵלוּ הֵן גָּסִים כְּשֶׁאֵר שְׁעוּרִים , וְאִם כְּשֶׁנִּחְשַׁב אוֹתָן גָּסִים
כְּשֶׁאֵר שְׁעוּרִים יִהְיֶה בָּהֶן סָאֲתִים , אִף עַל פִּי שְׂעֻכְשֵׁיו שֶׁהֵם שְׂדוּפוֹת אֵין בָּהֶם
סָאֲתִים , לֹא הוּי שְׂכָחָה . וְאֵין לְפָרֵשׁ דְּשֶׁל טוֹפֵחַ מִמֶּשׁ יִחְשְׁבוּ כְּאֵלוּ הֵם
כְּשֶׁעוּרִים הַגָּסִים , אֶלָּא בְּשְׁעוּרִים שְׂנִשְׁתַּדְּפוּ וְנַעֲשׂוּ כְּטוֹפֵחַ , דְּהֵכִי אֶמְרִינָן
בִּירוּשְׁלָמֵי רוֹאִים אֶת הַשְּׂדוּפוֹת כְּאֵלוּ הֵן מְלֹאוֹת : עֲנָוָה שֶׁל שְׁעוּרִים . עֲנָוָה
בְּוִי"ו כְּמוֹ עֲנָוָה בְּבִי"ת , כְּלוֹמַר גְּרַגֵּר שְׁעוּרִים : (ר"ע מברטנורה).

פֶּרֶק ו - מִשְׁנָה ח

הַקָּמָה מִצְּלַת אֶת הָעֹמֵר וְאֶת הַקָּמָה. הָעֹמֵר {יג} אֵינוֹ מִצִּיל לֹא אֶת הָעֹמֵר וְלֹא אֶת הַקָּמָה. אֵינוֹ הֵיא קָמָה שֶׁהֵיא מִצְּלַת אֶת הָעֹמֵר {יד}, כֹּל שְׂאִינָה שְׂכַחָה אֶפְלוֹ קִלַּח אַחַד :

ר"ע מברטנורה הַקָּמָה מִצְּלַת אֶת הָעֹמֵר. קָמָה שֶׁלֹּא שְׂכַחָה שֶׁהֵיא בְּצַד עֹמֵר שֶׁשְׂכַחוּ, מִצְּלַת עַל הָעֹמֵר, דְּלֹא הָיָה שְׂכַחָה דְּכֹתִיב (שם) כִּי תִקְצַר וְשְׂכַחְתָּ עֹמֵר, עֹמֵר שֶׁסְּבִיבוֹתָיו קָצִיר הָיָה שְׂכַחָה, וְלֹא עֹמֵר שֶׁסְּבִיבוֹתָיו קָמָה : וְאֵת הַקָּמָה. אִם שְׂכַח קָמָה וְהָיָה רֹאשֵׁי שְׂבָלִים שֶׁלָּהּ מִחֲבָרִים לְקָמָה אַחֲרַת שֶׁלֹּא שְׂכַחָה, זֹאת הַקָּמָה שֶׁלֹּא שְׂכַחָה מִצְּלַת עַל הַקָּמָה הַשְּׂכַחוּהָ הַמְּחַבְּרַת אֵלֶיהָ, וְלֹא הֵיא שְׂכַחָה : הָעֹמֵר אֵינוֹ מִצִּיל. אִם הָיָה עֹמֵר שְׂכַחוּ אוֹ קָמָה שְׂכַחוּהָ בְּצַד עֹמֵר שְׂאִינוֹ שְׂכַחוּ, אֵין הָעֹמֵר שְׂאִינוֹ שְׂכַחוּ מִצִּיל לֹא עַל הָעֹמֵר וְלֹא עַל הַקָּמָה הַשְּׂכַחוּתִים : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {יג} הָעֹמֵר. בְּתוֹסֶפֶתָא רָצָה רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לְלַמֵּד בְּקַל וְחָמַר שֶׁהָעֹמֵר יִצִּיל הַקָּמָה, דְּמָה קָמָה שֶׁיִּפְּהָ כַּח הָעֵנִי בְּהָ (דְּהֵינּוּ בַפֶּאָה) הָרִי הֵיא מִצְּלַת אֶת הָעֹמֵר, עֹמֵר שֶׁרַע כַּח הָעֵנִי בְּהָ אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּצִּיל אֶת הַקָּמָה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי מַה לְקָמָה מִצְּלַת אֶת הָעֹמֵר שֶׁרַע כַּח הָעֵנִי בְּהָ, יִצִּיל עֹמֵר אֶת הַקָּמָה שֶׁיִּפְּהָ כַּח הָעֵנִי בְּהָ : {יד} הָעֹמֵר. הָר"מ פָּרַק ה' כְּתִב וְכֹן אִם שְׂכַח קָמָה בְּצַד קָמָה שְׂאִינָה שְׂכַחוּהָ אֶפְלוֹ קִלַּח אַחַד הָרִי זֶה מִצְּלַת כּוֹי, וְנִרְאָה לִי דְתֵנָא עֹמֵר דְּפִתַח בְּרִישָׁא נִקְט וְהוּא הַדִּין לְקָמָה. תוֹסֶפֶת יוֹם טוֹב : (עיקר תוי"ט).

פּוּ - מִשְׁנָה ט

סָאָה תְּבוּאָה עֶקוּרָה וְסָאָה {טו} שְׂאִינָה עֶקוּרָה, וְכֹן בְּאֵילוֹ, וְהַשּׁוּם וְהַבְּצָלִים, אֵינָן מִצְּטָרְפִין לְסָאָתִים, אֶלָּא שֶׁל עֲנִיִים הֵם. רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר, אִם בָּאת רְשׁוּת הָעֵנִי בְּאֶמְצָע, אֵינָן מִצְּטָרְפִין, וְאִם לָאוּ, הָרִי אֵלוֹ מִצְּטָרְפִין :

ר"ע מברטנורה עקורה. תלושה, ושאונה עקורה מחברת לקרקע, אינן מצטרפין לסאתים ונימא דלא הוו שכחה, אלא אם שכחו הוו שכחה. ודוקא בשכח שניהם, דאם שכח עקורה ולא שכח שאונה עקורה היתה שאונה עקורה מצלת על העקורה שאצלה: **וכן באילן.** סאה פרות תלושין אצל סאה מחברין אין מצטרפין, והוו שכחה: **והשום והבצלים.** סאה קמה של שום וסאה קמה של בצלים אין מצטרפין לסאתים קמה. אי נמי סאה שום עקור וסאה שום שאינו עקור, וכן סאה בצלים עקורים וסאה בצלים שאינן עקורים, אין מצטרפין **[טז]**: **אם באת.** כגון שיש לקט בין סאה לסאה, וכן בכרם יש פרט בין סאה לסאה. אבל בפרות האילן לא משפחת רשות עני באמצע, דאין לקט ופרט באילן **[יז]**. ואין הלכה כרבי יוסי: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [טז] וסאה. ודיק בירושלמי הא אם היו שתיהן עקורות לבעל הבית כרבו גמליאל דאמר לעיל שני עמרים ובהם סאתים לבעל הבית: **[טז]** משום דשום ובצלים דומיא דפרות האילן דמקצתו של הפרות באילן ומקצתו תלוש ובאילן אחד צריכין לומר דאשמעינן בתבואה ובפרות אילן ובירק. ותנא תרי מיני ירק לאשמעינן דבכל ירק הדין שוה. תוספות יום טוב: **[יז]** ותימה דמשפחת לה בפאה דשיכא באילן. אלא דכיון דהמחבר מציל כדלעיל לפיכך אין רשות העני מועלת בו שלא להצטרף שיהיה שכוח: (עיקר תוי"ט).

פרק ו - משנה י

תבואה שנתנה לשחת או לאלמה, וכן באגדי השום, ואגדות השום והבצלים, אין להן שכחה. וכל הטמונים בארץ, כגון הלוי והשום והבצלים, רבי יהודה אומר, אין להם שכחה. וחכמים אומרים, יש להם שכחה:

ר"ע מברטנורה שנתנה לשחת. לקצר בעודה לחה להאכיל לבהמה: **לאלמה.** לקצר כדי לאסור בה עמרים אחרים, כמו מאלמים אלמים (בראשית לו): **אגדי השום.** שומין שלקטו כדי לאגד בהן שומים אחרים: **ואגדות השום והבצלים.** אם שכחו אינן שכחה, דדרך שומין ובצלים שעושים מהן אגדות

קטנות וחוזרים ואוגדים בחמש או שש מאלו הקטנות לאגדה אחת, ועל אותן הקטנות קאמר דלא הו שכה. משום דהוי כמעמר למקום שאינו גמר מלאכה, דאמרינן לעיל בסוף פרק גדיש (פ"ה מ"ח) דלא הוי שכה: הלוי. רמב"ם אמר שהיא מין ממיני הבצלים: רבי יהודה אומר אין להם שכה. לכל הטמונים, דכתיב שדך, מה שדה בגלוי אף כל בגלוי, פרט לטמון: וחכמים אומרים יש להם שכה. כתיב שדך דמשמע גלוי וכתיב קצירך דמשמע נמי גלוי, הוי מעוט אחר מעוט ואין מעוט אחר מעוט אלא לרבות, ומרבינן את הטמון. ופרוש טמון דבר שהנאכל ממנו הוא טמון תחת הקרקע, כמו הצנון והבצל והשום והלפת וכיוצא בהן (יח). ואין הלכה כרבי יהודה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {יח} וטעמא דרבי יהודה דלא אמרינן מעוט כוי לרבות אלא כשאין לנו למעט והכא איכא למעט עליהם הטמונים שראויים קצת לאכילה. ועין תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

פרק ו - משנה יא

הקוצר בלילה והמעמר והסומא, יש להם שכה. ואם היה מתפון לטל את הגס הגס, אין לו שכה. אם אמר, הרי אני קוצר על מנת מה שאני שוכח אני אטל, יש לו שכה:

ר"ע מברטנורה הקוצר בלילה והמעמר. בלילה: והסומא. בין ביום בין בלילה: אם היה מתפון לטל הגס הגס. כיון דמתפון לטל הגסין אפלו דקין אין להם שכה {יט}: על מנת מה שאני שוכח אני נוטל יש לו שכה. דמתנה על מה שכתוב בתורה ותנאו בטל: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {יט} כן הוא בירושלמי. וזו לשון הכסף משנה פרש הרא"ש אם היה מתפון לטל הגסין ולהניח הדקין אין לו שכה אפלו לדקין מאחר שלא נתפון לדקין: (עיקר תוי"ט).

פרק ז - משנה א

כָּל זֵית שֶׁיֵשׁ לוֹ שֵׁם בְּשָׂדֵה, אֶפְלוּ כְּזֵית הַנְּטוּפָה
בְּשַׁעְתּוֹ, וְשִׁכְחוּ, אֵינּוּ שִׁכְחָה. בַּמָּה דְּבָרִים
אֲמוּרִים, בְּשֵׁמוֹ וּבְמַעֲשָׂיו וּבְמִקוּמוֹ. בְּשֵׁמוֹ,
שֶׁהָיָה שֶׁפְּכוּנֵי אוֹ בִישָׁנֵי. בְּמַעֲשָׂיו, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה
הַרְבֵּה. בְּמִקוּמוֹ, שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּצַד הַגֶּת אוֹ בְּצַד
הַפְּרָצָה. וְשָׂאָר כָּל הַזֵּיתִים, שְׁנַיִם שִׁכְחָה {ב},
וְשִׁלְשָׁה אֵינָן שִׁכְחָה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, אֵין
שִׁכְחָה לַזֵּיתִים :

ר"ע מברטנורה **כל זית**. כְּזֵית הַנְּטוּפָה בְּשַׁעְתּוֹ. עַל שֵׁם שֶׁהוּא נוֹטֵף שְׁמֹן קָרָאוּ
לוֹ נְטוּפָה, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵינּוּ נוֹטֵף בְּכָל שָׁנָה, הוּא אֵיל וְהַעֲלוּ לוֹ שֵׁם זֶה עַל שֶׁהוּא
נוֹטֵף בְּשַׁעְתּוֹ, אִם שִׁכְחוּ אֵינּוּ שִׁכְחָה, דְּכַתִּיב (דְּבָרִים כד) וְשִׁכַּחְתָּ לַעֲמֹר בְּשָׂדֵה,
לַעֲמֹר שֶׁאֵתָּה שׁוֹכְחוֹ לְעוֹלָם, יֵצֵא זֶה שֶׁאֵתָּה זוֹכְרוֹ לְאַחַר זְמַן : **שׁוֹפְכָנִי**. שֶׁזֵּיתוֹ
שׁוֹפְכִים שְׁמֹן הַרְבֵּה : **בִישָׁנֵי**. שֶׁהוּא מְבִישׁ כָּל שָׂאָר אֵילָנוֹת מְרַב הַשְּׁמֹן שִׁיוּצָא
מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִחֲבָרָיו {א} : **שֶׁהוּא עוֹשֶׂה הַרְבֵּה**. זֵיתִים מְרַבִּים : **שְׁנַיִם שִׁכְחָה**.
סֵתֵם מִתְנִיתִין כְּבֵית הַלֵּל דְּאֲמָרֵי לְעֵיל שְׁנַיִם לְעֵנַיִם : **רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר אֵין**
שִׁכְחָה לַזֵּיתִים. לֹא אָמַר רַבִּי יוֹסִי אֶלָּא בְּזְמַן שֶׁבָּא אֲדַרְיָנוֹס קִיסָר וְהַחְרִיב
אֶת כָּל הָאָרֶץ וְלֹא הָיוּ זֵיתִים מְצוּיִין, אֲבָל בְּזְמַן שֶׁזֵּיתִים מְצוּיִין מוֹדֵה רַבִּי
יוֹסִי דֵּיֵשׁ שִׁכְחָה לַזֵּיתִים. וְכֵן מִי שֶׁהָיוּ כָּל זֵיתָיו נְטוּפָה אוֹ שׁוֹפְכָנִי אוֹ בִישָׁנֵי
יֵשׁ לָהֶם שִׁכְחָה : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [א] ואם כן הינו שופכני, אלא דאיכא אתרא דקרי ליה שופכני ואיכא אתרא דקרי ליה בישני. ולשון הרא"ש שמביש שאר אילנות מרב זיתים שהוא עושה, ואם כן הינו במעשיו שהוא עושה זיתים הרבה. ולי נראה שמביש מחמת שעושה זיתים גדולים. תוספות יום טוב: **[ב]** שנים שכחה. לשון הר"ש באילן עצמו קאמר ששכח שני זיתי אילן. ובפרק דלעיל משנה ה' שכתב הא זיתים שאינן צבורים אין להם שכחה, הינו זיתים תלושים, דטעמא הוא התם משום שאין גמר מלאכה, וזה בתלוש אבל במחבר לא: (עיקר תוי"ט).

פרק ז - משנה ב

[ג] שנמצא עומד בין שלש שורות של שני מלבנים ושכחו, אינו שכחה. זית שיש בו סאתים, ושכחו, אינו שכחה. במה דברים אמורים, בזמן שלא התחיל בו. אבל אם התחיל בו, אפלו **[ו]** כזית הנטופה בשעתו, ושכחו, יש לו שכחה. כל זמן שיש לו תחתיו, יש לו בראשו. רבי מאיר אומר, משתלד המחבא:

ר"ע מברטנורה שלש שורות של שני מלבנים. שלש שורות של אילני זיתים ובין שורה ראשונה לשנייה ערוגה מרבעת כדמות מלבנות התבואה שפין הזיתים דתנן לעיל בריש פרק ג', וכן בין שורה שנייה לשלישית, ושכח אילן אמצעי שבשורה האמצעית, אינה שכחה, שהאילנות שסביביו הסתירוהו, ודמי לחפיהו בקש או עמדו עניים כנגדו דתנן לעיל דאינו שכחה **[ד]**: במה דברים אמורים. אמתניתין דלעיל קמהדר דתנן בזית הנטופה בשעתו ושכחו אינו שכחה **[ה]**. במה דברים אמורים, בזמן שלא התחיל בו, אבל התחיל בו ושכחו הרי זו שכחה עד שיהיה בו סאתים: **כל זמן שיש לו תחתיו יש לו בראשו**. אם נזכר בעל הזיתים מן הזיתים ששכח באילן בעוד שיש לו זיתים תחתיו יכול לחזר וללקטו, ולא חשיבא שכחה מה ששכח בראש

הַאֵילָן אֶלָּא לְאַחַר שֶׁלֹּא נִשְׁאַרוּ לוֹ זַיִתִּים תַּחַת הָאֵילָן: רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר מִשְׁתַּלַּךְ הַמַּחְבֵּא. כְּלוּמַר מִשְׁבִּדֵּק הַמְּלַקֵּט בְּכָל מַחְבֹּאֵי הַזַּיִתִּים, אִזּוּ הָיָה הַנִּשְׁאָר לְעֵנִיִּים כְּשֶׁאֵין לְבַעַל הָאֵילָן זַיִתִּים תַּחְתָּיו, אֲבָל כָּל זָמַן שֶׁלֹּא בִּדֵּק הַמְּלַקֵּט בְּכָל מַחְבֹּאֵי הַזַּיִתִּים אִף עַל פִּי שֶׁאֵין זַיִתִּים תַּחְתָּיו יָכוֹל לַחְזֹר וּלְלַקֵּט. וְאֵין הִלְכָה כְּרַבִּי מֵאִיר: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [ג] זית. לְשׁוֹן הַר"מ וְלָמָּה אָמְרוּ זַיִת בְּלֶבֶד מִפְּנֵי שֶׁהָיָה חָשׁוּב בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ זָמַן. וְעַיִן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: [ד] וְהַר"שׁ מִפְּרֵשׁ דְּמַלְבְּנִים מִלְּשׁוֹן לְבָנָה, שֶׁכָּל שׁוֹרֵה רְחוּקָה מִתְּחַבְּרָתָהּ שְׂעוֹר שְׂתִי לְבָנִים דְּהֵינּוּ שֶׁשָּׂה טַפְחִים, שֶׁכָּל לְבָנָה שֶׁלְּשָׂה טַפְחִים כְּדֹאֵיתָא בְּבָבָא בְּתַרָּא פֶּרֶק קָמָא מִשְׁנָה א'. אִי נָמִי כְּגוֹן מַלְבְּנוֹת תְּבוּאָה וּמַלְבְּנוֹת בְּצָלִים דְּלַעִיל רִישׁ פֶּרֶק ג' מִשְׁנָה א', וּמִיָּרִי כְּשֶׁאֶרְךָ הַשׁוֹרֵה כְּשְׂעוֹר שְׂתִי מַלְבְּנוֹת וַיְדוּעַ הָיָה לָהֶן שְׂעוֹר הַמַּלְבָּן, וְלֹא בְּאֵוִיר שְׂבִין שׁוֹרֵה אֵיָרִי. אֵינּוּ שְׂכָחָה, כִּינּוֹן שְׂעוּמָד בֵּין הַשׁוֹרוֹת דְּמִי לְשֻׁדָּה שְׂעַמְרִיָּה מְעַרְבְּבִין דְּתַנִּי בְּתוֹסְפֵתָא שְׂאֵינּוּ שְׂכָחָה עַד שְׂעַמְרָא כָּל סְבִיבּוֹ: [ה] כֵּן הוּא בְּתוֹסְפֵתָא. וְלִפִּי זֶה אִם הִתְחִיל בְּאֵין בּוֹ סֵאתִים שְׁוִין נְטוּפָה וְשְׂאֵינּוּ נְטוּפָה דְּתַרְוֵיהּוּ יֵשׁ לָהֶן שְׂכָחָה. וּבִלְאֵ הִתְחִיל וְאֵין בּוֹ סֵאתִים חֲלוּקִים, דְּשְׂאֵינּוּ נְטוּפָה הָיָה שְׂכָחָה וְנְטוּפָה אֵין לוֹ שְׂכָחָה. וְהִכָּא דִּישׁ לוֹ סֵאתִים אֲדַרְבָּא חֲלוּקִים בְּהִתְחִיל, דְּנְטוּפָה אֵין לוֹ שְׂכָחָה וְאֵינּוּ נְטוּפָה יֵשׁ לוֹ שְׂכָחָה. וּבִלְאֵ הִתְחִיל שְׁוִין שְׂאֵין לוֹ שְׂכָחָה. הַר"שׁ. וְעַיִן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: [ו] **אֶפְלוּ כו'.** סֵרְכָא דְרִישָׁא נְקֻטִיָּה, דְּהִכָּא לָאוּ רְבוּתָא. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: (עיקר תוי"ט).

פּרָק ז' - מִשְׁנָה ג

אֵיזָהוּ פֶּרֶט, הַנּוֹשֵׁר בְּשַׁעַת הַבְּצִירָה. הָיָה בּוֹצֵר, עֶקֶץ אֶת הָאֶשְׁכוֹל, הֶסְבֵּד בְּעֵלִים, נָפַל מִיָּדוֹ לְאֶרֶץ וְנִפְרֵט, הָרִי הוּא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. הַמְּנִיחַ אֶת הַכֶּלְכֶּלָה תַּחַת הַגֶּפֶן בְּשַׁעַת שֶׁהוּא בּוֹצֵר, הָרִי זֶה גּוֹזֵל אֶת הָעֵנִיִּים, עַל זֶה נֶאֱמַר (משלי כב): **אֵל תִּסַּג גְּבוּל עוֹלָיִם:**

ר"ע מברטנורה איזוהו פֿרט. האָמור בתוֹרה (ניקראַ יט) ופֿרט פֿרמֶד לאַ תּלֶקט : עקֶץ. חֲתוּד {ז} : הַסִּבֵּד בְּעֵלִים. נִקְשֵׁר וְנֶאֱחָז בְּעֵלִים וְעַל יְדֵי כֶּד נִפְל וְנִפְרֵט : הָרִי הוּא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. שְׁלֵא נִפְרֵט דֶּרֶךְ בְּצִירָה : הַמְנִיחַ פִּלְפֵּלָה בְּשַׁעָה שֶׁהוּא בּוֹצֵר. נוֹתֵן סֵל תַּחַת הָעֲנָבִים שְׂיִפֵּל הַפֶּרֶט לְתוֹכוֹ : הָרִי זֶה גּוֹזֵל אֶת הָעֲנָבִים. דִּפְרֵט בְּנִשְׁיָרְתוֹ זָכוּ בוֹ עֲנָבִים קִדָּם שְׂיִנְיַע לְאַרְץ : אֵל תִּסַּג גְּבוּל עוֹלָם. מִפְּרֵשׁ לְעִיל בְּפֶרֶק ה' (מִשְׁנָה ו') : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ז} כִּמוֹ עֶקוֹץ תִּתְּנָה מִתְּאֲנָתוֹ. הָרִישׁ. וּלְשׁוֹן הָרִישׁ מִלְּעֶקֶץ הוּא קֶצֶה הַדְּבָר, רְצוּנוֹ לומר כֶּרֶת הָעֶקֶץ : (עיקר תוי"ט).

פֶּרֶק ז - מִשְׁנָה ד

איזוהי עוֹלָלָת. כָּל שְׂאִין לָהּ לֹא כִּתְף וְלֹא נֶטֶף. אִם יֵשׁ לָהּ כִּתְף אוֹ נֶטֶף, שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, אִם סִפֵּק, לְעֲנָבִים. עוֹלָלָת שְׂבָאֲרֶכְבָּה, אִם נִקְרָצֶת עִם הָאֲשָׁכּוֹל {י}, הָרִי הִיא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, וְאִם לָאוּ, הָרִי הִיא שֶׁל עֲנָבִים. גִּרְגֵר יְחִידִי, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֲשָׁכּוֹל. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים, עוֹלָלָת :

ר"ע מברטנורה איזו היא עוֹלָלָת. האָמור בתוֹרה (שם) וְכִרְמֶד לאַ תְּעוֹלֵל : פֶּתֶף. הַשְּׂרָבִיט הָאֲמָצְעִי שֶׁל הָאֲשָׁכּוֹל מִחֲבָרִים בוֹ אֲשָׁכּוֹלוֹת קִטְנוֹת הַרְבֵּה, וְכִשְׁהוּ שׁוֹכְבִים זֶה עַל זֶה כְּמִשְׁאוּי שֶׁעַל כִּתְפוֹ שֶׁל אָדָם הוּא נִקְרָא פֶּתֶף, וְכִשְׁהוּ מְפִזְרִים בְּשְׂרָבִיט אֶחָד לְכָאן וְאֶחָד לְכָאן אִין כָּאן פֶּתֶף : נֶטֶף. הוּ גִרְגֵרִים שֶׁל עֲנָבִים הַמְחַבְרִים בְּסוּף הַשְּׂרָבִיט שְׂרָגִילִים לְהִיּוֹת תְּלוּיִם שֶׁם עֲנָבִים הַרְבֵּה, וְעַל שֵׁם שֶׁעֲנָבִיו נוֹטְפוֹת לְמִטָּה נִקְרָא נֶטֶף, וּבְלִשׁוֹן מִקְרָא קוּרָא לְאֲשָׁכּוֹל שְׂאִין לוֹ לֹא כִּתְף וְלֹא נֶטֶף עוֹלֵל, לְפִי שֶׁהוּא לְפָנֵי שְׂאֵר הָאֲשָׁכּוֹלוֹת כְּעוֹלֵל לְפָנֵי הָאִישׁ : אִם סִפֵּק. שְׂנֵרָאִים הָאֲשָׁכּוֹלוֹת הַקִּטְנוֹת הַתְּלוּיּוֹת בְּשְׂרָבִיט כְּאֵלוֹ שׁוֹכְבוֹת זוֹ עַל זוֹ וְאִין שׁוֹכְבוֹת יָפָה, דְּהַשְׁתָּא הוּי סִפֵּק אִם יֵשׁ לָהּ פֶּתֶף אִם לָאוּ : שְׂבָאֲרֶכְבָּה. יְחוּר שֶׁל זְמוּרָה שְׂתְּלוּיִין בֵּהּ אֲשָׁכּוֹלוֹת הַרְבֵּה {ח} וְהַבּוֹצֵר קוֹצֵצָה, וְהִיא נִקְרָאת אֲרֶכְבָּה {ט}, וּפְעָמִים שִׁישׁ בֵּהּ עוֹלָלוֹת עִם

האשכולות : נקראות. נקצצת ונחתכת, ודגמתו שנינו ביומא (לא) : קרצו וימרק אחר שחיטה על ידו. ובמקרא (ירמיה מו) קרץ מצפון בא : גרגר יחידי. כגון אשכול שאין לו אשכולות קטנות שוכבות זו על זו אלא הגרגרים מחברים בשרביט עצמו : רבי יהודה אומר אשכול. דכתיב (ישעיה יז) ונשאר בו עוללת כנקף זית שנים שלשה גרגרים. שנים שלשה גרגרים עוללות, יותר מכאן אשכול {יא} : וחכמים אומרים עוללת. דלא חשיבי הגרגרים השוכבים זה על זה להקרא כתרף. והלכה כחכמים : (רי"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ח} פרוש בזמורה תלויות אשכולות : {ט} פרוש היחור נקראת רכובה מלשון ארכבה הנמקרת עם הראש : {י} עם האשכול. דהוה כמו שבלת שראשה מגיע לקמה, במשנה ב' פרק ה' : {יא} כגון שהגרגרים זה על גבי זה ועשויון כעין כתרף ונטף. הר"ש : (עיקר תוי"ט).

פרק ז - משנה ה

המידל בגפנים, כשם שהוא מידל בתוך שלו, כן הוא מידל {יב} בשל עניים, דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר, בשלו הוא רשאי, ואינו רשאי בשל עניים :

רי"ע מברטנורה **המידל בגפנים**. כשהגפנים תכופים זה אחר זה עוקר מאותם שבינתים והאחרים מתקנים בכך : **כך הוא מידל בשל עניים**. אף על פי שיש בהם פאה או עוללות של עניים, כך מידל בשלהם כמו בשלו, קסבר עניים דין שתף יש להם, וכשם ששתף כמו שהוא מידל בשלו כך מידל בשל חברו אף עניים כן : **רבי מאיר אומר בשלו הוא רשאי**. קסבר עניים דין קונה יש להם בחלקם, וכשם שהמוכר לחברו עשרה אשכולות אסור לגע בהן אף בשל עניים כן. והלכה כרבי יהודה : (רי"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {יב} **הוא מידל**. ואף על גב דדין פאה בסוף, אם הניח בתחלה גם כן דין פאה יש לה, כדתנן בפרק קמא משנה ג'. ועין תוספות יום טוב : (עיקר תוי"ט).

פרק ז - משנה ו

כָּרֶם רְבָעִי, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים, אִין לוֹ חֲמִשׁ,
וְאִין לוֹ בַּעוֹר. בֵּית הַלֵּל אוֹמְרִים, יֵשׁ לוֹ. בֵּית
שְׁמַאי אוֹמְרִים, יֵשׁ לוֹ פָּרֵט וְיֵשׁ לוֹ עוֹלָלוֹת,
וְהַעֲנִיִּים פּוֹדִין לְעֶצְמוֹן. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים, כָּלוּ
לַגַּת:

ר"ע מברטנורה כָּרֶם רְבָעִי. הַנוֹטֵעַ כָּל עֵץ מֵאֲכָל **[יג]**, בַּשָּׁנָה הַרְבִּיעִית מֵעֵלָה
הַפְּרוֹת לִירוּשָׁלַיִם וְאוֹכְלִים שָׁם בְּקִדְשֵׁי מַעֲשֵׂר שְׁנִי, אוֹ פּוֹדָה אוֹתָם וּמֵעֵלָה
הַדְּמִים לִירוּשָׁלַיִם, דְּכַתִּיב (ויקרא יט) וּבַשָּׁנָה הַרְבִּיעִית יִהְיֶה כָּל פְּרִיו קֹדֶשׁ
הַלְּוִלִים, וְדַרְשִׁינָּן הַלְּוִלִים כְּמוֹ חֲלוּלִים, אָמַר רַחֲמֵנָא אַחֲלִיָּה וְהָדָר אַכְלִיָּה
[יד]: **בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים אִין לוֹ חֲמִשׁ**. אָף עַל פִּי שְׁטַעוֹן פְּדִיוֹן כְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי
אִין הַבְּעָלִים מוֹסִיפִים אֶת הַחֲמִשׁ דְּלֹא כְּתִבָּה תּוֹרָה בּוֹ חֲמִשׁ: **וְאִין לוֹ בַּעוֹר**.
אִינוּ חֵיב לְבַעְרוֹ מִן הַבַּיִת בְּעָרֵב פֶּסַח שֶׁל רְבִיעִית וְשֶׁל שְׁבִיעִית כְּשֶׁמִּבְעַר
הַמַּעֲשָׂרוֹת כְּדַכְּתִיב (דברים כו) בְּעֶרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת: **וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים יֵשׁ**
לוֹ. חֲמִשׁ וְיֵשׁ לוֹ בַּעוֹר. בֵּית הַלֵּל יִלְפִי קֹדֶשׁ מִמַּעֲשֵׂר, מֵהַ מַּעֲשֵׂר יֵשׁ לוֹ
חֲמִשׁ וְיֵשׁ לוֹ בַּעוֹר, אָף כָּרֶם רְבָעִי יֵשׁ לוֹ חֲמִשׁ וְיֵשׁ לוֹ בַּעוֹר, וּבֵית שְׁמַאי לֹא
יִלְפִי קֹדֶשׁ מִמַּעֲשֵׂר: **יֵשׁ לוֹ פָּרֵט וְיֵשׁ לוֹ עוֹלָלוֹת**. דְּכַחֲלִין חֲשָׁבִי לִיָּה:
וְהַעֲנִיִּים פּוֹדִין לְעֶצְמוֹן. מִן הַפָּרֵט וְהָעוֹלָלוֹת שֶׁלְקָטוּ, וְאוֹכְלִים אוֹתָם בְּמִקְוֵם
וּמֵעֲלִין הַדְּמִים לִירוּשָׁלַיִם: **וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים כָּלוּ לַגַּת**. מִשּׁוּם דִּילְפִי
מִמַּעֲשֵׂר **[טו]** וְסַבְרִי לְהוּ מַעֲשֵׂר שְׁנִי מִמּוֹן גְּבַהַּ הוּא הַלֶּכֶד אִין לְעַנִּיִּים חֶלֶק בּוֹ,
וְדוֹרְכִים הָעוֹלָלוֹת עִם שְׂאָר הַיִּין וְהַבְּעָלִים מַעֲלִים הַכֹּל לִירוּשָׁלַיִם **[טז]**: (ר"ע
מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[יג]** וְאִין כָּרֶם תִּנּוּ. וּבִגְמָרָא פָּרֵק פִּיצַד מְבָרְכִין, חַד תִּנְי כָּרֶם
רְבָעִי דְאִין רְבָעִי נוֹהֵג אֶלָּא בְּכָרֶם, וְחַד תִּנְי נֹטֵעַ רְבָעִי דְנוֹהֵג רְבָעִי בְּכָל
הָאֵילָנוֹת. וְדַעַת הַר"מ וְהַר"ב כְּמֵאן דְאָמַר נֹטֵעַ: **[יד]** הוֹצִיאָהוּ לְחֲלִין עַל יְדֵי
פְּדִיוֹן, וְהַר"שׁ כְּתִב אַחֲלִיָּה לְקִדּוּשְׁתִּיהָ וְהָדָר אַכְלִיָּה: **[טו]** דְּבַכְרֶם
רְבָעִי כְּתִיב (ויקרא יח) קֹדֶשׁ הַלְּוִלִים לַה', וּבַמַּעֲשֵׂר כְּתִיב (שם כז) קֹדֶשׁ לַה'. וְאִם
תֹּאמַר לָמָּה לּוֹ הַלְּוִלִים לְמַשְׁמַע דְאַחֲלִיָּה כּוֹי תִיפּוּק לִיָּה מֵהַדְּ גִזְרָה שְׁוָה. וְיֵשׁ
לוֹמַר דְאִין מִגְזְרָה שְׁוָה לֹא הוּא יְדַעִין דְפְּדִיוֹן רְבָעִי נוֹהֵג אֶלָּא בְּזָמַן שֶׁמַּעֲשֵׂר
שְׁנִי נוֹהֵג וְלֹא בְּשָׁנָה שְׁלִישִׁית וְשִׁשִּׁית אִי נִמְי הוּא אֶמִינָא מֵאִי חֲזִית דְגִמְרַת
מִמַּעֲשֵׂר, יִלְף מִשְׁבִּיעִית שְׁתּוֹפֵס דְמִי, אֲבָל מֵאַחַר דְגִמְרֵי מֵהַלְּוִלִים שְׁאִינוּ

תופס דמיו, גמר ממעשר. תוספות קדושין דף נ"ד: [טז] או יפדה ויעלה הדמים ויאכלן בירושלים כמעשר. הר"מ. ולבית שמאי תנן פודין והוא הדין נמי מעלין היין או הפרות עצמן. ונראה לי דלהכי נקטי בית הלל פלו לגת פלומר ובלאו הכי פשהו עוללות דלעניינים אין בעל הבית חב לבצר אותן: (עיקר תוי"ט).

פרק ז - משנה ז

כרם שפלו עוללות, רבי אליעזר אומר, לבעל הבית. רבי עקיבא אומר, לעניינים. אומר רבי אליעזר, כי תבצר לא תעולל (דברים כד), אם אין בציר, מנין עוללות. אומר לו רבי עקיבא, וכרמך לא תעולל (ויקרא יט), אפלו כלו עוללות, אם כן למה נאמר כי תבצר לא תעולל, אין לעניינים בעוללות קדם הבציר:

ר"ע מברטנורה **שפלו עוללות**. שאין בכל הכרם אשכול שיש לו פתף ונטף: **אם אין בציר**. וכמה שעור בציר, שלשה אשכולות שעושים רביעית: **אמר לו רבי עקיבא וכרמך לא תעולל אפלו כלו עוללות**. ורבי אליעזר אמר דלא תימא הואיל ואין לעניינים בעוללות קדם לבציר [יז] יזכה בהם בעל הבית, לכך נאמר וכרמך לא תעולל: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [יז] ירושלמי. ואם תאמר מנא ליה לרבי אליעזר למדרש דאין לעניינים בעוללות דהא איהו מפרש לקרא דכי תבצר וגו' לאם אין בציר וכי. ויש לומר דסבירא ליה דנדאי גופיה דקרא לענין אם אין בציר כו' הוא דאתא. מכל מקום ממילא שמעינן דאין לעניינים בעוללות. וכהאי גוונא אשכחן בפרק קמא דברכות אות י"ב: (עיקר תוי"ט).

פרק ז - משנה ח

המקדיש כרמו עד שלא נודעו בו העוללות, אין העוללות לעניים. משנודעו בו העוללות, העוללות לעניים. רבי יוסי אומר **יט**, יתנו שכר גדוליו להקדש. איזה היא שכחה בעריס, כל שאינו יכול לפשט את ידו ולטלה, וברגליות, משיעבר הימנה:

ר"ע מברטנורה משנודעו העוללות. שנכר מה הוא עוללת ומה הוא אשכול: העוללות לעניים. שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו **יח**: יתנו שכר גדוליו להקדש. מה שמשיבחין כל שעה בתוך קרקע של הקדש. והלכה כרבי יוסי: בעריס. כרם שהגפנים שלה מודלות על גבי פלונסות ועצים, לשון אף ערשנו רעננה (שיר השירים א): **כל שאינו יכול לפשט**. כלומר לאחר שעבר מעליה, אם במקום שנזכר אינו יכול לפשט ידו ולטל קרינא ביה לא תשוב לקחתו (דברים כד): **אבל רוגליות**. הגפנים העומדים על גבי קרקע שדורכים עליהם ברגל: **משיעבר ממנה**. הוי שכחה, דכל גפן וגפן מן הרוגליות חשיבא כאמן בפני עצמו, ואסור לשוב מאמן לאמן **כ**: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט יח ואף על גב דרבי עקיבא שהלכה פמותו מחברו אמר לעיל שאין לעניים בעוללות קדם לבציר, איכא למימר דאף על גב דאין לעניים לבא בכרם לקחת העוללות קדם שיבצר בעל הבית מכל מקום סבירא ליה נמי כיון שנודעו שהן עוללות גם לבעל הבית אין לו בהם פלום ואינו יכול להקדישן. תוספות יום טוב: **יט** רבי יוסי אומר כו'. ותנא קמא סבר דאינו צריך לתן כיון דכבר נתחייב הכרם בעוללות. הר"ש: **כ** ופרוש אמן שורה כדלעיל פרק ד' משנה ה'. ותימה דהא קימא לן במשנה ג' פרק ו' דכשדלג ועבר הוה בבל תשוב. ולא מפעיא מאמן לאמן אלא אף באמן עצמה. אבל לשון הירושלמי שכל רוגלית ורוגלית אמן בפני עצמו. והר"ש מסיים בו ואסור לשוב מאמן לאמן. ולי נראה לסיים בלשון אחר ואסור לשוב באמן כשעבר הימנו. תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

פרק ח - משנה א

מַאִימְתִי כָּל אָדָם מִתְרִין בְּלֶקֶט {א}. מִשְׁיִלְכוּ הַנְּמוּשׁוֹת. בְּפֶרֶט וְעוֹלָלוֹת, מִשְׁיִלְכוּ הָעֲנִיִּים בְּכָרֶם וַיָּבֵאוּ {ד}. וּבַזִּיתִים, מִשְׁתַּרְדַּד רְבִיעָה שְׁנִיָּה {ה}. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, וְהֵלֵא יֵשׁ שְׂאִינָם מוֹסְקִין אֶת זֵיתֵיהֶם אֶל־אֲחֵר רְבִיעָה שְׁנִיָּה. אֶל־אֶל־כִּדִּי שְׂיֵהָא הָעֲנִי יוֹצֵא וְלֹא יֵהָא מִבֵּיא בְּאַרְבַּעָה אֶסְרוֹת :

ר"ע מברטנורה **מַאִימְתִי הַנְּמוּשׁוֹת**. אֵיךְ דְּמִפְרָשִׁי זְקֵנִים הַהוֹלְכִים עַל מִשְׁעֲנֵתָם {ב}. וְאֵיךְ דְּמִפְרָשִׁי לְקוּטֵי בְּתֵר לְקוּטֵי {ג}. שְׂמַאֲחֵר שְׂיִלְכוּ בְּשֻׁדָּה לְוֹקֵטִים אַחֵר לְוֹקֵטִים אוֹ הַזְּקֵנִים הִלְלוּ שְׂמַאֲחֵרִים לְלֶקֶט אַחֵר הַכֹּל כְּבָר נִתְיָאֲשׁוּ הָעֲנִיִּים מֵאוֹתָהּ שְׁדָה, וְכֹל הַנְּמֻצָא בָּהּ אַחֵר כְּדֵּ הוּא הַפְּקָר לְכָל, בֵּין לְעֲנִיִּים בֵּין לְעֲשִׂירִים : **רְבִיעָה שְׁנִיָּה**. הַמְּטָר נִקְרָא רְבִיעָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא רוֹבֵעַ אֶת הָאָרֶץ וּמוֹלִידָה וּמִצְמִיחָה כְּזֶכֶר הַרוֹבֵעַ אֶת הַנְּקֵבָה וְהִיא מִתְעַפְּרַת מִמֶּנּוּ, לְשׁוֹן בְּהִמְתָּדָה לֹא תִרְבִּיעַ (נִיקְרָא יֵט). פְּרוּשׁ אַחֵר רְבִיעָה עַל שֵׁם שֶׁהַמְּטָר מִשְׁכִּיב הָעֶפְרָר וּמִרְבִּיצוֹ, תִּרְגוּם רוֹבֵץ רְבִיעַ. וְזִמְן רְבִיעָה שְׁנִיָּה בְּשָׁנָה בֵּינוֹנִית הוּא בְּכ"ג בְּמִרְחָשׁוֹן {ו} : **שְׂאִינָן מוֹסְקִין**. מְסִיקָה בְּזִיתִים כְּמוֹ קוֹצֵר בְּתַבּוּאָה, בּוֹצֵר בְּעֲנָבִים, אוֹרָה בְּתֵאנִים, גּוֹדֵר בְּתִמְרִים, כְּדֵּ מוֹסֵק בְּזִיתִים : **וְלֹא יֵהָא מִבֵּיא בְּאַרְבַּעָה אֶסְרוֹת**. דְּהִינּוּ שְׁנֵי פּוֹנְדִיּוֹנִים, שֶׁהַפּוֹנְדִיּוֹן שְׁנֵי אֶסְרִין, וְתַנּוּ אֵין פּוֹחֲתִין לְעֲנֵי הָעוֹבֵר מִמְּקוֹם לְמְקוֹם מִכְּכָר בְּפּוֹנְדִיּוֹן, דְּהִינּוּ מִזּוֹן שְׁתֵּי סְעָדוֹת, וְכִיּוֹן שְׂאִינּוּ מִבֵּיא זֵיתִים שׁוּה אַרְבַּעָה אֶסְרוֹת, דְּהִינּוּ מִזּוֹן

שְׁתֵּי סַעְדוֹת לוֹ וּשְׁתֵּי סַעְדוֹת לְאַשְׁתּוֹ, אִף הוּא אֵינוֹ יוֹצֵא לְלֶקֶט. וְאִין הִלְכָה כְּרַבֵּי יְהוּדָה : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [א] בלקט. לשון הר"מ פרק א' מהלכות מתנות עניים, שנאמר לעני ולגר תעזב אותם, כל זמן שהעניים תובעים אותם. פסקו העניים לבקש ולחזור עליהם הרי הנשאר מתר לכל אדם, שאין גופן קדוש בתרומה, ואינו חייב לתן להם דמיהן, שלא נאמר בהן ונתן לעניים אלא תעזב אותם כו' והרי אין כאן עניים. מאימתי כל אדם מתרין בלקט כו'. ולשון רש"י בתענית דף ו' לפי שיודעין אם נשאר לקט שכחה ופאה נמושות נטלוהו. עד כאן. והתנא נקט לקט שהוא הנושר אחת אחת ואין נלקטים מהעניים פלו כמו שכחת קמה ועמר, וכן פאה. ועוד דבכלהו שיך לומר דנלקטין והשאל לכלם שם לקט: **[ב]** מלשון לא ימוש (ישעיה נט), שממשמשין והולכין: **[ג]** ולשון נמושות כמו לא ימיש (שמות יג), שנוטלין ומשין הכל מלפניהם. רש"י בבא מציעא דף כ"א: **[ד]** ויבאו. כלומר שלקטו וחזרו ובאו פעם שניה, דהשתא מסחי דעתיהו דעניים. רש"י: **[ה]** שניה. ולא תנינן נמושות, מפני שהוא צנה, ואין יוצאין אלא בחורים. וירושלמי. ולפרוש דנמושות לקוטי כו' הטעם כשהוא צנה שוב אין הולכים הלוקטים מפני הצנה הואיל ודבר מעט נשאר. תוספות יום טוב: **[ו]** אבל בפרק קמא משנה ד' דתענית מפרש בשבעה בו: (עיקר תוי"ט).

פרק ח - משנה ב

נֶאֱמָנִים עַל הַלֶּקֶט וְעַל הַשְּׂכָחָה וְעַל הַפָּאָה בְּשַׁעֲתוֹ, וְעַל מַעֲשֵׂר עֲנִי בְּכָל שְׁנָתוֹ. וּבֵן לְוִי נֶאֱמָן לְעוֹלָם. וְאֵינֶן נֶאֱמָנִין אֲלָא עַל דְּבַר שְׁבִנֵי אָדָם נוֹהֲגִין כֵּן :

ר"ע מברטנורה נאמנים. העניים לומר חטים הללו של לקט שכחה ופאה הן, ופסורים מן המעשר: **בשעתו.** בשעת הקציר: **בכל שנתו.** בשנה שלישית ובשנה ששית, שמעשר עני נוהג בהן: **ובן לוי נאמן לעולם.** דמעשר ראשון נוהג בכל שנה, וכיון דאמר של מעשר ראשון הם לא חישבין שמא לא הפריש מהן תרומת מעשר, דכי היכי דלא נחשדו ישראל על תרומה גדולה **[ז]**, כך לא נחשד בן לוי על תרומת מעשר: **אלא על דבר שבני אדם נוהגין כן.** נוהגים

לתת להם כן, ולא על דבר שאין רגילים לתת להם פיוצא בו, ולקמן מפרש
ואזיל: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ז} ירושלמי. ורצה לומר ישראל עמי הארץ שאין נאמניו על
שאר מתנות כדלקמן [בריש דמאי]: (עיקר תוי"ט).

פרק ח - משנה ג

נאמניו על החטים, ואין נאמניו על הקמח ולא
על הפת. נאמניו על השעורה של ארז, ואין
נאמניו עליו בין חי {יא} בין מבשול. נאמניו על
הפול, ואין נאמניו על הגריסין, לא חיים ולא
מבשולין. נאמניו על השמן לומר של מעשר עני
הוא, ואין נאמניו עליו לומר של זיתי נקוף
הוא:

ר"ע מברטנורה נאמנים על החטים. לומר של מעשר עני הם {ח} שנתנו לי,
אבל אין נאמנים לומר קמח ופת זה של מעשר עני, קמח {ט} ופת,
דאין דרדך לחלק מעשר עני קמח ופת: **שעורה של ארז.** אית דמפרשי שבפלת
של ארז, שלא היה דרפם לחלק ארז של מעשר עני אלא בשבליים. ואית
דמפרשי שעורה של ארז קדם שנכתש במכתש והוסרה קלפתו [שעורה קורא]
לו {י}, ולאחר דישה בעודו בקלפתו דרדך לחלקו לעניים: **גריסין.** שטחנן
בריחים של גרוסות: **נאמנים על השמן.** שדרדך לחלק מעשר עני בשמן: **ואין
נאמנים לומר של זיתי נקוף הוא.** זיתי נקוף ממתנות עניים הן, שחובטים
ומנקפים בזית להשיר הזיתים שנשארו מן המסיקה. ונקוף לשון פנוקף
זית. ואין העני נאמן לומר שמן זה הוצאתי מזיתי נקוף ופטור מן המעשר
{יב}, לפי שאין רגילין לעשות שמן מזיתי נקוף {יג}. אבל עני האומר קמח
זה או פת זו מלקט שכחה ופאה שלקטתי וטחנתי קמח ואפיתי לחם, נאמן,
שדרדך העני לעשות לחם מלקט שכחה ופאה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [ח] אין הכי נמי דהוא הדין בלקט שכחה ופאה. וכן כתב בסוף המשנה לקט שכחה ופאה. ויתכן דברי שא דאינו נאמנין הוי מעשר עני רבותא, וסיפא דנאמנין הווי אינדך רבותא. תוספות יום טוב: [ט] ואם אמר שטחנו קמח נאמן, ואין להאמינו במגו דאי בעי אמר שטחנו קמח, דמאחר שאין דרך לחלק כלל קמח ופת הוי כמו עדים ואין מגו במקום עדים. הר"ש: [י] לפי שהוא כשעורים שאין נאכלין בקלפתן: [יא] חי. הוא הדבר שאינו מבשל, תרגום אל תאכלו ממנו נא לא תיכלון מניה כד חי. הר"מ: [יב] כדתנן במסכת חלה פרק ג': [יג] לפי שאי אפשר לדרך או לטחון דבר מעט. הר"מ. ובירושלמי, מקום שנהגו להיות מוסקים זיתי נקוף, והוא עני, נאמן לומר שמן זה של זיתי נקוף הוא: [יד] הטעם לחלק למה חיבו חכמים ירק במעשר ולא בפאה, דהואיל ואינו מכניסו לקיום יש רוח מעט לעניים, ואם ישמרו על הפאה יפסידו במקום אחר מלקט ולהביא מתנות אחרות. הר"ש: (עיקר תוי"ט).

פרק ח - משנה ד

נאמנים על הירק חי, ואין נאמנים על המבשל, אלא אם כן היה לו דבר מעט, שכן דרך בעל הבית להיות מוציא מלפסו:

ר"ע מברטנורה נאמנים. העניים על הירק חי לומר של מעשר עני הוא, דירק חיב במעשר מדרבנן [יד]: דבר מעט. נאמנים אף על המבשל, דפעמים שבעל הבית שכח מלעשר ומעשר מן המבשל מתוך הקדחה: **מלפסו.** הקדחה או הפרור שמבשל בה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [טו] דאלו בלקט שכחה ופאה הדין לבוז כדתנן ריש פרק ד'. אבל במעשר עני פתיב (דברים כו) ונתת לגר כו': (עיקר תוי"ט).

פרק ח - משנה ה

אין פוחתין לעניים בגרן מחצי קב {טו} חטים וקב שעורים. רבי מאיר אומר, חצי קב. קב וחצי כסמין, וקב גרוגרות, או מנה דבלה. רבי עקיבא אומר, פרס. חצי לג יין. רבי עקיבא אומר, רביעית. רביעית שמן. רבי עקיבא אומר, שמינית. ושאר כל הפרות, אמר אבא שאול, כדי שימכרם ויקח בהם מזון שתי סעדות:

ר"ע מברטנורה אין פוחתין לעניים בגרן. כשמחלקין מעשר עני {טו} בגרן אין נותנין לכל עני פחות משעור זה, דכתיב (דברים כו) ואכלו בשעריך ושבעו, תן לו כדי שבעו: דבלה. תאנים יבשים לאחר שנדרסים בעגול קרויין דבלה, ושוב אין נמכרים במדה אלא במשקל, להכי תני מנה דבלה, ומנה הוא משקל מאה דינרים והדינר משקל ששה מעים ומשקל המעה ששה עשר גרגרי שעורה: פרס. חצי מנה, ובכל המדות האמורות במתניתין הלכה כתנא קמא והלכה כאבא שאול. ולא נאמרו דברים הללו אלא למחלק מעשר עני בגרן, אבל המחלק מעשר עני בתוך ביתו מחלק כפי רצונו {יז}, ולא נתנו בו חכמים שעור: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {טו} קב. אודיעך בכאן שעור כל מדה מהם ושמור אותה תמיד בכל המשנה. ובתחלה נאמר כי במדה שיש בחללה ארבע אצבעות על ארבע אצבעות ורומה שתי אצבעות ושבעת עשירות מאצבע, ויהיה זה האצבע ששערו בו מאצבעות היד הגדל. וזו המדה אשר יש בחללה זה השעור שזכרנו בשום תבנית הוא נקרא לג. והרבע ממנו הוא נקרא רביעית. וחצי הרבע שמינית. ויש בקב ארבעה לגין. הר"מ: {יז} שאינו מצוה לתן כדי שבעו אלא בשדה, שהרי אינו מוצא שם לקח. הר"מ: {יח} איצטריך כהנים ולוים, דסלקא דעתך אמינא שפיון שיש להם תרומות ומעשרות לא נתחייב לתת להם ממעשר עני כדי שבעו, קא משמע לן. תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

פרק ח - משנה ו

מִדָּה זוֹ אָמוּרָה בְּכֹהֲנִים וּבְלוֹיִם וּבִישְׂרָאֵלִים.
הָיָה מִצִּיל, נוֹטֵל מִחֻצָּה וְנוֹתֵן מִחֻצָּה. הָיָה לוֹ
דָּבָר מֵעֵט, נוֹתֵן לְפָנֵיהֶם, וְהוּן מִחֻלְקִין בִּינֵיהֶם:

ר"ע מברטנורה מִדָּה זוֹ. דָּאִין פּוֹחֲתִין לְעֵנֵי אָמוּרָה בְּכֹהֲנִים לְוִיִּם וּישְׂרָאֵלִים,
כָּל אֶחָד מֵהֶם שְׂמַחֲלֵק **(יח)** מֵעֵשֶׂר עֲנֵי בְּגָרָן לֹא יִפְחַת מִזֶּה הַשְּׁעוּר: הָיָה
מִצִּיל. שָׂאִין רוֹצֵה לְחַלֵּק לְעֵנִיִּים שְׂבָאוּ כָּל מֵעֵשֶׂר עֲנֵי שְׂבִידוֹ, וְרוֹצֵה לְהַצִּיל
מִמֶּנּוּ לְקְרוֹבָיו הָעֵנִיִּים: נוֹטֵל מִחֻצָּה. וּמִצְנִיעַ לְצַרְדֵּי קְרוֹבָיו: וְנוֹתֵן מִחֻצָּה.
לְעֵנִיִּים שְׂבָאוּ. וְאִם לְאַחַר שְׂנִטֵּל מִחֻצָּה וְהִצְנִיעַ לְצַרְדֵּי קְרוֹבָיו הָיָה לוֹ דָּבָר
מֵעֵט, כְּלוּמַר שֶׁלֹּא נִשְׂאָר לוֹ כְּדֵי לְתַתּ לְכָל אֶחָד מִן הָעֵנִיִּים שְׂבָאוּ כִּשְׁעוּר
הַקְּצוּב לְעִיל בְּמִתְנִיתִין, נוֹתֵן לְפָנֵיהֶם מֵה שְׂנִשְׂאָר בְּיָדוֹ וְהוּן מִחֻלְקִים בִּינֵיהֶם:
(ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **(יט)** גִּמְרָא שֶׁבֶת קִי"ח. וּפְרָשׁ רִשִּׁי שְׁהָרִי סְעֵדָה שֶׁל לֵילָה בְּכָלֵל
כְּכָר הִיא: (עיקר תוי"ט).

פרק ח - משנה ז

אִין פּוֹחֲתִין לְעֵנֵי הָעוֹבֵר מִמְּקוֹם לְמְקוֹם מִכְּכָר
בְּפוּנְדִיוֹן, מֵאַרְבַּע סָאִין בְּסָלַע. לוֹ, נוֹתֵנִין לוֹ
פְּרָנֶסֶת לֵינָה. שְׂבֵת, נוֹתֵנִין לוֹ מְזוֹן שְׁלֹשׁ
סְעֵדוֹת. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מְזוֹן שְׁתֵּי סְעֵדוֹת, לֹא יִטֹּל
מִן הַתְּמָחוּי. מְזוֹן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה סְעֵדוֹת **(כ)**, לֹא
יִטֹּל מִן הַקֶּפֶה. וְהַקֶּפֶה נִגְבֵּית בְּשָׁנִים,
וּמִתְחַלֶּקֶת בְּשִׁלְשָׁה:

ר"ע מברטנורה **מפּכּר בפּונדיון**. כּכּר הנּמכּר בפּונדיון כּשֶׁהחטּים נמכּרים ארבע סאים לסלע. וארבע סאין הן עשרים וארבעה קבין, שכל סאה היא ששה קבין, והסלע הוא ארבעה דינרים וכל דינר ששה מעין, נמצא הסלע עשרים וארבעה מעין, נמצאו עשרים וארבעה קבין לעשרים וארבעה מעין, קב לכל מעה, והמעה שני פונדיונים, הרי הכפר הנמכר בפונדיון הוא חצי קב. אבל מפני שהחנוני רוצה להשתפר ליציאת האפיה והטחינה אי אפשר שימכר הכפר שהוא חצי קב בפונדיון כפי הערך שמוכרים התבואה בשוק ארבע סאים בסלע, לפיכך לא יהיה הכפר הנמכר בפונדיון אלא רבע הקב בלבד. וכשמחלקים תבואה לעני בגרן ועליו לטחן ולאפות אין פוחתין מחצי קב, אבל כשנותנים לו כפר אפוי לא יהיה אלא רבע הקב שהם ששה ביצים. והכי מפרש בפרק כיצד משתתפין בערובין (דף פב): **פרנסת לינה**. מטה וכרים וכסותות **יט**: **מזון שלש סעדות**. שחיב אדם לאכל בשבת שלש סעדות: **לא יטל מן התמחוי**. לפי שהתמחוי מתחלק בכל יום, שהגבאים מחזירים על פתחי בעלי בתים בכל יום ולוקחים מהם תבשיל לצורך העניים, והכלי שמשימים בו את התבשיל נקרא תמחוי: **לא יטל מן הקפה**. לפי שהקפה מתחלקת מערב שבת לערב שבת: **נגבית בשנים**. לפי שממשכנים על הצדקה, ואין עושים שררה על הצבור פחות משנים: **ומתחלקת בשלשה**. לפי שהיא כדיני ממונות **כא** ודיני ממונות בשלשה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **כ** **ארבע עשרה סעדות**. ולא חשבו לו סעדת מוצאי שבת מפני שלא נצטרך אליה בשביל שאכל במנחה ביום השבת והוא השלמת שלש סעדות של שבת. הר"מ. ופרש רש"י ואף על גב דאמרינן לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת, הני מילי למאן דאפשר ליה: **כא** בבבא בתרא דף ח' שמחלקים אותם כפי צורך העני ורב בגיו, ומפרש התם דאלו בתמחוי אף בגביותה צריך שלשה לפי שתכף לגביותה מחלקין אותה, ואין לטרח ולבקש השלישי, דאלו מצד הגבוי בין תמחוי בין קפה אין כאן דין לפי שאיש כנדבת לבו. והתוספות בשם רבנו חננאל כתבו לפי שהיה ידוע סכום של כל אחד שיתן: (עיקר תוי"ט).

פרק ח - משנה ח

מי שיש לו מאתים זוז, לא ילקט שכחה ופאה ומעשר עני. היו לו מאתים חסר דינר

(כב), אָפּלוּ אָלף **(כג)** נוֹתְנִין לוֹ כְּאֶחָת, הֲרִי זֶה יֵטֵל. הָיוּ מִמְשַׁכְּנִים לְבַעַל חוּבוֹ אוֹ לְכֹתֶבֶת אֲשֶׁתוֹ, הֲרִי זֶה יֵטֵל. אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ לְמַכֵּר אֶת בֵּיתוֹ וְאֶת כָּלֵי תַשְׁמִישׁוֹ:

ר"ע מברטנורה מאתים זו. קים להו לרבנן שאפלו מספיקים לשנה אחת לכסות ולמזונות: או לכתבת אשתו. ואפלו היא יושבת תחתיו: ואת כלי תשמישו. כלים יפים שמשתמש בהם בשבתות וברגלים. והני מילי כשבא לטל לקט שכחה ופאה ואינו נוטל מקפה של צדקה, שמתפרנס בצנעה ואינו נוטל ממה שביד גבאי, אבל אם נוטל מקפה של צדקה אז אין מניחין אותו לטל אפלו לקט שכחה ופאה עד שימכר כלי תשמישו **(כד)**: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (כב) חסר. לפי שדינר שעור חשוב ולכך כשחסר דינר אפלו אלף נוטל, וכן נמצא שמדת הלח הוי גסה בדינר: **(כג) אפלו אלף**. והוא הדין נמי לדיני המשנה דלעיל כשחסר לו מזון שתי סעודות: **(כד)** כך כתב הר"ש. ופרש שאם מתפרנס מקרוביו על ידי מתנות עניים שמצילין מהגרן לביתם לתת לקרוביהם כדלעיל, ובא לטל לקט שכחה ופאה, אין מוחין בידו הואיל ומילי דהפקר הו ואין מחיבין אותו למכר כו'. אבל אם נוטל מהגבאי ויהיה בכלל עניי העיר אז אפלו לקט כו' אין מניחין אותו לטל, שלא ימעט מתנות שאר עניים. תוספות יום טוב: **(כה)** וביפה מראה כתב דרצונו לומר לבקש תחבולות להמציא לו ממון דרך הלואה וכיוצא בזה, דאלו לתן לו הא אינו רוצה לטל: (עיקר תוי"ט).

פ ר ק ח - משנה ט

מִי שֵׁישׁ לוֹ חֲמֻשִּׁים זֶה וְהוּא נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בָּהֶם, הֲרִי זֶה לֹא יֵטֵל. וְכָל מִי שֶׁאִינוֹ צָרִיךְ לְטַל וְנוֹטֵל, אִינוֹ נִפְטָר מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁיִּצְטָרֵךְ לְבָרִיּוֹת. וְכָל מִי שֶׁצָּרִיךְ לְטַל וְאִינוֹ נוֹטֵל, אִינוֹ מִתְּ מִן הַזְּקָנָה **(כו)** עַד שֶׁיִּפְרֹנֵס אַחֲרַיִם מִשְׁלוֹ,

וְעָלְיוּ הַכְּתוּב אֹמֵר בְּרוּךְ הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר יִבְטַח בֵּהּ
וְהָיָה ה' מִבְּטַחוֹ (ירמיה יז). וְכֵן דִּין שְׁדָן דִּין אֲמֵת
לְאֲמֵתוֹ {כז}. וְכָל מִי שְׁאִינוֹ לֹא חָגַר, וְלֹא סוּמָא,
וְלֹא פִסַח {כח}, וְעוֹשֶׂה עֲצָמוֹ {כט} כְּאֶחָד מֵהֶם,
אִינוֹ מֵת מִן הַזְקָנָה עַד שִׁיְהִיָּה כְּאֶחָד מֵהֶם,
שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טז) צָדֵק צָדֵק תִּרְדֹּף. וְכָל דִּין
שְׁלוּקַח שְׁחָד וּמִטָּה אֶת הַדִּין, אִינוֹ מֵת מִן
הַזְקָנָה עַד שֶׁעֵינָיו כֶּהוּת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג) וְשְׁחָד
לֹא תִקַּח כִּי הַשְׁחָד יַעֲוֹר פְּקָחִים וְגוֹ': סְלִיק
מִסַּכַּת פֶּאֶה

ר"ע מברטנורה מִי שֵׁשׁ לוֹ חֲמִשִּׁים זֹז וְכוּ'. דְחֲמִשִּׁין דְּעֵבְדִין טְבִין כְּמֵתִים
דְּלֹא עֵבְדִין: וְכָל מִי שֶׁצָּרִיךְ לְטַל וְאִינוֹ נוֹטֵל וְכוּ'. כְּגוֹן שְׁדוּחֵק עֲצָמוֹ בְּמִלְאָכָה
וּמִסְתַּפֵּק בְּמַעֲשֵׂה יָדָיו כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְפָּרֵס מֵאַחֲרָיו. אֲבָל אִם אֵין מַעֲשֵׂה יָדָיו
מִסְפִּיקִין לוֹ וּמְסַגֵּף עֲצָמוֹ בְּחַיֵּי צַעַר קְרוּבִין לְמִיתָה, עַל זֶה אָמְרוּ כָּל הַצָּרִיךְ
לְטַל וְאִינוֹ נוֹטֵל הָרִי זֶה שׁוֹפֵף דָּמִים, וְאָסוּר לָרַחַם עָלָיו {כה}, עַל נַפְשִׁיָּה לֹא
חַיִּס כָּל שְׂכָן עַל אַחֲרָיו: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {כו} הַזְקָנָה. לְעִיל תִּנָּא אִינוֹ נִפְטָר מִן הָעוֹלָם מִשׁוּם דְּאֵין צָרִיךְ
לְטַל וְנוֹטֵל, וְזֶה לְפִי שְׁחוֹשֵׁשׁ שֶׁלֹּא יְהִיָּה לוֹ פְּרִנְסָה כָּל יְמֵי חַיָּיו לְכַף אֹמֵר
בְּמִדַּת עֲנֵשׁ שְׁאִינוֹ נִפְטָר מִן הָעוֹלָם כִּי שְׁנַיִם רַבּוֹת לֹא יִחִיָּה וְגַם כִּי לְמוֹת אִינוֹ
נִפְטָר כּוּ'. וְהָכֵא דְצָרִיךְ לְטַל וְאִינוֹ נוֹטֵל וּבְטַחוֹנוֹ בְּקוֹנוֹ לְכַף אֹמֵר בְּמִדַּת
שְׂכָרוֹ שִׁיזְקִין וְשְׁאִינוֹ מֵת כּוּ'. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: {כז} לְאֲמֵתוֹ. בְּגִמְרָא פֶּרֶק
קָמָא דְשִׁבְתָּ כָּל דִּין שְׁדָן דִּין אֲמֵת לְאֲמֵתוֹ כְּאֵלּוּ נַעֲשֶׂה שְׁתַּף לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית. כְּתַבּוּ הַתּוֹסְפוֹת לְאַפּוֹקֵי דִין מְרָמָה. וְקִשָּׁה דְבִתְבַת
אֲמֵת הָיָה סָגִי וּמֵאֵי לְאֲמֵתוֹ, וַיֵּשׁ לוֹמֵר דָּאָף עַל פִּי שְׁיָדִין הַדִּין דִּין אֲמֵת אִם
מִצְטָרֵף לְזֶה אֶהְבֵּת הַדִּין לְזַפְאֵי אוֹ שְׁנֵאֲתוֹ לְחַיֵּב לֹא הָיָה לְאֲמֵתוֹ. בֵּית יוֹסֵף.
וְרַבְנֵי בְּגוּר אַרְיָה בְּפִרְשֵׁת יִתְרוֹ כְּתַב שְׂכָף פְּרוּשׁוֹ לְאַפּוֹקֵי דִין שׁוּדָא דְדִינָא,
שֶׁהַדְּבַר הַזֶּה אִינוֹ תוֹלָה בְּאֲמֵת רַק בְּאֲמֵד וּמְחַשְׁבָּה וְאֵין זֶה לְאֲמֵתוֹ, וְכֵן דִּין
שֶׁל שְׁקוּל הַדְּעַת כּוּ', שֶׁזֶה לֹא הָיָה רַק כְּאֲשֶׁר פָּסַק דִּין אֲמֵת בְּרוּר, וּפְרוּשׁ זֶה
אֲמֵת בְּרוּר עַד כָּאֵן לְשׁוֹנוֹ. וְלִי נִרְאֶה דְפְרוּשׁ לְאֲמֵתוֹ וְלֹא לְשְׁחָדוֹ קָאֵמֵר, וְהִינוּ
וְהָיָה ה' מִבְּטַחוֹ, אִינוֹ מְצַפֶּה לְתַשְׁלוּם גְּמוּל כּוּ', וְאָף כְּשֶׁמְזַכֶּה אֶת הַזַּפְאֵי
שֶׁפִּיר קָרִי לִיָּה נְטִיָּה כִּיֹּן שְׁאִינוֹ פּוֹסֵק מִצַּד דְּרֵךְ הָאֲמֵת אֲלֵא מִצַּד הַשְׁחָד.
תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: {כח} פִּסַּח. פְּרוּשׁ בְּשִׁתֵּי רַגְלָיו, כְּעֵנֶן שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב ד)
בְּמַפִּיבֶשֶׁת נָכַח רַגְלָיו וַיִּפְסַח: {כט} וְכָל דִּין כּוּ'. לְהַכִּי הַכְּנִיס בְּבֵא זֹו כָּאֵן,
כְּדִי לְלַמֵּד מִמֵּי שְׁאִינוֹ חָגַר כּוּ' עַל וְכָל דִּין, דְּהַכִּי נִמְי דִּין שְׁלוּקַח שְׁחָד וְעוֹשֶׂה
עֲצָמוֹ כְּאֵלּוּ אִינוֹ רוֹאֶה הָאֲמֵת וּמְחַיֵּב הַזַּפְאֵי, וְהוּא הַדִּין נִמְי כְּשֶׁמְזַכֶּה הַזַּפְאֵי

על ידי השחד שגם כן אינו רואה האמת במה שהוא אמת, ולכך עיניו כהות.
תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

